

/

Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept)

Juni 2025
Inclusief toelichtingsdocument

Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept)

juni 2025

Verantwoording

2025 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Dit is een uitgave van:

SLO, in opdracht van het ministerie van OCW

Aan deze kerndoelen hebben meegewerkt:

Vanuit netwerk Sprong Vooruit: Belinda van der Aa, Corine Burggraaf-Maljers

Vanuit SLO: Annette van der Laan, Iris Verbruggen, Jantien Dhont

Advieskring NGT

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN

1.8055.875

Inhoudsopgave

1. Voorwoord	4
2. Inleiding	5
3. Leeswijzer	8
4. Karakteristiek Nederlandse Gebarentaal	10
Kenmerken van het leergebied Nederlandse Gebarentaal	10
Samenhang binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal	11
Samenhang met andere leergebieden	11
5. Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal	13
5.1 Overzicht kerndoelen Nederlandse Gebarentaal	13
5.2 Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal speciaal onderwijs	15
5.3 Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voortgezet speciaal onderwijs	22
6. Begrippenlijst Nederlandse Gebarentaal	29

1. Voorwoord

Alle leerlingen hebben recht op goed onderwijs. Onderwijs dat hen helpt in hun ontwikkeling, ook wanneer je als leerling slechthorend of doof bent. Wat moet je kennen, kunnen en ervaren om nu – en later als volwassene – actief mee te kunnen doen in de samenleving? Voor dove en slechthorende leerlingen zijn deze vragen niet te beantwoorden zonder een taal die het mogelijk maakt om tot leren te komen. Goed onderwijs vraagt om een doorlopend debat over wat waard is om te leren. De uitkomsten daarvan leggen we vast in het landelijk curriculum. In deze publicatie presenteren we de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept).

Mijlpaal voor het (voortgezet) speciaal onderwijs

Met de oplevering van deze kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) bereiken we een belangrijke mijlpaal in het cluster 2 onderwijs voor dove en slechthorende leerlingen in het speciaal onderwijs (so) en voortgezet speciaal onderwijs (vso). Voor het so zijn de kerndoelen geactualiseerd en voor het vso zijn voor het eerst kerndoelen Nederlandse Gebarentaal ontwikkeld. De laatste formele stap is het vaststellen in wet- en regelgeving. Het ministerie van OCW besluit wanneer de kerndoelen worden ingevoerd en alle scholen eraan gehouden zijn.

Voor de kwaliteit van het onderwijs is meer nodig dan een landelijk curriculum. Kerndoelen zijn een belangrijke voorwaarde, maar geen garantie op goed onderwijs. De werkelijke kwaliteit van het onderwijs krijgt vorm in de school. Voor een goede vertaalslag van doelen naar onderwijsactiviteiten, didactiek en toetsing zijn leraren en schoolleiders cruciaal. Zij weten waar hun leerlingen staan, wat zij nodig hebben om de doelen te bereiken en welke aanpak effectief is.

Samen met het onderwijsveld

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn tot stand gekomen in samenwerking met Sprong Vooruit. Sprong Vooruit is een landelijke expertisegroep voor het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen. Daarnaast zijn er scholen en experts betrokken. We bedanken graag iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van deze kerndoelen. De kritische blik en waardevolle inbreng van vele professionals hebben bijgedragen aan deze geactualiseerde kerndoelen.

We hopen dat de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van het onderwijs in de school en nodigen je van harte uit om nu al met deze kerndoelen aan de slag te gaan in de onderwijspraktijk.

Namens SLO,
Jindra Divis, voorzitter bestuur

2. Inleiding

Het ministerie van OCW gaf SLO [de opdracht](#) om samen met het onderwijsveld de kerndoelen te actualiseren voor leerlingen in het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs. De opdracht omvat ook de actualisatie van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor dove en slechthorende leerlingen.

Op dit moment bestaan er alleen kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor het speciaal onderwijs (so). Met deze actualisatie van het curriculum komt daar verandering in. Er zijn namelijk ook kerndoelen ontwikkeld voor het voortgezet speciaal onderwijs (vso). De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn voor twee sectoren ontwikkeld:

- Dove en slechthorende leerlingen in het so, cluster 2
- Dove en slechthorende leerlingen in het vso, cluster 2

Een doordacht curriculum maak je samen

De kerndoelen zijn ontwikkeld door experts met specifieke kennis van de Nederlandse Gebarentaal en ervaring met de doelgroep. SLO heeft twee experts van Sprong Vooruit gevraagd om de kerndoelen te ontwikkelen, onder regie van SLO-curriculumexperts.

Naast de experts van Sprong Vooruit is een advieskring ingericht met leraren en experts vanuit het onderwijsveld. Met brede (wetenschappelijke) kennis over het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen is door de advieskring feedback gegeven op (tussen)producten en specifieke expertise ingebracht om de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal relevant, bruikbaar en haalbaar te maken voor leerlingen in het so en vso. Ook zijn relevante netwerken en organisaties geraadpleegd.

Na de oplevering zijn de conceptkerndoelen beproefd met betrokkenen uit de onderwijspraktijk. Er deden ruim dertig leraren van scholen (so/vso), begeleiders en (vak)experts mee, die werkzaam zijn bij organisaties voor dove en slechthorende leerlingen. Daarnaast is beoordeeld in hoeverre de feedback op de definitieve conceptkerndoelen Nederlands – die gericht was op de kerndoelen po, onderbouw vo en (v)so – van toepassing was op deze set. Alle input werd geanalyseerd, waarna aanpassingen zijn doorgevoerd en de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal als definitieve conceptkerndoelen zijn vastgesteld.

Waarom nieuwe kerndoelen?

De huidige kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor het speciaal onderwijs zijn verouderd. Bovendien zijn de doelen niet samen met de kerndoelen voor het po (2006), so (2010) en vo (2006) ontwikkeld. Juist nu het gehele curriculum voor het funderend

onderwijs wordt geactualiseerd, is het van belang om de kerndoelen voor álle leerlingen te actualiseren. Daarom zijn de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal nagenoeg gelijktijdig met de definitieve conceptkerndoelen Nederlands en rekenen en wiskunde voor po, onderbouw vo en (v)so - uitstroomprofiel vervolgonderwijs ontwikkeld.

Plaats van de kerndoelen in het onderwijs

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal gelden als wettelijke opdracht voor scholen met leerlingen in het (v)so cluster 2, die doof of slechthorend zijn. De Nederlandse Gebarentaal is voor deze leerlingen onderdeel van het onderwijsaanbod en helpt hen om te communiceren en tot leren te komen, zodat ze in staat zijn om zich voor te bereiden op vervolgonderwijs en om actief mee te kunnen doen in de samenleving.

Hoewel de kerndoelen formeel als wettelijke opdracht gelden voor het cluster 2 onderwijs, is het niet ongebruikelijk dat dove en slechthorende leerlingen onderwijs volgen op een reguliere school. De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal kunnen daarom ook gebruikt worden voor het opstellen en afstemmen van een passend onderwijsaanbod voor deze leerlingen.

Kerndoelen zijn richtinggevend voor curriculum- en onderwijsontwikkeling en vormen een kader voor de kwaliteitszorg op school. Daarom hebben de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal dezelfde opbouw als de kerndoelen voor het po, de onderbouw vo en het (v)so. Hierdoor is de verbinding met deze kerndoelen goed zichtbaar. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan onderwijsaanbod, pedagogiek en didactiek is aan de school. De kerndoelen laten ruimte voor een eigen schoolvisie en keuzes voor accenten op basis van de leerlingpopulatie of identiteit.

Concreet, ambitieus en betekenisvol

De geactualiseerde kerndoelen vormen het beoogde curriculum en zijn ambitieus en betekenisvol geformuleerd, waarmee ze de basis leggen voor rijk onderwijs voor alle leerlingen. Het geheel van kerndoelen vormt een brede opdracht voor het onderwijs, gericht op kennis over jezelf, de ander en de wereld.

Kerndoelen bestaan uit één of meerdere subdoelen, die op basis van samenhang zijn geclusterd. Ieder kerndoel start met een kernzin, gevolgd door subdoelen die zijn omschreven in een doelzin met een uitwerking. Hierbij onderscheiden we verschillende soorten doelen: aanbodsdoelen (gericht op de school), beheersings- en ervaringsdoelen (gericht op de leerling) en hybride doelen (combinatie van beheersings- en ervaringsdoelen).

De kerndoelen beschrijven de inhoud van het onderwijs in termen van kennis, vaardigheden en houdingen. Kennis en vaardigheden zijn zo veel mogelijk in samenhang beschreven. Hiermee wordt duidelijk wat verwacht wordt van het onderwijsaanbod van scholen en wat iedere leerling moet kennen, kunnen en ervaren.

Wanneer komen de nieuwe kerndoelen in de klas?

SLO heeft de definitieve conceptkerndoelen opgeleverd aan het ministerie van OCW. Het ministerie start vervolgens een traject om de kerndoelen vast te leggen in wet- en regelgeving. Zodra de kerndoelen zijn opgenomen in de wet gelden ze voor het cluster 2 onderwijs. Het ministerie van OCW besluit eveneens hoelang scholen de tijd krijgen om de kerndoelen te implementeren en in welk schooljaar het onderwijsaanbod in alle scholen moet voldoen aan de nieuwe kerndoelen.

3. Leeswijzer

In deze publicatie vind je de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept). Om de inhoud, formulering en gedachtegang achter de kerndoelen goed te interpreteren, is het raadzaam om de publicatie te lezen in de volgorde waarin het geheel is ontwikkeld. Allereerst is een visie op het leergebied geformuleerd. Deze is verwoord in de karakteristiek. Daarna volgt een geordend overzicht van alle kerndoelen, inclusief de bijbehorende domeinen. Vervolgens zijn alle afzonderlijke kerndoelen gepresenteerd. Tot slot is een begrippenlijst opgenomen.

Status van de kerndoelen

In deze publicatie spreken we over de 'kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept)'. Deze publicatie is het eindproduct van een volledig doorlopen ontwikkelfase, inclusief het beproeven in de onderwijspraktijk. Daarnaast zijn de definitieve concepten herzien op basis van de [aanvullende opdracht](#) van het ministerie van OCW. De kerndoelen zijn nu opgeleverd in de definitieve vorm, maar zolang de kerndoelen niet formeel zijn vastgesteld in wet- en regelgeving blijft de status 'definitief concept'. In deze publicatie hanteren we omwille van de leesbaarheid de term 'kerndoelen'.

Illustraties bij de kerndoelen

Bij ieder kerndoel zijn voorbeelden ontwikkeld onder de titel: 'Te denken valt aan'. Deze illustraties zijn geen onderdeel van de wettelijke opdracht, maar helpen om beter te begrijpen wat er van de school wordt verwacht. Omdat er leerlijnen en voorbeeldmatige materialen worden ontwikkeld die nog beter illustreren hoe je kunt werken met de kerndoelen, zijn de illustraties niet meer in deze publicatie opgenomen. De illustraties zijn nog wel te raadplegen via actualisatiekerndoelen.nl/aan-de-slag.

Gebarentaalfilmpjes

Bij de karakteristiek en alle kerndoelen zijn gebarentaalfilmpjes gemaakt, scan de QR code!

Gebruikte terminologie

In de kerndoelen worden begrippen en termen gebruikt die wellicht niet voor iedereen even herkenbaar zijn. Het zijn vakspecifieke begrippen die ook gehanteerd zijn in de definitieve conceptkerndoelen voor het po, de onderbouw vo en het (v)so. Veelal komen deze termen ook voor in de landelijke kennisbases van de lerarenopleidingen. Voor de doorlopende leerlijn worden in het po, de onderbouw vo, de bovenbouw vo en het (v)so dezelfde begrippen gehanteerd. Alle gebruikte begrippen zijn in de bijlagen van dit boekje opgenomen.

Verantwoording

Het proces en de inhoudelijke onderbouwing van de kerndoelen is uitgebreid toegelicht en verantwoord in een apart toelichtingsdocument per leergebied. Hierin staat ook beschreven wie hebben meegewerkt aan de ontwikkeling van de kerndoelen, welke ontwerpcriteria leidend zijn geweest en hoe keuzes (wetenschappelijk) zijn onderbouwd.

4. Karakteristiek Nederlandse Gebarentaal

De Nederlandse Gebarentaal is een wettelijk erkende taal. Daarmee is het één van de drie officiële talen naast het Nederlands en het Fries¹. Het leergebied Nederlandse Gebarentaal is een opzichzelfstaand leergebied, dat van belang is voor alle dove en slechthorende leerlingen. Het vaardig worden in het leergebied bevordert de taalontwikkeling, stimuleert de ontwikkeling van een talige identiteit, geeft volledige toegang tot communicatie en informatie in het onderwijs en bevordert deelname aan de samenleving. De kerndoelen binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal zijn bedoeld voor dove en slechthorende leerlingen, ongeacht de gehoorstatus en of ze eerste- of tweedetaalleerder zijn.

Kenmerken van het leergebied Nederlandse Gebarentaal

Het belangrijkste kenmerk van de Nederlandse Gebarentaal is dat het een taal is in de visueel-manuele modaliteit. Dat betekent dat voor het volgen van de Nederlandse Gebarentaal het visuele kanaal (de ogen) wordt gebruikt. Voor het produceren van de Nederlandse Gebarentaal gebruik je primair de handen (het manuele kanaal) als articulatieorgaan in combinatie met het gezicht (mimiek) en het bovenlichaam. Teksten in de Nederlandse Gebarentaal worden vastgelegd door middel van visuele multimedia. De visueel-manuele modaliteit is van invloed op zowel de inhoud als de vorm van de kerndoelen binnen het leergebied van de Nederlandse Gebarentaal.

Het leergebied Nederlandse Gebarentaal draagt bij aan de talige en communicatieve ontwikkeling van leerlingen. Leerlingen ontwikkelen vaardigheden in de Nederlandse Gebarentaal om te communiceren met andere gebarentaligen, om gevoelens te uiten, als instrument voor denken en leren en om grip te krijgen op de wereld om hen heen. Ze leren de taal functioneel te gebruiken in verschillende contexten, passend bij hun taalachtergrond en taalvermogen. Het gaat daarbij ook om het verkennen van de sociolinguïstische context, de geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal en culturele aspecten die verbonden zijn met de Nederlandse Gebarentaal. Het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal in contact met gebarentaligen en dove en slechthorende rolmodellen heeft tevens invloed op de sociaal-emotionele ontwikkeling en identiteitsontwikkeling van dove, slechthorende en gebarentalige leerlingen.

Het leergebied Nederlandse Gebarentaal biedt ruimte aan het dynamische proces van het vormen van een eigen talige identiteit, waarin de Nederlandse Gebarentaal een plek

¹ De combinatie van deze wettelijke erkenning (sinds juli 2021) met de ondertekening van het VN-verdrag Handicap (artikel 24) door Nederland maakt duidelijk dat alle dove en slechthorende leerlingen recht hebben op onderwijs in de nationale gebarentaal.

krijgt op basis van alle opgedane kennis, vaardigheden en ervaringen. Het ontwikkelen van de talige identiteit is een aspect van de totale identiteitsvorming.

Vaardigheden in en kennis van de Nederlandse Gebarentaal stellen leerlingen in staat om te participeren in gebarentalige maatschappelijke, culturele en sociale situaties en dragen bij aan het begrijpen en waarderen van de bimodale tweetalige situatie (Nederlands en Nederlandse Gebarentaal) en meertalige situaties in het algemeen. Tevens biedt het hun de mogelijkheid een onderbouwde keuze te maken op welke manier ze de Nederlandse Gebarentaal willen gebruiken binnen onderwijs, stages en toekomstige werksituaties.

Samenhang binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal

Binnen het leergebied van de Nederlandse Gebarentaal wordt rekening gehouden met verschillen in het Nederlandse Gebarentaal-niveau dat leerlingen hebben op het moment dat ze voor het eerst naar school gaan. Vertrekkend vanuit hun eigen taalvaardigheid breiden de leerlingen hun receptieve en productieve Nederlandse Gebarentaal-vaardigheden uit.

Naast het aanbieden van een rijke gebarentaalomgeving in de school is er binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal specifieke aandacht voor de domeinen *communicatie, taal en visueel-manuele literatuur*. De leerlingen verwerven steeds meer kennis en vaardigheden en kunnen daarmee hun gevoelens, meningen en inzichten uitdrukken in de Nederlandse Gebarentaal. Binnen de verschillende domeinen gebruiken ze formele en informele communicatieve contexten, die steeds complexer worden. De leerlingen worden zich bewust van de vorm en structuur van de Nederlandse Gebarentaal en de creatieve mogelijkheden ervan. Een variëteit aan rijke Nederlandse Gebarentaal-teksten komt terug bij alle domeinen. Deze teksten worden gedurende de schoolloopbaan steeds complexer qua inhoud, vorm en communicatieve doelen. Kennis van inhoud en vorm van de Nederlandse Gebarentaal is nodig om verschillende genres binnen het domein *visueel-manuele literatuur* te verkennen.

In het speciaal onderwijs (so) ligt de nadruk op de verwerving van de eigen vaardigheid in het begrijpen en produceren van de Nederlandse Gebarentaal. In het voortgezet speciaal onderwijs (vso) ligt de nadruk op uitbreiding, verdieping en verfijning van de inhouden van de Nederlandse Gebarentaal. De kennis en vaardigheden die zijn opgedaan in het so maken dat leerlingen zich in het vso verder kunnen ontwikkelen tot taalbewuste en autonome burgers, die hun kennis van, vaardigheden in en houdingen ten opzichte van de Nederlandse Gebarentaal kunnen en willen inzetten in de maatschappij.

Samenhang met andere leergebieden

Bij alle leergebieden is de Nederlandse Gebarentaal een middel om kennis te verwerven en met elkaar in gesprek te gaan. De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal bieden een kader voor het ontwikkelen van de Nederlandse Gebarentaal-vaardigheid die leerlingen

hiervoor nodig hebben. Het aanleren van leergebiedspecifieke school- en vaktaal vindt plaats binnen de desbetreffende leergebieden. Zo kunnen leerlingen binnen het leergebied rekenen en wiskunde zich vakgerelateerde termen en concepten eigen maken met de Nederlandse Gebarentaal als taal. Kennis, vaardigheden en inzichten in het leergebied rekenen en wiskunde zorgen, door verbreding van de toepassingen van de taal, tevens voor een ontwikkeling in het leergebied Nederlandse Gebarentaal.

De leergebieden Nederlandse Gebarentaal, Nederlands en andere moderne vreemde talen besteden aandacht aan taaldiversiteit en dragen zo bij aan de ontwikkeling van identiteit en metalinguïstisch bewustzijn. Leerlingen ontdekken dat taalkennis en vaardigheden die zijn opgedaan binnen de Nederlandse Gebarentaal bruikbaar zijn voor het leren van alle talen.

Het leergebied burgerschap biedt contexten voor het bespreken van maatschappelijke vraagstukken, waaronder maatschappelijke en culturele aspecten van de Nederlandse Gebarentaal en de dovengemeenschap. Andersom biedt de Nederlandse Gebarentaal een context voor het bespreken van maatschappelijke vraagstukken, waaronder inzet van de Nederlandse Gebarentaal in het publieke domein, de wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal en de invloed daarvan op gelijkwaardigheid en volwaardige participatie in onze meertalige samenleving.

Communiceren via beeld en het gebruiken van gebarentaalfilmpjes vragen naast Nederlandse Gebarentaal-vaardigheid ook om digitale vaardigheden voor het opzoeken, maken en delen van informatie. Het leergebied digitale geletterdheid helpt leerlingen eveneens met het kritisch kijken naar en omgaan met digitale middelen, waarin zij bijdragen in de Nederlandse Gebarentaal kunnen plaatsen.

5. Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal

In onderstaand overzicht zijn de inhoud van de kerndoelen voor het so en vso afzonderlijk genummerd. De kerndoelen die inhoudelijk samenhangen staan op dezelfde hoogte. Zo wordt een belangrijk deel van de doorlopende leerlijn zichtbaar.

5.1 Overzicht kerndoelen Nederlandse Gebarentaal

Overzicht van kerndoelen Nederlandse Gebarentaal			
Speciaal onderwijs		Voortgezet speciaal onderwijs	
Domein: overkoepelend			
1	De school stimuleert de vaardigheid van leerlingen in de Nederlandse Gebarentaal A. Rijke gebarentaalomgeving	1	De school stimuleert de vaardigheid van leerlingen in de Nederlandse Gebarentaal A. Rijke gebarentaalomgeving
Domein: communicatie			
2	De leerling begrijpt informatie in de Nederlandse Gebarentaal A. Begrijpend kijken naar informatie in de Nederlandse Gebarentaal B. Onderzoeken en verwerken van bronnen in de Nederlandse Gebarentaal	2	De leerling begrijpt informatie in de Nederlandse Gebarentaal A. Begrijpend kijken naar informatie in de Nederlandse Gebarentaal B. Onderzoeken en verwerken van bronnen in de Nederlandse Gebarentaal
3	De leerling drukt zich uit in de Nederlandse Gebarentaal A. Zich begrijpelijk en correct uitdrukken in de Nederlandse Gebarentaal B. Creatief gebruik van de Nederlandse Gebarentaal	3	De leerling drukt zich uit in de Nederlandse Gebarentaal A. Zich begrijpelijk en correct uitdrukken in de Nederlandse Gebarentaal B. Creatief gebruik van de Nederlandse Gebarentaal
4	De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal A. Doelgericht gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal B. Gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal om te leren	4	De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal A. Doelgericht gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal B. Gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal om te leren
5	De leerling ontwikkelt zich als bewuste taalgebruiker A. Reflecteren op taalactiviteiten en ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal	5	De leerling ontwikkelt zich als bewuste taalgebruiker A. Reflecteren op taalactiviteiten en ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal
Domein: taal			

6	De leerling toont inzicht in de Nederlandse Gebarentaal als systeem A. Vorm en betekenis beschouwen	6	De leerling toont inzicht in de Nederlandse Gebarentaal als systeem A. Vorm en betekenis beschouwen
7	De leerling verkent het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal A. Talige identiteit B. Taalvariatie en taalverandering	7	De leerling verkent het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal A. Talige identiteit B. Taalvariatie en taalverandering
Domein: visueel-manuele literatuur			
8	De leerling doet ervaring op met visueel-manuele literatuur A. Verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal B. Genres en voorkeur binnen visueel-manuele literatuur	8	De leerling toont inzicht in visueel-manuele literatuur A. Verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal B. Genres en voorkeur binnen visueel-manuele literatuur

5.2 Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal speciaal onderwijs

Domein: overkoepelend

Kerndoel 1		
De school stimuleert de vaardigheid van leerlingen in de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De school zorgt voor een rijke taalomgeving om de Nederlandse Gebarentaal te leren en te gebruiken.	• stimuleren van de ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal van de leerlingen in diverse (school)contexten; • aanbieden van kennis en vaardigheden uit het leergebied Nederlandse Gebarentaal in onderlinge samenhang; • aanbieden van uitdagende, verschillende en actuele Nederlandse Gebarentaal-teksten.

Domein: communicatie

Kerndoel 2		
De leerling begrijpt informatie in de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling toont begrip van informatie in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ aandachtig kijken naar inhoud en vorm van rijke en verschillende soorten teksten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ inzetten en uitbreiden van kennis van de wereld en lexicon, inclusief school- en vaktaal om aangeboden informatie te begrijpen; ▪ reageren op en evalueren van de waarde en inhoud van informatie in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ analyseren en interpreteren van de aangeboden informatie in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ herkennen van perspectieven, communicatieve doelen, publiek, context.
B	De leerling onderzoekt en verwerkt informatie uit verschillende bronnen in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ verkennen van kenmerken van aangereikte bronnen: maker, communicatief doel en actualiteit; ▪ inschatten van de betrouwbaarheid van informatie in aangereikte bronnen in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ gebruiken van een passende aanpak bij de selectie van bruikbare en doelgerichte informatie uit bronnen in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ creëren van verschillende soorten teksten op basis van informatie uit bronnen in de Nederlandse Gebarentaal.

Kerndoel 3		
De leerling drukt zich uit in de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling drukt zich naar vorm en inhoud begrijpelijk en correct uit in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ fonologisch en grammaticaal correct gebaren; ▪ inzetten van lexicon en kennis van gebaar-, zins- en verhaalopbouw; ▪ uitdrukking geven aan gedachten, verworven inzichten en kennis van de wereld in een Nederlandse Gebarentaal-tekst; ▪ gebruiken van vertel- en presentatietechniek, gerelateerd aan inhoud en doel; ▪ structureren van gedachten, verworven inzichten en kennis van de wereld in een Nederlandse Gebarentaal-tekst.
B	De leerling gebruikt de Nederlandse Gebarentaal op een creatieve manier.	▪ uitdrukking geven aan ideeën, gedachten, ervaringen, gevoelens en fantasieën in verschillende soorten gebarentaalcreaties; ▪ experimenteren met parameters, gebaren, zinnen en visuele vormen; ▪ experimenteren met het versterken van taaluitingen met behulp van figuurlijk taalgebruik, idiomatische uitdrukkingen, ritme en toegevoegde visuele elementen; ▪ verkennen van talige keuzes in creatieve taaluitingen; ▪ waarderen van het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal in creatieve taaluitingen van jezelf en anderen.

Kerndoel 4		
De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal afgestemd op doel, gesprekspartner(s) en context.	▪ kiezen van de vorm van de Nederlandse Gebarentaal, afgestemd op communicatief doel; ▪ kiezen van de vorm en lexicon van de Nederlandse Gebarentaal, afgestemd op de gesprekspartner: gebarentaalvaardigheid, kennis en achtergrond; ▪ gebruiken van talig repertoire, mimiek, manier van gebaren, lichaamshouding en niet-talige communicatie, afgestemd op een formele of informele context; ▪ gebruiken van gespreksconventies bij on- en offline gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal.
B	De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal om tot kennisopbouw, begrip of een aanpak te komen.	▪ uiten van gedachten, inzichten en kennis over concepten, verschijnselen en aanpakken; ▪ vragen om toelichting, verklaring en verificatie en het beantwoorden van vragen; ▪ verkennen van verkregen informatie en perspectieven van gesprekspartners; ▪ beargumenteren van standpunten, beslissingen en gekozen aanpak; ▪ samenvatten van standpunten en opgedane kennis.

Kerndoel 5		
De leerling ontwikkelt zich als bewuste taalgebruiker.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling reflecteert op de eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal en evalueert het product van een taalactiviteit.	▪ evalueren hoe de eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal verloopt; ▪ waarderen van de uitvoering van een taalactiviteit in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ reflecteren op en bijstellen van gekozen aanpak tijdens en na de uitvoering van een taalactiviteit; ▪ verwerken van ontvangen feedback over eigen taalproducten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ formuleren van leerdoelen voor proces en product voor toekomstige taalactiviteiten op basis van evaluatie.

Domein: taal

Kerndoel 6		
De leerling toont inzicht in de Nederlandse Gebarentaal als systeem.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling beschouwt de relatie tussen vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal.	▪ functioneel gebruiken van taalkundige begrippen en taalbeschouwingsstrategieën; ▪ benoemen van de gebaarvolgorde in enkelvoudige zinsopbouw en verschillende grammaticale elementen die informatie toevoegen aan de zin; ▪ benoemen van grammaticale regels en procedures op gebaar-, zins- en tekstniveau; ▪ afleiden van de betekenis van gebaren op basis van de relatie tussen vorm en betekenis.

Kerndoel 7		
De leerling verkent het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling verkent de eigen talige identiteit in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ verkennen van het eigen talige repertoire in relatie tot de positie van de Nederlandse Gebarentaal; ▪ experimenteren met je eigen talige repertoire in relatie tot publiek, doel en context; ▪ verkennen van meningen over het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal; ▪ benoemen waarom en wanneer de Nederlandse Gebarentaal wordt gebruikt; ▪ verkennen van de rol van de Nederlandse Gebarentaal binnen de eigen onderwijscontexten, nu en later.
B	De leerling verkent taalvariatie en taalverandering van de Nederlandse Gebarentaal.	▪ verkennen van de meest voorkomende taalvariëteiten van de Nederlandse Gebarentaal: school- en thuistaal, straattaal, regionale varianten; ▪ benoemen van de contexten waarin de verschillende gebarentalen en taalvariëteiten worden gebruikt; ▪ verkennen van gebarentalen uit andere landen en international sign; ▪ benoemen van verschillen in gebaren en taalgebruik van vroeger en nu; ▪ benoemen van nieuwe gebaren en uitdrukkingen in de Nederlandse Gebarentaal onder invloed van media, digitalisering en andere (gebaren)talen.

Domein: visueel-manuele literatuur

Kerndoel 8		
De leerling doet ervaring op met visueel-manuele literatuur.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling toont inzicht in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ beschrijven van het plot in een verhaal; ▪ herkennen en benoemen van vertelperspectieven; ▪ benoemen van figuurlijk taalgebruik, idiomatische uitdrukkingen en gebruikte stijlmiddelen in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ verkennen van gebruikte visuele verteltechnieken in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ benoemen van gebaarkeuze, register, zins- en tekstopbouw in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal.
B	De leerling verkent genres, kenmerken en eigen voorkeuren van de visueel-manuele literatuur.	▪ oriënteren op verschillende genres van visueel-manuele literatuur; ▪ benoemen van de kenmerken van een genre van visueel-manuele literatuur; ▪ vergelijken van eigen interpretaties met die van anderen; ▪ benoemen van persoonlijke voorkeur voor vormen van visueel-manuele literatuur.

5.3 Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voortgezet speciaal onderwijs

Domein: overkoepelend

Kerndoel 1		
De school stimuleert de vaardigheid van leerlingen in de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De school zorgt voor een rijke taalomgeving om de Nederlandse Gebarentaal te leren en te gebruiken.	• stimuleren van de ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal van de leerlingen in diverse (school)contexten; • aanbieden van kennis en vaardigheden uit het leergebied Nederlandse Gebarentaal in onderlinge samenhang; • aanbieden van uitdagende, verschillende en actuele Nederlandse Gebarentaal-teksten.

Domein: communicatie

Kerndoel 2		
De leerling begrijpt informatie in de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling toont begrip van informatie in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ aandachtig kijken naar inhoud en vorm van rijke en verschillende soorten teksten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ inzetten en uitbreiden van kennis van de wereld en lexicon, inclusief school- en vaktaal om aangeboden informatie te begrijpen; ▪ reageren op en evalueren van de waarde en inhoud van informatie in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ analyseren en interpreteren van de aangeboden informatie in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ benoemen van perspectieven, communicatieve doelen, publiek, context.
B	De leerling onderzoekt en verwerkt informatie uit verschillende bronnen in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ analyseren van kenmerken van aangereikte bronnen: maker, communicatief doel en actualiteit; ▪ beoordelen van de betrouwbaarheid van informatie in aangereikte bronnen in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ gebruiken van een passende aanpak bij de analyse van bruikbare en doelgerichte informatie uit bronnen in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ creëren van verschillende soorten teksten op basis van informatie uit bronnen in de Nederlandse Gebarentaal.

Kerndoel 3		
De leerling drukt zich uit in de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling drukt zich naar vorm en inhoud begrijpelijk en correct uit in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ grammaticaal correct gebaren; ▪ inzetten van lexicon en kennis van gebaar-, zins- en verhaalopbouw; ▪ uitdrukking geven aan gedachten, verworven inzichten en kennis van de wereld in een Nederlandse Gebarentaal-tekst; ▪ gebruiken van vertel- en presentatietechnieken, gerelateerd aan inhoud en doel; ▪ structureren van gedachten, verworven inzichten en kennis van de wereld in een Nederlandse Gebarentaal-tekst.
B	De leerling gebruikt de Nederlandse Gebarentaal op een creatieve manier.	▪ uitdrukking geven aan ideeën, gedachten, ervaringen, gevoelens en fantasieën in verschillende soorten gebarentaalcreaties; ▪ experimenteren met parameters, gebaren, zinnen en visuele vormen; ▪ experimenteren met het versterken van taaluitingen met behulp van figuurlijk taalgebruik, idiomatische uitdrukkingen, ritme en toegevoegde visuele elementen; ▪ waarderen van talige keuzes in creatieve taaluitingen; ▪ reflecteren op het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal in creatieve taaluitingen van jezelf en anderen.

Kerdoel 4

De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal.

Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal afgestemd op doel, gesprekspartner(s) en context.	▪ kiezen van de vorm van de Nederlandse Gebarentaal, afgestemd op communicatief doel; ▪ kiezen van de vorm en lexicon van de Nederlandse Gebarentaal, afgestemd op de gesprekspartner: gebarentaalvaardigheid, kennis, achtergrond, standpunt en perspectief; ▪ gebruiken van talig repertoire, mimiek, manier van gebaren, lichaamshouding en niet-talige communicatie, afgestemd op een formele of informele context; ▪ gebruiken van gespreksconventies bij on- en offline gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal.
B	De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal om tot kennisopbouw, begrip of een aanpak te komen.	▪ uiten van gedachten, inzichten en kennis over concepten, verschijnselen en aanpakken; ▪ vragen om toelichting, verklaring en verificatie en het beantwoorden van vragen; ▪ analyseren van verkregen informatie en perspectieven van gesprekspartners; ▪ beargumenteren van standpunten, beslissingen en gekozen aanpak; ▪ samenvatten van inzichten, oplossingen, standpunten en opgedane kennis.

Kerndoel 5		
De leerling ontwikkelt zich als bewuste taalgebruiker.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling reflecteert op de eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal en evalueert het product van een taalactiviteit.	▪ evalueren hoe de eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal verloopt; ▪ waarderen van de uitvoering van een taalactiviteit in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ reflecteren op en bijstellen van de gekozen aanpak tijdens en na uitvoering van een taalactiviteit; ▪ verwerken van ontvangen feedback over eigen taalproducten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ formuleren van leerdoelen voor toekomstige taalactiviteiten op basis van evaluatie en reflectie.

Domein: taal

Kerndoel 6		
De leerling toont inzicht in de Nederlandse Gebarentaal als systeem.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling beschouwt de relatie tussen vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal.	▪ functioneel gebruiken van taalkundige begrippen en taalbeschouwingsstrategieën; ▪ benoemen van de gebaarvolgorde in complexere zinsopbouw en verschillende grammaticale elementen die informatie toevoegen aan de zin; ▪ inzicht hebben in grammaticale regels en procedures op gebaar-, zins- en tekstniveau; ▪ afleiden van de betekenis van gebaren op basis van de relatie tussen vorm en betekenis.

Kerdoel 7		
De leerling verkent het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling verkent de eigen talige identiteit in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ waarderen van het eigen talige repertoire in relatie tot de positie van de Nederlandse Gebarentaal; ▪ verkennen van de juridische status en de maatschappelijke positie van de Nederlandse Gebarentaal; ▪ onderbouwen van een standpunt over het gebruik en positie van de Nederlandse Gebarentaal; ▪ benoemen waarom en wanneer de Nederlandse Gebarentaal wordt gebruikt op basis van kennis over de relatie tussen taalgebruik, identiteit en (sub)cultuur en kennis over meertaligheid; ▪ verkennen van de rol van de Nederlandse Gebarentaal binnen de eigen onderwijs- en beroepscontexten, nu en later.
B	De leerling verkent taalvariatie en taalverandering van de Nederlandse Gebarentaal.	▪ vergelijken van de meest voorkomende taalvariëteiten van de Nederlandse Gebarentaal: school- en thuistaal, straattaal, regionale varianten, leengebaren; ▪ vergelijken van de contexten waarin de verschillende gebarentalen en taalvariëteiten worden gebruikt; ▪ vergelijken van de Nederlandse Gebarentaal met gebarentalen uit andere landen en international sign; ▪ analyseren van nieuwe gebaren en uitdrukkingen in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ verkennen van verandering van de Nederlandse Gebarentaal in de loop der tijd onder invloed van media, digitalisering en andere (gebaren)talen.

Domein: visueel-manuele literatuur

Kerndoel 8		
De leerling toont inzicht in visueel-manuele literatuur.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling toont inzicht in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal.	▪ beschrijven van de ontwikkelingen in een verhaal die het plot beïnvloeden; ▪ herkennen en benoemen wat het effect is van een vertelperspectief; ▪ benoemen van het effect van figuurlijk taalgebruik, idiomatische uitdrukkingen en toegevoegde stijlmiddelen in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ verkennen van gebruikte visuele verteltechnieken in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal; ▪ analyseren van gebaarkeuze, register, zins- en tekstopbouw in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal.
B	De leerling toont inzicht in genres, kenmerken en eigen voorkeuren van de visueel-manuele literatuur.	▪ vergelijken van verschillende genres van visueel-manuele literatuur; ▪ vergelijken van de kenmerken van verschillende genres van visueel-manuele literatuur; ▪ betekenis geven aan taalcreaties uit verschillende vormen van visueel-manuele literatuur; ▪ reflecteren op eigen interpretaties en die van anderen; ▪ beargumenteren van persoonlijke voorkeur voor vormen van visueel-manuele literatuur.

6. Begrippenlijst Nederlandse Gebarentaal

Begrip	Definitie
Aanpak	Houding of benadering om een doel te bereiken. Bijvoorbeeld: stappenplan om informatie te zoeken of om tot een gestructureerde tekst te komen.
Bimodale tweetalige situatie	Formele en informele communicatieve situaties, onder andere binnen onderwijs, waarbij zowel de Nederlandse Gebarentaal en het gesproken en geschreven Nederlands gebruikt worden, afhankelijk van het doel van de situatie en de communicatievoorkeur en mogelijkheden van de gesprekspartners.
Bron	Een bron is de oorsprong van data of informatie, inclusief de maker en de manier waarop die wordt aangeboden.
Communicatie	De multimodale uitwisseling van boodschappen die bewust en/of onbewust worden overgebracht, ontvangen en geïnterpreteerd. Wanneer deze uitwisseling is afgestemd op doel, publiek en context, is er doelgerichte communicatie.
Communicatief doel	Wat je wilt bereiken door middel van communicatie: informeren, amuseren, instrueren, overtuigen, beschouwen en/of activeren.
Fonologie in gebarentaal	Fonologie heeft betrekking op de kleinste betekenisloze eenheden binnen een taal. Bij de Nederlandse Gebarentaal gaat het hierbij om de fonologische parameters waaruit een gebaar bestaat: handvorm, plaats, oriëntatie, beweging en non-manueel deel.
Genre	Een verzameling teksten van een vergelijkbare soort en met hetzelfde doel, die wordt gekenmerkt door een overeenkomstige structuur, stijl, taalgebruik. Genres helpen bij het ordenen en herkennen van verschillende tekstsoorten.
Genrekenmerken	De eigenschappen die een tekst typeren binnen een bepaald genre: communicatief doel, structuur, stijl, taalgebruik. Ze beïnvloeden hoe een tekst wordt opgebouwd en geïnterpreteerd. Genrekenmerken helpen bij het herkennen, begrijpen en classificeren van teksten binnen zowel literaire als zakelijke genres.
Idiomatische uitdrukkingen	Een specifieke vorm van figuurlijk taalgebruik waarbij de betekenis van de uitdrukking niet te voorspellen is op grond van de samengestelde delen. De in Nederlandse Gebarentaal gebruikte idiomatische uitdrukkingen hebben soms een

	duidelijke overlap met de uitdrukking in het gesproken Nederlands (bijv. Nederlandse Gebarentaal: 'HET ENE OOG IN, HET ANDERE OOG UIT' – NL: 'het ene oor in, het andere oor uit') en soms is de vorm/inhoud specifiek voor Nederlandse Gebarentaal (bijv. 'STIK' – 'ik weet niet wat ik moet zeggen').
International sign	Een vorm van gebarentaal om te communiceren met doven uit andere landen.
Nederlandse Gebarentaal-teksten	Elke vorm van een combinatie van de Nederlandse Gebarentaal-uitingen die samen een geheel vormen, waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie wordt weergegeven.
Parameters	Parameters zijn de losse onderdelen die samen een gebaar vormen: handvorm, plaats, oriëntatie, beweging en non-manueel deel.
Perspectieven	Zienswijze van de auteur, de verteller of de gesprekspartner, verschillende invalshoeken in de tekst, vertelperspectief.
Taalontwikkeling	Het proces dat doorlopen wordt bij het leren van een of meerdere talen.
Taalstatus	De positie die een taal inneemt in een bepaalde gemeenschap en de waardering die aan die taal wordt toegekend door een (inter)nationale overheid of gemeenschap.
Taalvariatie	Het bestaan van verschillen binnen een taal of binnen het taalgebruik van een individu.
Talige identiteit	Taalgebruik dat een mens of groep mensen definieert en onderscheidt van anderen.
Visueel-manuele literatuur	Verzameling van teksten in de Nederlandse Gebarentaal in verschillende genres, bijvoorbeeld verhalen, poëzie, toneelstukken.
Visueel-manuele modaliteit	De visueel-manuele modaliteit heeft betrekking op de ogen en handen die gebruikt worden om de Nederlandse Gebarentaal waar te nemen en zelf te produceren.

Toelichtingsdocument

Kerdoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept)

juni 2025

Verantwoording

2025 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Vanuit netwerk Sprong Vooruit: Belinda van de Aa, Corina Burgraaf-Maljers
Vanuit SLO: Annette van der Laan, Iris Verbruggen

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Opdracht aan SLO	6
1.2	Achtergrond actualisatie	8
1.2.1	Plaats van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal in het onderwijs	8
1.2.2	Twee sets kerndoelen	10
1.2.3	Soorten kerndoelen	11
1.2.4	Onderdelen van het kerndoelenboekje	11
1.2.5	Ontwerpruimte	13
1.3	Aanpak van de actualisatie	14
1.3.1	Experts Nederlandse Gebarentaal	14
1.3.2	Advieskring	15
1.3.3	Externe wetenschappers/experts	17
1.3.4	Monitorteam, expertpoule en programma team	17
1.3.5	Fase van beproeven	19
1.4	Aanvullende opdracht versie 2025	21
1.4.1	Aanvullende opdracht	21
1.4.2	Algemene uitgangpunten clustering Nederlandse Gebarentaal	22
1.4.3	Overwegingen bij indeling clusters	22
1.4.4	Aanpassingen in formulering van de concept kerndoelen	25
1.4.5	Beschouwing op aanpassingen versie 2025	25
2.	Inhoudelijke toelichting	26
2.1	Specifieke uitdagingen actualisatie kerndoelen Nederlandse Gebarentaal	26
2.1.1	Maatschappelijke uitdagingen	26
2.1.2	Curriculaire uitdagingen	27
2.2	Toelichting op de karakteristiek	28
2.2.1	Doeldomeinen	30
2.2.2	Interne samenhang van het leergebied	32
2.2.3	Externe samenhang van het leergebied	32
2.3	Toelichting op het raamwerk	34
2.4	Toelichting op de kerndoelen	37
2.4.1	Keuzes in inhoud en opbouw	37
2.4.2	Aanbod, beheersing en ervaring	40
2.4.3	Vakspecifiek verloop van de actualisatie	42
2.4.4	Doorlopende leerlijn	42
2.4.5	Aandacht voor samenhang	43
2.5	Toelichting op leergebiedoverstijgende kwaliteitseisen	45
2.5.1	Verbindende vaardigheden	45
2.5.2	Diversiteit	47
2.5.3	Inclusiviteit	49
2.5.4	Taaldenkfuncties	49
2.5.5	Loopbaanontwikkeling en -begeleiding	50

3. Slotopmerkingen en adviezen	52
3.1 Impuls voor het leergebied	52
3.2 Implementatie	53
Referenties	54
Bijlagen	60
1. Samenstelling team	60
2. Samenstelling advieskring Nederlandse Gebarentaal	61
3. Geraadpleegde experts	62
4. Aanpassingen conceptkerndoelen na fase van beproeven	63
5. Omnummeringstabel kerndoelen Nederlandse Gebarentaal	74

1. Inleiding

Het ministerie van OCW gaf SLO [de opdracht](#) om samen met het onderwijsveld de kerndoelen te actualiseren voor leerlingen in het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs. De opdracht omvat ook de actualisatie van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor dove en slechthorende leerlingen.

Op dit moment bestaan er alleen kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor het speciaal onderwijs (so). Met deze actualisatie van het curriculum komt daar verandering in. Er zijn namelijk ook kerndoelen ontwikkeld voor het voortgezet speciaal onderwijs (vso). De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn voor twee sectoren ontwikkeld:

- Dove en slechthorende leerlingen in het so, cluster 2
- Dove en slechthorende leerlingen in het vso, cluster 2

Versie 2025

In oktober 2024 publiceerde SLO de eerste set conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal. Deze conceptkerndoelen zijn vervolgens in de fase van beproeven voorgelegd aan een grotere groep scholen voor dove en slechthorende leerlingen en experts. Op basis van de feedback zijn de conceptkerndoelen verder aangescherpt.

Daarnaast is naar aanleiding van het hoofdlijnenakkoord (Kabinet Schoof) een [aanvullende opdracht](#) van het ministerie van OCW uitgevoerd om de kerndoelen meer in samenhang te presenteren. Deze opdracht was allereerst gericht op de kerndoelen voor het primair, onderbouw voortgezet, en (voortgezet) speciaal onderwijs, maar is omwille van de doorgaande lijn en het uitwerken van een eenduidige architectuur ook doorgevoerd bij de kerndoelen Nederlandse gebarentaal. In deze versie 2025 is de opbrengst en verantwoording van de aanvullende opdracht verwerkt: het aantal kerndoelen is verminderd, en de gewenste concrete uitwerking is behouden.

Leeswijzer

Dit toelichtingsdocument is in 2024 geschreven als een beschrijving van de ontwikkelperiode en nu aangevuld met de uitkomsten van de fase van beproeven en de wijzigingen op basis van de aanvullende opdracht.

De formele benaming van deze set kerndoelen luidt: 'Kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept)'. Hoewel de kerndoelen zijn opgeleverd in de definitieve vorm, zijn deze nog niet formeel vastgesteld in wet- en regelgeving. Tot dat moment blijft de status 'concept'. In deze publicatie hanteren we de term *kerndoelen (definitief concept)*. De eerdere versies van de kerndoelen NGT (versie 2024) noemen we *conceptkerndoelen*.

1.1 Opdracht aan SLO

Het ministerie van OCW heeft SLO op 29 april 2022 de opdracht om samen met het onderwijsveld nieuwe kerndoelen te ontwikkelen voor de leergebieden Nederlands, rekenen en wiskunde, digitale geletterdheid en burgerschap voor po, onderbouw vo en (v)so.

Kerndoelen worden ontwikkeld op basis van [de werkopdracht](#) van OCW (Ministerie van OCW, 2022) met vastgestelde uitgangspunten, opbrengsten en kwaliteitscriteria. Doel is een curriculum op te leveren dat samenhangt qua inhoud, structuur en uitwerking. Kerndoelen moeten bijdragen aan een breed, inclusief en gevarieerd curriculum op scholen in po, onderbouw vo en (v)so.

De opdracht omvat ook de actualisatie van de kerndoelen voor de Nederlandse Gebarentaal (NGT) voor het onderwijs aan leerlingen die doof/slechthorend (DSH) zijn. De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) tref je aan in deze publicatie.

De volgende uitgangspunten zijn in de werkopdracht geformuleerd:

- Het geheel aan kerndoelen voor het po en de onderbouw vo¹ bestaat per sector uit leergebieden met ieder een afzonderlijke set kerndoelen. Er wordt gewerkt vanuit eenzelfde definitie van het begrip 'kerndoel' voor po, onderbouw vo en (v)so, namelijk: een doelstelling die beschrijft waar leerlingen mee in aanraking moeten komen (aanbod), welke inspanningen er van hen worden verwacht met het oog op ervaringen en wat ze uiteindelijk moeten beheersen.
- De kerndoelen worden uitgewerkt in lijn met de rationale waarin de drie doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming een plek hebben. De rationale geeft een kader voor en richting aan de ontwikkeling van de conceptkerndoelen. Hiermee draagt de rationale bij aan een breed, inclusief en gevarieerd curriculum.
- De kerndoelen worden gelijktijdig uitgewerkt voor het po en de onderbouw vo, om een doorlopende leerlijn tot stand te brengen. De conceptkerndoelen gelden voor alle leerlingen, met uitzondering van zeer moeilijk lerende en (ernstig) meervoudig beperkte leerlingen. Daarvoor

¹ Dit includeert het (voortgezet) speciaal onderwijs. Zie derde bullet.

worden functionele kerndoelen ontwikkeld, waarvoor gelijke kwaliteits- en indicatiecriteria gelden.

- Er wordt gewerkt vanuit een gemeenschappelijke architectuur om te komen tot een consistente uitwerking van kerndoelen voor de verschillende leergebieden en sectoren. De architectuur heeft betrekking op de ordening en presentatie van inhoud in curricula.
- De kerndoelen worden bijgesteld op basis van in elk geval:
 - de huidige kerndoelen voor het speciaal onderwijs in de Nederlandse Gebarentaal;
 - de door SLO ontwikkelde probleemanalyses (startnotities) van de diverse leergebieden;
 - voor zover bruikbaar de opbrengsten van Curriculum.nu, rekening houdend met de aanbevelingen van de wetenschappelijke Curriculumcommissie;
 - wetenschappelijke publicaties;
 - adviezen van de advieskring, monitoring, expertpoule en andere experts en de input van schoolteams in de fase van beproeven.
- De kerndoelen doen recht aan de vrijheid van inrichting en de pedagogisch-didactische vrijheid van de school, conform artikel 23, lid 2 van de Grondwet.

Gedelegeerd opdrachtnemerschap

Omdat SLO niet beschikt over de juiste expertise voor het ontwikkelen van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal is gezocht naar een organisatie die dit voor SLO kan uitvoeren. Dit heeft geleid tot een separate opdracht aan Sprong Vooruit.

[Sprong Vooruit](#) is het landelijke expertisenetwerk voor het onderwijs aan en de begeleiding van dove en slechthorende leerlingen. De organisatie houdt zich onder andere bezig met het ontwikkelen van (landelijke) leerplannen, handleidingen en onderwijsondersteunende materialen op het gebied van taal, lezen, rekenen en Culturele vorming en Identiteit voor Doven en Slechthorenden (CIDS), maar is ook actief op het gebied van toegankelijkheid van leermaterialen en toetsen.

Onder regie van SLO ontwikkelt Sprong Vooruit de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal. De opdracht van Sprong Vooruit wordt begeleid door twee curriculumexperts van SLO die zijn gespecialiseerd in het so/vso en een curriculumexpert van SLO die is gespecialiseerd in Nederlands.

1.2 Achtergrond actualisatie

1.2.1 Plaats van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal in het onderwijs

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal gelden als de wettelijke opdracht in de Wet op de expertisecentra (WEC) voor het onderwijs aan DSH-leerlingen op (v)so-scholen binnen cluster 2 (wetten.overheid.nl, z.d.). De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn daarmee primair gericht op het onderwijs aan DSH-leerlingen op cluster 2-scholen. De doelen Nederlandse Gebarentaal kunnen daarnaast ook ingezet worden in het regulier onderwijs op basis van specifieke onderwijsbehoeften bij leerlingen, maar hiervoor geldt geen wettelijke verplichting.

Nieuwe kerndoelen moeten een brede basis omvatten van inhouden waar alle leerlingen recht op hebben. Daarnaast zijn kerndoelen opgebouwd volgens een vaste structuur en zo ontwikkeld dat scholen ruimte behouden voor een eigen schoolvisie en eigen keuzes voor accenten op basis van de leerlingpopulatie of identiteit.

Huidige kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voldoen niet langer

De huidige kerndoelen so, waaronder de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal, zijn sinds 2010 van kracht. Deze kerndoelen voor het so zijn later ontwikkeld dan de reguliere kerndoelen voor het po en de onderbouw vo (2006). Voor het vso bestaan op dit moment geen kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (SLO, z.d.).

Eén van de geconstateerde problemen is de globale formulering van de kerndoelen. Hoewel het destijds een bewuste keuze is geweest om de kerndoelen zeer globaal te formuleren, heeft dit tot gevolg dat ze nauwelijks houvast bieden aan scholen en leraren. Bij de actualisatie van de kerndoelen voor Nederlandse Gebarentaal worden naast het uitgangspunt van concretere formuleringen ook actuele ontwikkelingen meegenomen. Sinds 1 juli 2021 is Nederlandse Gebarentaal als officiële taal erkend door de Nederlandse overheid, wat mede aanleiding is om de huidige kerndoelen voor de Nederlandse Gebarentaal voor het so te actualiseren en een set kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor het vso te ontwikkelen. Daarnaast is het van belang dat de onderwijskundige, vakspecifieke en maatschappelijke ontwikkelingen, die ook bij kerndoelen van andere leergebieden nopen tot actualisatie, meegenomen worden in de nieuwe kerndoelen Nederlandse Gebarentaal. Het is de bedoeling dat er een samenhangend aanbod ontstaat, waarmee we bijdragen aan het terugdringen van overladenheid en het versterken van doorlopende leerlijnen.

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal omvatten doelen gericht op het aanleren van taalvaardigheid in de Nederlandse Gebarentaal, zodat het als onderdeel van het onderwijsaanbod helpt om te communiceren en tot leren te

komen. Leerlingen die doof of slechthorend zijn kunnen zich zo voorbereiden op vervolgonderwijs en op het actief mee kunnen doen in de samenleving. Bij het opstellen van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor alle DSH-leerlingen – ongeacht de plek waar zij onderwijs volgen – zijn diverse rapporten geraadpleegd van onder andere het College voor de Rechten van de mens (Hogeboom & Scholten, 2022), de World Federation of the Deaf (World Federation of the Deaf, z.d.) en het Adviescollege NGT (Wesemann, 2023). De kerndoelen zijn zo opgesteld dat scholen ruimte behouden voor een eigen schoolvisie en keuzes voor accenten op basis van de leerlingpopulatie of identiteit.

Bij de ontwikkeling van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn de huidige kerndoelen voor Nederlandse Gebarentaal (OCW, 2010) als basis gebruikt, in combinatie met de conceptkerndoelen van andere leergebieden die zijn ontwikkeld voor het po, vo en (v)so. Zo zijn de kerndoelen Nederlands en Friese Taal belangrijke brondocumenten voor het opstellen van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal.

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn op vergelijkbare manier opgebouwd als de kerndoelen Nederlands voor po, onderbouw vo en (v)so. De opbouw van de doelen van beide leergebieden zijn identiek, maar bij het bepalen van de inhoud voor de Nederlandse Gebarentaal is er een gewogen oordeel gemaakt hoe deze doelen te specificeren voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal. Dit biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen in overeenkomst en verschillen, wat helpt om redundantie te voorkomen. De vaste structuur maakt het werken in een doorgaande lijn in een samenhangend aanbod mogelijk.

Nieuwe generatie kerndoelen biedt meer houvast aan scholen en leraren

Kerndoelen moeten een duidelijke opdracht zijn voor iedere school. De nieuwe generatie kerndoelen is om die reden concreter geformuleerd en bestaat uit aanbodsdoelen (gericht op de school) en beheersings- en ervaringsdoelen (gericht op de leerling). Dit onderscheid is ook toegepast bij de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal.

De kerndoelen beschrijven de inhoud van het onderwijs in termen van kennis, vaardigheden en houdingen en bevatten een zogenoemde doelzin en een uitwerking. Hiermee wordt de opdracht aan de school duidelijker geformuleerd en wordt concreter omschreven wat iedere leerling moet kennen, kunnen en hebben ervaren om de Nederlandse Gebarentaal te verwerven.

Wel is de wet- en regelgeving voor de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal afwijkend van het regulier onderwijs (WPO, WVO), doordat deze kerndoelen opgenomen zullen worden in de WEC.

Kerndoelen zijn de inhoudelijke doelstellingen voor het onderwijsaanbod, en scholen moeten het onderwijs zo inrichten dat ze op een doelgerichte en samenhangende manier aan deze doelen werken. Gezien de brede doelgroep in het (voortgezet) speciaal onderwijs geldt er geen verplichting om alle kerndoelen op leerlingniveau te behalen. Het kan namelijk zijn dat een leerling niet alle kerndoelen behaalt. In zulke gevallen kan de school afwijken van de kerndoelen. Dit moet worden vastgelegd in het ontwikkelingsperspectief (OPP) van de leerling, waar vervangende doelen worden opgesteld.

De nieuwe set kerndoelen heeft twee belangrijke kenmerken:

1. Een ambitieus curriculum

Een ambitieus curriculum legt de basis voor rijk onderwijs voor alle leerlingen en vergroot gelijke kansen voor iedereen. Dit betekent voor dove en slechthorende leerlingen ook het verwerven van de Nederlandse Gebarentaal. Dat krijgt vorm door naast aanbodsdoelen ook beheersings- en ervaringsdoelen te formuleren en de doorlopende leerlijnen te verbeteren. De lat ligt hoog, zonder verschillen tussen leerlingen uit het oog te verliezen.

2. Een betekenisvol curriculum

Betekenisvol onderwijs betekent dat het onderwijs een brede opdracht heeft. De totale set kerndoelen weerspiegelt dat het aanbod gericht is op kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Het aanleren van de Nederlandse Gebarentaal voor dove en slechthorende leerlingen stelt ook hen in staat om kennis over zichzelf, de ander en de wereld te verwerven. Kennis en vaardigheden zijn zo beschreven dat de samenhang duidelijk zichtbaar is, zodat het onderwijs betekenisvol kan worden aangeboden aan leerlingen.

1.2.2 Twee sets kerndoelen

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn op twee niveaus ontwikkeld: één set voor so en één set voor het vso.

De concreetheid van de doelen is identiek aan de kerndoelen van andere leergebieden in po, vo en (v)so. Ze zijn voldoende concreet om te kunnen sturen op doelgericht onderwijs in het so/vso en om de kwaliteit van het onderwijs te bewaken. Tegelijkertijd zijn de kerndoelen niet te gedetailleerd. Daarmee blijft er ruimte voor keuzes van scholen op het gebied van het eigen onderwijsaanbod of de specifieke onderwijsbehoeftes van leerlingen. De uitwerking van concretere en specifiekere kerndoelen betekent per definitie dat het aantal doelen groter en de beschrijving ervan omvangrijker wordt. Daarmee wordt het op de school uitgevoerde curriculum echter niet omvangrijker: door beter te omschrijven wat wordt verwacht, ontstaat een beter beeld van de totale onderwijsopdracht. Dat creëert ruimte voor eigen keuzes of verbindingen tussen leergebieden.

1.2.3 Soorten kerndoelen

De gehele set kerndoelen geldt als een opdracht aan de school. Zij expliciteren het 'wat' waar iedere leerling recht op heeft in het onderwijsaanbod. Kerndoelen fungeren als instrument voor curriculum- en onderwijsontwikkeling op school en moeten daarom niet te globaal en ook niet te gedetailleerd worden geformuleerd. Kerndoelen geven geen didactische aanwijzingen. Ze beschrijven waar leerlingen mee in aanraking moeten komen, welke inspanning er van hen wordt verwacht met het oog op ervaringen, en wat ze uiteindelijk moeten beheersen. De kerndoelen zijn beschreven in drie type doelen: aanbods-, ervarings- en beheersingsdoelen.

Aanbodsdoelen beschrijven waar een school in haar onderwijsaanbod voor heeft te zorgen. Om die reden start ieder aanbodsdoel met 'De school (...)'. Aanbodsdoelen richten zich op leergebiedspecifieke randvoorwaarden waar de school voor moet zorgen, zodat de totale set kerndoelen kan worden gerealiseerd.

Beheersings- en ervaringsdoelen zijn gericht op de leerling.

Beheersingsdoelen beschrijven de kennis, vaardigheden en houdingen die leerlingen moeten bereiken. Voor het so en vso zijn dat na te streven doelstellingen.

Ervaringsdoelen beschrijven welke inspanningen van leerlingen worden verwacht met het oog op ervaringen en/of expressieve reacties. Een ervaringsdoel biedt leerlingen iets of lokt iets bij hen uit wat hun horizon kan verbreden of hun kennis kan verdiepen, hen tot persoonlijke inzichten kan brengen of kan bijdragen aan hun waardenoriëntatie.

Ervarings- en beheersingsdoelen kunnen ook samen voorkomen in eenzelfde kerndoel. Dat wordt dan een hybride kerndoel genoemd.

1.2.4 Onderdelen van het kerndoelenboekje

De publicatie met de kerndoelen bestaat uit vier onderdelen: een karakteristiek, een raamwerk, de sets kerndoelen en een begrippenlijst.

De **karakteristiek** beschrijft wat het leergebied kenmerkt, wat de positie van het leergebied is in het so en vso en hoe het leergebied samenhangt met verwante leergebieden.

De karakteristiek bestaat uit drie paragrafen:

- *Kenmerken van het leergebied*

Deze paragraaf bevat de kern van het leergebied en beschrijft hoe het

leergebied bijdraagt aan de realisatie van de drie doeldomeinen van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming.

- *Samenhang binnen het leergebied*
Deze paragraaf maakt de verticale en horizontale samenhang binnen het leergebied expliciet. Hierbij gaat het om de opbouw van het leergebied van het so naar het vso en een beschrijving van samenhangende onderdelen binnen het leergebied.
- *Samenhang met andere leergebieden*
Deze paragraaf maakt duidelijk hoe het leergebied zich inhoudelijk verhoudt tot verwante en andere leergebieden.

Het **raamwerk** is een schetsmatige indeling van de inhouden (kennis, vaardigheden en houdingen) van het leergebied in domeinen. Het raamwerk bestaat uit de domeinen *communicatie*, *taal* en *visueel-manuele literatuur*. Doel van het raamwerk is om de sets kerndoelen te structureren en om consistentie in die structuur te realiseren: binnen het leergebied zelf, tussen het so en het vso en tussen verwante leergebieden. Het raamwerk bestaat uit twee samenhangende sets kerndoelen: één voor het so één voor het vso. Verschillen in het raamwerk per sector zijn mogelijk als daar inhoudelijke redenen voor zijn die voortkomen uit verschillen tussen de sectoren.

De **kerndoelen** bestaan uit²:

- **Kernzin:** De kernzin is een globale verwoording van de inhoud uit het kerndoel, maar is in zichzelf geen aanbods-, beheersings- of ervaringsdoel. De kernzin is overkoepelend voor de doelzinnen die onder de kernzin zijn opgenomen. De kernzin is zo bondig en kernachtig mogelijk geformuleerd.
- **Doelzin(nen):** De doelzin met een bijbehorende uitwerking 'het gaat hierbij om' beschrijft de inhoudelijke invulling van het kerndoel. Het aantal doelzinnen onder een kernzin is maximaal vier.

Een **doelzin** maakt duidelijk wat van de school/leerling wordt verwacht aan aanbod, kennis, vaardigheden en/of houdingen. De doelzin is altijd geformuleerd in ABC-vorm: audience (publiek: de *leerling* of de *school*), behaviour (gedrag, bijvoorbeeld *voert gesprekken*, *schrijft*), en content (leerinhoud, bijvoorbeeld *taalvariatie*, *bronnen*).

De **uitwerking** is een puntsgewijze uitwerking van de onderdelen B en C uit de doelzin. De uitwerking wordt ingeleid met 'Het gaat hierbij om'.

Het geheel van kernzin, doelzin(nen) en uitwerkingen vormt het wettelijk kerndoel.

² Deze beschrijving is aangepast n.a.v. de aanvullende opdracht van OCW- november 2025

- Per kerndoel zijn **illustraties** ('te denken valt aan ...') ontwikkeld die inkleuring geven aan de betekenis en mogelijke uitwerking van het kerndoel. Ze zijn geen onderdeel van het wettelijke kerndoel³.

In de **begrippenlijst** zijn omschrijvingen opgenomen van de gehanteerde begrippen in de karakteristiek en de kerndoelen.

1.2.5 Ontwerpruimte

De totale set kerndoelen (po, vo en (v)so) wordt ontwikkeld voor 70% van de onderwijstijd. Hiermee wordt op landelijk niveau de kern vastgesteld die voor iedere school geldt. Dit wordt in wet- en regelgeving vastgelegd. Op die manier blijft er binnen het onderwijs ruimte om zelf onderwijstijd toe te kennen aan inhouden die voor specifieke doelgroepen van belang zijn, dan wel accenten te leggen op basis van onder andere leerlingpopulatie, denominatie of profielen van scholen.

Gezien het feit dat Nederlandse Gebarentaal geen leergebied is dat wordt onderwezen aan alle leerlingen in po, vo, so of vso, maar enkel een wettelijke grondslag heeft voor leerlingen in het cluster 2-onderwijs, is er geen ontwerpruimte toegekend binnen de 70%.

De ontwerpruimte voor Nederlandse Gebarentaal ligt binnen de 30% ruimte die een school heeft om inhouden te onderwijzen die passen bij de onderwijsbehoeften van de leerlingpopulatie en entiteit van de school. Daarmee is de positie vergelijkbaar met het leergebied Friese taal en cultuur, dat ook voor slechts een deel van de scholen van toepassing is en onderdeel is van de 30%.

Voor een deel van de DSH-leerlingen binnen het (v)so van het cluster 2-onderwijs zal de Nederlandse Gebarentaal een groter percentage van de onderwijstijd in beslag nemen dan de genoemde 30%. Dit komt doordat het gesproken Nederlands voor hen niet/nauwelijks toegankelijk is. De extra onderwijstijd die nodig is voor Nederlandse Gebarentaal zal ter vervanging komen van een deel van de onderwijstijd voor het leergebied Nederlands. De overlap in opzet en domeinen van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal en Nederlands zorgt er in die specifieke situatie mede voor dat talige doelen toch behaald kunnen worden.

De ontwerpruimte voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal is niet exact gedefinieerd in een percentage, maar de opdracht aan Sprong Vooruit is

³ De illustraties zijn van waarde geweest voor de fase van beproeven, en worden nu verder inhoudelijk uitgewerkt in leerlijnen. Om deze reden zijn de illustraties 'te denken valt aan' niet langer opgenomen in de formele publicatie. Ze zijn te raadplegen via actualisatiekerndoelen.nl/aan-de-slag.

geweest om de geactualiseerde set kerndoelen in aantal kerndoelen vergelijkbaar te houden met de huidige set van acht kerndoelen, met een bandbreedte van dertien kerndoelen. De set kerndoelen Nederlandse Gebarentaal bevat uiteindelijk acht kerndoelen voor het so en acht kerndoelen voor het vso⁴. Er zijn in deze set nieuwe inhouden toegevoegd voor visueel-manuele literatuur. Dit is een meer prominent onderdeel geworden binnen gebarentalen ten opzichte van de vorige set kerndoelen.

1.3 Aanpak van de actualisatie

Deze paragraaf beschrijft hoe SLO de actualisatie heeft uitgevoerd en hoe daarin kwaliteitszorg is geïntegreerd. Deze aanpak is gebaseerd op de werkopdracht aan SLO en omvat twee fases: een ontwikkelfase en een fase van beproeven. In de ontwikkelfase zijn de kerndoelen tot stand gekomen door een team, bestaande uit twee experts op het gebied van onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen. Zij werden hierin bijgestaan door een externe advieskring en intern door een monitorteam en een expertpoule. In de fase van beproeven zijn de conceptkerndoelen voorgelegd aan scholen en experts, waarna ze verder zijn aangescherpt tot de kerndoelen (definitief concept).

In deze paragraaf wordt een toelichting op deze aanpak gegeven. De details van de inhoudelijke uitwerkingen karakteristiek, raamwerk en kerndoelen (definitief concept) staan beschreven in hoofdstuk 2.

1.3.1 Experts Nederlandse Gebarentaal

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn ontwikkeld door Sprong Vooruit. Deze organisatie werkt onder regie van SLO. Sprong Vooruit heeft een gespecialiseerd team ingericht, dat bestaat uit experts op het gebied van onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen. Sprong Vooruit heeft expertise in het ontwikkelen van curricula voor deze doelgroep. De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn ontwikkeld door twee experts. De ene expert gebruikt zelf Nederlandse Gebarentaal als eerste taal en is als docent Nederlandse Gebarentaal werkzaam op een cluster 2-school. De andere expert werkt als taalkundige in het cluster 2-onderwijs en beheerst als horende de Nederlandse Gebarentaal goed. Omwille van de werkbaarheid is gekozen voor deze compacte samenstelling. De leden van dit expertiseteam vertegenwoordigen de specifieke doelgroep en zijn aangesloten bij twee grote organisaties op het gebied van het cluster 2-onderwijs (Koninklijke Auris Groep en Koninklijke Kentalis). In bijlage 1 staan de teamleden vermeld.

⁴ Er zijn initieel 13 conceptkerndoelen ontwikkeld (versie 2024), maar deze zijn op basis van de herziene opdracht van OCW geclusterd tot 8 kerndoelen (versie 2025).

1.3.2 Advieskring

Het expertiseteam wordt bijgestaan door een advieskring Nederlandse Gebarentaal. Daarin zitten experts en vertegenwoordigers van organisaties die (gespecialiseerd) onderwijs bieden aan dove en slechthorende leerlingen, vertegenwoordigers vanuit de dovengemeenschap die zelf ook Nederlandse Gebarentaal-gebruiker zijn, Nederlandse Gebarentaal-docenten en een wetenschapper op verschillende gebieden rondom opvoeding en geschiedenis van dove en slechthorende leerlingen en Nederlandse Gebarentaal (zie bijlage 2).

Het uitgangspunt is dat bestaande netwerken worden ingezet voor de actualisatie. Taak van de advieskring is het geven van feedback en het reflecteren op (tussen)producten. De advieskring heeft op twee momenten meegekeken en zijn expertise ingebracht.

De advieskring heeft meegelezen en feedback gegeven op de karakteristiek en de conceptkerndoelen. Daarbij werden de volgende aandachtspunten besproken:

Status van Nederlandse Gebarentaal

De status van de Nederlandse Gebarentaal is in de afgelopen jaren veranderd. De Nederlandse Gebarentaal is sinds juli 2021 wettelijk erkend als derde taal van Nederland (wetten.overheid.nl, z.d.). Dat is een positieve verandering. Gezien het belang van deze erkenning is dit kort beschreven aan het begin van de karakteristiek.

Afbakening van de doelgroep en hoge verwachtingen

De doelgroep voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal is heel divers wat betreft hoorstatus, taalachtergrond, leervermogen en/of onderwijssetting. De kerndoelen van het leergebied Nederlandse Gebarentaal moeten voor een breed scala aan leerlingen bruikbaar zijn. Daarnaast is het belangrijk om hoge verwachtingen te hebben met betrekking tot de te behalen kerndoelen. DSH-leerlingen hebben in principe geen taal-leerprobleem, maar ze ondervinden wel moeilijkheden in de toegankelijkheid van gesproken taal. De experts van Sprong Vooruit hebben als uitgangspunt genomen dat alle DSH-leerlingen naar de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal toe moeten kunnen werken, van leerlingen die van jongs af aan opgroeiden met Nederlandse Gebarentaal als eerste taal tot leerlingen voor wie Nederlandse Gebarentaal een tweede (of zelfs derde of vierde etc.) taal is.

Functies van kerndoelen Nederlandse Gebarentaal

Binnen de kerndoelen komen aspecten aan de orde van het leren van Nederlandse Gebarentaal zelf (doeltaal) en het stimuleren van het gebruik van Nederlandse Gebarentaal binnen verschillende (onderwijs)contexten (voertaal).

Het gebruik van Nederlandse Gebarentaal als instructietaal bij andere leergebieden valt buiten de scope van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal.

Europees referentiekader moderne vreemde talen

Een equivalent van het Referentiekader Taal met fundamentele niveaus en streefniveaus bestaat niet voor Nederlandse Gebarentaal. Er is wel kennis over mijlpalen van de gebarentaalontwikkeling bij DSH-kinderen die gebarentaal als eerste taal leren (Lillo-Martin & Henner, 2021). Deze kennis geeft mede vorm aan de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal. Het Europees referentiekader voor (moderne) vreemde talen heeft wel een versie voor gebarentalen. Dit kader is vooral relevant als het gaat om het onderwijs aan leerlingen voor wie Nederlandse Gebarentaal niet hun eerste taal is. De doelen zoals genoemd in het Europees referentiekader voor gebarentalen zijn vooral gericht op tweedetaalleerders en met name voor volwassenen. De experts van Sprong Vooruit hebben deze referentieniveaus als bron gebruikt bij het opstellen van de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal, met name voor die leerlingen voor wie Nederlandse Gebarentaal niet hun eerste taal is (Nederlandse Taalunie, 2022; Oyserman et al., 2013).

Overigens is er in een aantal gevallen wel overlap te ontdekken. In het Europees referentiekader voor gebarentalen zien we bijvoorbeeld in Pragmatische competentie - Aanwezigheid en effect - niveau B2: 'Kan kiezen uit een breed scala aan niet-manuele middelen om spanning op te bouwen.' Dit heeft overlap met bullet 3 van kerndoel 3B: 'Experimenteren met het versterken van taaluitingen met behulp van figuurlijk taalgebruik, idiomatische uitdrukkingen, ritme en toegevoegde visuele elementen'.

Volwaardige en volledige toegang tot informatie/instructie

Voor DSH-leerlingen is het essentieel dat zij volwaardige en volledige toegang krijgen tot informatie en instructie. De karakteristiek benoemt dat Nederlandse Gebarentaal een taal is die daaraan voldoet, vanwege de visuele modaliteit zonder een beroep te doen op het gehoor. (Nederlandse) Gebarentaal is een driedimensionale taal waarin ruimtegebruik een belangrijke rol speelt (Baker et al., 2016; Klomp, 2021; Schermer & Koolhof, 2009). Het leren van de Nederlandse Gebarentaal via alleen digitale leermiddelen is daarmee niet mogelijk.

Nederlandse Gebarentaal en schrijven

Nederlandse Gebarentaal is in principe niet schriftelijk vast te leggen. Signwriting is een technische mogelijkheid om gebarentaal vast te leggen, maar dit wordt niet gezien als doel voor de leerlingen om te leren binnen onderwijs. Het vastleggen van Nederlandse Gebarentaal (teksten) kan wel via visuele multimedia. De experts van Sprong Vooruit hebben schrijven dan ook niet als doel of als uitwerking/toelichting opgenomen.

De karakteristiek en de kerndoelen Nederlands konden niet volledig naast de Nederlandse Gebarentaal worden gelegd. Vanuit de advieskring kwam het idee om de karakteristiek en doelen voor Friese taal en cultuur erbij te pakken. Dit gaf veel herkenning en delen hieruit zijn gebruikt in de karakteristiek voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal.

De experts van Sprong Vooruit hebben met deze adviezen hun voordeel gedaan bij de ontwikkeling van de doelformuleringen.

1.3.3 Externe wetenschappers/experts

De inbreng van vakexperts, wetenschappers en andere deskundigen in het ontwikkelproces is essentieel. Om die reden zijn vakexperts en wetenschappers expliciet betrokken bij de actualisatie van het curriculum.

De experts van Sprong Vooruit hebben op verschillende manieren en momenten gebruikgemaakt van deze mogelijkheid. De advieskring heeft een grote rol gespeeld op dit terrein. Zo zijn er aparte gesprekken geweest met Corrie Tijsseling. Zij is één van de leden van de advieskring en was zeer nauw betrokken bij het hele proces rondom de wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal als officiële taal in Nederland. Daarnaast is er gebruikgemaakt van haar onderzoek over de geschiedenis van het dovenonderwijs in Nederland (Rietveld-van Wingerden & Tijsseling, 2010; Tijsseling, 2014, 2015).

Ook is er contact geweest met (gebaren)taalwetenschappers en onderzoeksassistenten verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en het Nederlands Gebarencentrum. Deze gesprekken waren vooral gericht op het gebruik van de juiste termen voor teksten in Nederlandse Gebarentaal en manueel-visuele literatuur. Op verschillende momenten hebben de experts Nederlandse Gebarentaal de expertisegroep Sprong Vooruit op de hoogte gehouden van de vorderingen van het opstellen van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal. Feedback vanuit Sprong Vooruit is weer meegenomen in de verdere ontwikkeling van de kerndoelen. In bijlage 3 staan de experts vermeld.

1.3.4 Monitorteam, expertpoule en programma team

Een belangrijk instrument van kwaliteitszorg is monitoring. Tussenproducten zijn meermaals door analisten van SLO gemonitord op basis van de leerplankundige uitgangspunten en kwaliteitscriteria uit de werkopdracht. Het gaat hierbij met name om consistentie tussen de conceptproducten van het leergebied Nederlandse Gebarentaal en de andere leergebieden. De bevindingen uit de interne monitoring zijn benut om gedurende het proces bij te sturen op aspecten uit de werkopdracht.

Vanuit monitoring is bij het ontwikkelen van de kerndoelen meegekeken op het proces en de inhoud van de producten. Zo is er gericht aan- en bijgestuurd op

de inhoud, formulering en opbouw. Er is gerichte feedback gegeven op doelformuleringen, het gebruik van handelingswerkwoorden en het juiste gebruik van beheersings-, ervarings- en aanbodsdoelen. Ook is gekeken of de vakoverstijgende elementen goed gewaarborgd zijn in de kerndoelen. De feedback van monitoring is meegenomen in de verdere ontwikkeling van de karakteristiek en de kerndoelen.

SLO heeft daarnaast een expertpoule, bestaande uit curriculumexperts van SLO ingezet om de uitwerking te ondersteunen van inhoudelijke, leergebiedoverstijgende uitgangspunten en kwaliteitseisen uit de werkopdracht: ontwerpruimte, doeldomeinen, kansengelijkheid, diversiteit, geletterdheid, gecijferdheid, LOB, burgerschap en digitale geletterdheid.

De expertpoule heeft twee functies:

- Monitorfunctie: de expertpoule werkt samen met het monitorteam bij het uitvoeren van inhoudelijke analyses en bekijkt of deze leergebiedoverstijgende aspecten goed gewaarborgd zijn in de (tussen)producten.
- Adviesfunctie: de expertpoule is beschikbaar om de teams bij te staan met advies of om actief te helpen bij het opnemen van leergebiedoverstijgende aspecten.

Essentieel onderdeel van de expertpoule is de expert doelformuleringen, die samen met de curriculumexperts en Sprong Vooruit heeft bepaald of de doelformuleringen helder, eenduidig en passend zijn. Met name de input rondom de abstractie van sommige teksten en formuleringen van de conceptkerndoelen hielp de experts van Sprong Vooruit om concreter te zijn.

Monitoring en de expertpoule speelden in de ontwikkelfase van de kerndoelen ook een expliciete rol in het versterken van de doelformuleringen. Ook zijn er specifieke vragen gesteld over hoe het verschil tussen so en vso zicht vertaalt naar een doorlopende leerlijn. De toelichtende teksten over de doorlopende lijn zijn in de karakteristiek en in de toelichting, daardoor aangescherpt. Er zijn adviezen gegeven over het gebruik van handelingswerkwoorden en de verbindende vaardigheden. Ook deze zijn verwerkt in met name de doelformuleringen.

Het programmteam keek als verantwoordelijk opdrachtgever mee op de semi-definitieve versies en gaf, vanuit een overkoepeld perspectief, feedback op basis van de uitkomsten van monitoring.

De experts vanuit Sprong Vooruit gebruikten de totale opbrengst van de monitoring en het programmteam om de kwaliteitscriteria en de uiteindelijke opbrengsten aan te scherpen. Alle input is ook beschikbaar gesteld in de vorm

van een monitorrapportage. Deze rapportage is gebruikt bij het doorontwikkelen van de karakteristiek, het raamwerk en de conceptkerndoelen.

Er zijn in de fase van beproeven geen specifieke opmerkingen over de karakteristiek gekomen. Aanpassingen die in de karakteristiek zijn gedaan, komen voort uit feedback op de kerndoelen.

Er vond continue afstemming plaats met de vaksectie Nederlands: wijzigingen in raamwerk en formulering kerndoelen bleven zo in overeenstemming met de opbouw van het raamwerk en de kerndoelen de Nederlandse Gebarentaal. Daarnaast is er een toelichtende paragraaf toegevoegd hoe Nederlands en Nederlandse Gebarentaal zich tot elkaar verhouden. Dit kwam voort vanuit de behoefte van de vaksectie Nederlands en het programma team om de overlap en het onderscheid tussen beide leergebieden goed te beschrijven (2.4.1).

1.3.5 Fase van beproeven

Met de oplevering van de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal aan het ministerie van OCW in september 2024 was de ontwikkelopdracht afgerond. Conform de werkopdracht zijn de conceptkerndoelen vervolgens beproefd in de onderwijspraktijk. De bevindingen zijn vastgelegd in een rapportage (Beuling et al., 2024).

Het primaire doel van de fase van beproeven was het toetsen van de (verwachte) bruikbaarheid van de conceptkerndoelen voor scholen en leraren. Daarnaast is het van belang om zicht te krijgen op de waardering voor de conceptkerndoelen en op de verwachte impact en de behoeften van scholen bij de implementatie.

Er heeft één landelijke bijeenkomst plaatsgevonden op 14 november 2024. Hieraan deden 34 leraren van scholen (so/vso), begeleiders en (vak)experts mee die werkzaam zijn voor scholen en bij organisaties voor dove en slechthorende leerlingen.

Het programma was enerzijds gericht op het informeren over de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal en anderzijds op het ophalen van feedback. De bijeenkomst was opgebouwd volgens de drieslag verkennen, verdiepen en waarderen.

- In het onderdeel Verkennen speelden de deelnemers een 'Kerndoelenkaartspel', waarbij ze in gesprek gingen over de vraag of ze de inhouden al in hun huidige lespraktijk terugzagen, of ze het belang van nieuwe inhouden onderschreven en welke uitdagingen ze wellicht zagen bij het vormgeven van hun schoolcurriculum met deze conceptkerndoelen.
- Het onderdeel Verdiepen was gericht op het doordenken van de betekenis van de nieuwe conceptkerndoelen voor de dagelijkse

onderwijspraktijk. Deelnemers gingen in gesprek over welke beelden de onderwijspraktijk heeft en aanzien van de conceptkerndoelen.

- Tijdens het onderdeel Waarderen konden de deelnemers hun mening geven door een online vragenlijst in te vullen.

De feedback die tijdens de landelijke bijeenkomst is opgehaald, is door SLO verwerkt tot een rapportage (Beuling et al., 2024). Op basis van de feedback uit het rapport is een analyseproces gestart, waarbij alle opgehaalde feedback zorgvuldig is gewogen. Na deze analysefase is vervolgens bepaald welke conceptkerndoelen aangepast of verhelderd moesten worden. Dit heeft geresulteerd in een set definitieve kerndoelen. De belangrijkste conclusie uit het rapport van Beuling et al. was dat een ruime meerderheid van de respondenten (>95%) het geheel aan conceptkerndoelen (sterk) waardeert.

De deelnemers aan de fase van beproeven geven aan dat het grootste deel van de conceptkerndoelen haalbaar lijkt te zijn. Ze schatten in dat het nog veel inspanning vergt om de huidige Nederlandse Gebarentaal-lessen aan de geactualiseerde kerndoelen aan te passen. Uitdagingen worden vooral gezien in het doorbreken van denkpatronen over (de rol van) de Nederlandse Gebarentaal binnen het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen. Dit is onder andere van invloed op het kunnen creëren van een rijke gebarentaalomgeving zoals geformuleerd in kerndoel 1. Tevens wordt een gebrek aan kwalitatief goede lesmaterialen en bronnen in Nederlandse Gebarentaal genoemd als uitdaging voor het behalen van de conceptkerndoelen.

De onderwijspraktijk vond de doelen in het algemeen duidelijk geformuleerd en de suggesties bij 'Te denken valt aan' behulpzaam. Hetzelfde gold voor de begrippenlijst, hoewel daar nog wat feedback was op de precieze formulering van een aantal begrippen. Deze feedback is in een volgende versie van de begrippenlijst verwerkt. Ook is een extra begrip toegevoegd ('idiomatische uitdrukkingen'), omdat uit de feedback bleek dat dit begrip niet bij iedereen bekend was.

Een aantal van de conceptkerndoelen moest begrijpelijker en concreter worden verwoord. Dit betreft de conceptkerndoelen met betrekking tot het onderzoeken en verwerken van bronnen in de Nederlandse Gebarentaal. Er waren vragen over of bronnen die van origine niet in Nederlandse Gebarentaal zijn opgesteld, maar waarvan wel een vertaling in Nederlandse Gebarentaal is gemaakt, ook behoren tot de bronnen zoals omschreven in de doelzin. Ook het conceptkerndoel met betrekking tot genres en voorkeur binnen visueel-manuele literatuur was niet voor alle deelnemers duidelijk. Vragen lagen met name op het vlak van wat er allemaal onder de noemer 'visueel-manuele literatuur' valt.

Daarnaast gaven de deelnemers aan dat er conceptkerndoelen in de set stonden waar ze minder beeld bij en houvast aan hebben, omdat ze op dit moment

minder aansluiten bij de huidige onderwijspraktijk op scholen. Dit betreft conceptkerndoelen over de nieuwe elementen 'bronnen in Nederlandse Gebarentaal' en 'visueel-manuele literatuur'. Dit is een aandachtspunt voor de implementatie van de geactualiseerde kerndoelen (zie ook 3.2).

Er zijn in fase van beproeven geen specifieke opmerkingen over de karakteristiek gekomen. In bijlage 4 is beschreven welke aanpassingen zijn gedaan naar aanleiding van de fase van beproeven om te komen tot de kerndoelen (definitief concept).

1.4 Aanvullende opdracht versie 2025

1.4.1 Aanvullende opdracht

In dezelfde periode als de oplevering van de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal heeft de Tweede Kamer (Vaste Kamercommissie Onderwijs) in oktober 2024 een debat gevoerd over het curriculum. Het Regeerakkoord (Kabinet Schoof) speelde een belangrijke rol in dit debat. Hierin staat vermeld dat de curriculumherziening door moet gaan, maar dat het aantal kerndoelen fors moet verminderen. Ondanks vele vragen en reacties vanuit het veld hield het Kabinet vast aan het besluit om concrete invulling te geven aan het hoofdlijnenakkoord. Op 26 november 2024 werd [een motie](#) ingediend, die met een meerderheid is aangenomen.

Het ministerie van OCW heeft SLO vervolgens in november 2024 een [aanvullende opdracht](https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toekomst-onderwijs/documenten/rapporten/2024/12/19/aanvullende-opdracht-aan-slo) <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toekomst-onderwijs/documenten/rapporten/2024/12/19/aanvullende-opdracht-aan-slo> gegeven. Er moest een extra stap worden gezet om de kerndoelen meer in samenhang te presenteren, zodat er een goede focus komt op het versterken van lezen, schrijven en rekenen.

In deze paragraaf lichten we de wijzigingen toe tussen de versie van 2024 en de versie van 2025.

Een nieuwe formulering van kerndoelen

In de eerste opzet zijn de leergebieden onderverdeeld in domeinen met bijbehorende kerndoelen. De kerndoelen zijn concreter geformuleerd dan voorheen, wat heeft geleid tot een toename in aantal. In de aanvullende opdracht is gesteld dat het aantal kerndoelen moet verminderen. Om die reden zijn de conceptkerndoelen binnen een leergebied geclusterd. Elk cluster heeft een overkoepelende kernzin gekregen met daaronder één tot maximaal vier conceptkerndoelen als uitwerking. Dit geheel wordt wettelijk verankerd, zodat de gewenste concrete formulering van de doelen blijft bestaan.

Bij het formuleren en herordenen van de kerndoelen is eveneens gekeken naar het bevorderen van samenhang en het voorkomen van redundantie, teneinde de overladenheid binnen het beoogde curriculum terug te dringen.

1.4.2 Algemene uitgangspunten clustering Nederlandse Gebarentaal

De conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal zoals die verschenen zijn in september 2024, zijn conform de aanvullende opdracht van OCW geclusterd tot een kleiner aantal doelen. Voor zowel so als vso waren initieel dertien conceptkerndoelen geformuleerd (ter vergelijking: in de huidige kerndoelen van 2010 betreft het alleen doelen voor so en dat waren er acht). Het doel van het clusteren van de kerndoelen was een duidelijker focus te laten zien, met behoud van de door het onderwijsveld gewenste concrete formulering van de doelzinnen en de uitwerkingen. Conform deze opdracht zijn de conceptkerndoelen -na het verwerken van de feedback uit de fase van beproeven- geclusterd en daarmee teruggebracht tot acht kerndoelen voor so en acht kerndoelen voor vso.

Bij het clusteren zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De clustering is gebaseerd op thematische en inhoudelijke samenhang van de initiële kerndoelen.
- De clusters zijn samengesteld met de initiële kerndoelen uit hetzelfde domein, zodat de domeinindeling - zoals ontwikkeld bij de initiële kerndoelen - gehandhaafd blijft.
- De clustering is afgestemd met het leergebied Nederlands voor consistentie en samenhang. Dit draagt bij aan een eenduidige terminologie binnen het curriculum.
- Waar nodig is rekening gehouden met eerder gegeven feedback vanuit de advieskring en de onderwijspraktijk om draagvlak te waarborgen.

1.4.3 Overwegingen bij indeling clusters

In deze paragraaf zijn korte toelichtingen opgenomen die een rol hebben gespeeld bij de totstandkoming van de kerndoelen. In hoofdstuk 2 worden de inhoudelijke toelichtingen op de conceptkerndoelen onderbouwd, maar om de opbouw en de nummering van het kerndoel te begrijpen lichten we allereerst de clusters van kerndoelen toe.

Domein: Overkoepelend

Kerndoel 1

De school stimuleert de vaardigheid van leerlingen in de Nederlandse Gebarentaal.

In dit kerndoel staat dat de school zorgt voor een rijke gebarentaalomgeving waarin de leerling de Nederlandse Gebarentaal kan leren, maar deze ook kan gebruiken in verschillende contexten. Hierdoor is de keuze voor het begrip 'vaardigheid in de Nederlandse Gebarentaal' een passende formulering van dit kerndoel. Dit is een overkoepelend doel, waardoor een eigen cluster passend is.

Domein: Communicatie

Kerndoel 2

De leerling begrijpt informatie in de Nederlandse Gebarentaal.

In kerndoel 2 zijn de conceptkerndoelen gericht op het begrijpen van informatie in de Nederlandse Gebarentaal (2A) en het onderzoeken en verwerken van bronnen in de Nederlandse Gebarentaal (2B) geclusterd. Deze clustering past bij receptieve taalvaardigheid. Dit kerndoel 2 vertoont een nauwe verwantschap met kerndoel 3. Leerlingen moeten aangereikte informatie in de Nederlandse Gebarentaal eerst zelf begrijpen en deze onderzoeken (kerndoel 2) voordat ze die kunnen gebruiken in hun Nederlandse Gebarentaal uitingen (kerndoel 3).

Kerndoel 3

De leerling drukt zich uit in de Nederlandse Gebarentaal.

In kerndoel 3 zijn de conceptkerndoelen gericht op het zich uiten in de Nederlandse Gebarentaal geclusterd. Het kerndoel bestaat uit het zich begrijpelijk en correct uitdrukken in de Nederlandse Gebarentaal (3A) en het creatief gebruiken van de Nederlandse Gebarentaal (3B). Deze clustering past bij productieve taalvaardigheid.

Kerndoel 4

De leerling voert gesprekken in de Nederlandse Gebarentaal.

In dit kerndoel zijn de conceptkerndoelen met betrekking tot het voeren van gesprekken ondergebracht. Daarbij ligt enerzijds de nadruk op gesprekken met een specifiek communicatief doel, zoals: informatie ophalen of verstrekken, iemand overtuigen (4A) en anderzijds op gezamenlijke gesprekken voeren (4B).

Kerndoel 5

De leerling ontwikkelt zich als bewuste taalgebruiker.

Kerndoel 5 omvat het reflecteren op de eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal en het evalueren van het product van een taalactiviteit (5A). Deze inhoud is met opzet niet geclusterd met inhouden uit de hierboven genoemde kerndoelen, omdat het reflecteren op proces en product verbonden kan worden aan zowel kerndoelen 2, 3 en 4. De formulering 'ontwikkelt zich als bewuste taalgebruiker' is gekozen omdat die aansluit bij een leven lang leren en de reflectieve houding die hiervoor nodig is. Belangrijk hierbij is dat de Nederlandse gebarentaalontwikkeling een doorlopend proces is. Het woord 'bewust' benadrukt de kritische houding die een taalgebruiker nodig heeft. Hoewel dit kerndoel overkoepelend van aard is en bijdraagt aan de bredere ontwikkeling van

metacognitieve vaardigheden, willen we hier vooral de samenhang met de andere vaardigheden benadrukken; reflectie is geen doel op zich is.

Domein: Taal

Kerdoel 6

De leerling toont inzicht in de Nederlandse Gebarentaal als systeem.

Kerdoel 6 omvat het beschouwen van de relatie tussen vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal (6A). Het begrip Nederlandse Gebarentaal als *systeem* benadrukt dat de gebarentaal niet één vaststaand systeem is, maar dat het een dynamisch geheel van structuren en conventies betreft die in verschillende contexten kunnen variëren. Het idee is dat leerlingen niet slechts één vast systeem leren, maar dat ze de Nederlandse Gebarentaal leren onderzoeken en begrijpen als een systeem van veranderlijke, onderling verbonden structuren. Door deze benadering krijgen leerlingen de ruimte om de veelzijdigheid van de Nederlandse Gebarentaal te ontdekken en zelf te onderzoeken welke patronen en structuren zich daarin aandienen.

Kerdoel 7

De leerling verkent het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal.

In kerndoel 7 zijn doelen geclusterd, gericht op het verkennen van de talige identiteit (7A), taalvariatie en taalverandering (7B) met de focus op het verkennen van het gebruik van Nederlandse Gebarentaal in de wereld. Hoewel leerlingen vaak beschouwend bezig zijn rondom deze inhoud, is ervoor gekozen om in de kernzin te spreken van 'verkennen'. Het gebruik van 'beschouwen' maakt de kernzin minder concreet en specifiekere termen als 'analyseren' of 'evalueren' sluiten niet aan bij de bedoeling van de onderliggende doelen.

Domein: Visueel-manuele literatuur

Kerdoel 8

*De leerling doet ervaring op met visueel-manuele literatuur (so).
De leerling toont inzicht in visueel-manuele literatuur (vsc)*

In kerndoel 8 zijn de doelen gericht op het inzicht krijgen in verhalende teksten (8A) en het verkennen en ontwikkelen van voorkeuren voor vormen van visueel-manuele literatuur (8B). De ervaringen bevorderen de literaire ontwikkeling van de leerling en leggen de basis voor begrip en waardering van literaire teksten (so). In het vso wordt op deze basis voortgebouwd door een diepgaander begrip en waardering van verhalende teksten en visueel-manuele literatuur.

1.4.4 Aanpassingen in formulering van de concept kerndoelen

Er zijn naar aanleiding van de clustering geen wijzingen aangebracht in de conceptkerndoelen (versie 2024) op het niveau van de afzonderlijke doelzinnen en uitwerkingen.

1.4.5 Beschouwing op aanpassingen versie 2025

De clustering van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal is zorgvuldig afgewogen op basis van inhoud. Door de kerndoelen in samenhang te presenteren en te kijken naar overlap is het totaal aantal kerndoelen fors gereduceerd. Wij zijn ervan overtuigd dat deze kerndoelen (definitief concept) een solide basis vormen voor de verdere verankering in wet- en regelgeving.

2. Inhoudelijke toelichting

In dit hoofdstuk lichten we inhoudelijke keuzes toe die ten grondslag liggen aan de kerndoelen (definitief concept). Eerst gaan we in op de specifieke uitdagingen voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal. Vervolgens gaan we in op de karakteristiek, het raamwerk en de kerndoelen (definitief concept). Per onderdeel lichten we de keuzes van het expert team toe, de belangrijkste discussies, hoe er is omgegaan met feedback uit de ontwikkelfase en de fase van beproeven en welke bronnen daarbij betrokken zijn. We betrekken daarbij ook de kwaliteitscriteria uit de werkopdracht van OCW.

2.1 Specifieke uitdagingen actualisatie kerndoelen Nederlandse Gebarentaal

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal geven antwoord op vooraf gestelde uitdagingen of ontwerpprincipes zodat ze voorzien in een behoefte die binnen het onderwijsveld leeft. Deze kerndoelen dragen bij aan het verduidelijken van de onderwijsopdracht en het versterken van het onderwijsaanbod.

De onderstaande punten gelden als de belangrijkste uitdagingen, zoals deze voorafgaand aan het ontwikkelen van de kerndoelen zijn opgesteld.

2.1.1 Maatschappelijke uitdagingen

Status

De status van Nederlandse Gebarentaal heeft in de loop van de geschiedenis een ontwikkeling doorgemaakt. Zo is deze taal een tijd lang onderdrukt geweest. Mede daardoor heeft de Nederlandse Gebarentaal geen duidelijke positie gehad. De gevolgen hiervan zijn op sommige plaatsen nog steeds zichtbaar (Tijsseling, 2014; Wesemann, 2023). Sinds 2021 is Nederlandse Gebarentaal een wettelijk erkende taal. Dit is niet alleen van invloed op het belang en wettelijke status van Nederlandse Gebarentaal in de maatschappij, maar ook op de positie ervan in het onderwijs (wetten.overheid.nl, z.d.). In de loop van de tijd zijn er meer en andere inzichten ontstaan over het leren van (Nederlandse) Gebarentaal en over de taal zelf (Baker et al, 2016; Klomp, 2021). Vanuit onderzoek is gebleken dat het leren van een gebarentaal geen negatieve invloed heeft op het leren van een gesproken taal (Hall et al., 2019; Humpries et al., 2016; Knoors & Marschark, 2014; Murray & Snoddon, 2019; Pontecorvo et al., 2022).

Artikel 24 van het VN-verdrag Handicap, dat ook door de Nederlandse overheid is ondertekend, bevat een specifieke bepaling met betrekking tot onderwijs voor leerlingen met een auditieve beperking (VN-verdrag Handicap, Artikel 24, derde lid). In de bepaling staat dat de overheid maatregelen moet nemen om het leren van gebarentaal te faciliteren en de taalkundige identiteit van de dovgemeenschap moet bevorderen, en dat onderwijs plaatsvindt in de taal en via de communicatiemethoden die voor doven en slechthorenden het meest

geschikt zijn (wetten.overheid.nl, z.d.). Het eerste deel van bovenstaande bepaling is van invloed op de invulling van de herziene kerndoelen Nederlandse Gebarentaal. Het tweede deel heeft betrekking op Nederlandse Gebarentaal als instructietaal bij de andere leergebieden.

Gebruik

Het belang van het leren en gebruiken van de Nederlandse Gebarentaal voor alle DSH-leerlingen wordt niet door iedereen onderschreven. Uit ervaringsverhalen van DSH-(jong)volwassenen en onderzoek blijkt echter welke belangrijke rol het leren van gebarentaal heeft op de taalontwikkeling, de talige identiteit, de volledige toegang tot communicatie en informatie in het onderwijs en de bevordering van deelname aan de samenleving.

De motivatie om Nederlandse Gebarentaal te leren is voor DSH-leerlingen dus niet vanzelfsprekend (Hinderks, 2019). Dit heeft ook te maken met het feit dat deze taal door de horende omgeving van de leerling vaak wordt gezien als een hulpmiddel wanneer gesproken taal niet voldoende verworven kan worden. De veronderstelling is dan dat wanneer gesproken taal wel kan worden gebruikt, het gebruik van gebarentaal niet nodig zou zijn (Chen Pichler, 2022). Dat Nederlandse Gebarentaal in de samenleving niet zo zichtbaar is, draagt ook bij aan dit beeld. Dit gaat voorbij aan het feit dat (Nederlandse) Gebarentaal voor DSH-leerlingen een toegankelijke taal is, waarin ze alle informatie die ze nodig hebben op verschillende niveaus kunnen meekrijgen (Knoors, 2015). Betekenisvol onderwijs in de Nederlandse Gebarentaal geeft leerlingen de gelegenheid om deze taal in te zetten in verschillende contexten en in samenhang met andere leergebieden. Daardoor kunnen ze het leren van Nederlandse Gebarentaal als een verrijking ervaren. Daarnaast is het zo dat, wanneer DSH-leerlingen door middel van aanbod van Nederlandse Gebarentaal binnen het (v)so zelf vaardig zijn geworden in de taal, ze ook de mogelijkheid hebben om bij de overstap naar het regulier onderwijs een tolk gebarentaal effectief in te zetten.

2.1.2 Curriculaire uitdagingen

Doorlopende leerlijn

De huidige kerndoelen voor Nederlandse Gebarentaal (2010) zijn alleen ontwikkeld voor de so-leeftijd. Om in het onderwijs een doorlopende leerlijn Nederlandse Gebarentaal te realiseren, zijn nu ook voor het vso kerndoelen Nederlandse Gebarentaal ontwikkeld. Er ligt een uitdaging in het feit dat de talige achtergronden van DSH-leerlingen enorm van elkaar verschillen. Dit heeft tot gevolg dat er verschillende beginsituaties, manieren en aanpakken nodig zijn om Nederlandse Gebarentaal te leren.

Eerste- en tweedetaalleerders

Veel dove en slechthorenden leerlingen krijgen thuis (nog) geen of weinig gebarentaal aangeboden op de leeftijd dat zij voor het eerst naar school gaan

(tweedetaalleerders) (Chen Pichler, 2020; Hall et al., 2019). Er zijn echter ook leerlingen waarvoor Nederlandse Gebarentaal de eerste taal is (eerstetaalleerders). Het betreft hier vaak DSH-kinderen van DSH-ouders die thuis Nederlandse Gebarentaal als voertaal gebruiken. Hierdoor zien we veel niveauverschillen als ze op school komen. Ook in vaardigheid en tempo in het leren van Nederlandse Gebarentaal zijn er veel verschillen. Het blijft belangrijk om uit te gaan van hoge verwachtingen met betrekking tot de te behalen Nederlandse Gebarentaal-doelen om daarmee aan de verschillende taalbehoeftes van alle leerlingen te kunnen voldoen (Tijsseling, 2015).

Drie functies

Binnen het onderwijs aan DSH-leerlingen heeft Nederlandse Gebarentaal drie verschillende functies: voertaal, instructietaal en doeltaal. Nederlandse Gebarentaal kan als voertaal worden gebruikt in contact met andere leerlingen en/of personeel binnen de school. Daarnaast kan de taal als instructietaal worden gebruikt door de professional/leerkracht in verschillende contexten binnen het onderwijs. Voorwaarde is dan natuurlijk dat de professional/leerkracht gebarentaalvaardig genoeg is. Ook is de Nederlandse Gebarentaal doeltaal voor DSH-leerlingen en komt daarmee als vak in het curriculum. Binnen de kerndoelen komen aspecten aan de orde van het leren van Nederlandse Gebarentaal zelf (doeltaal) en het stimuleren van het gebruik ervan binnen verschillende (school)contexten (voertaal). Het gebruik van Nederlandse Gebarentaal als instructietaal bij andere leergebieden valt buiten de scope van de kerndoelen.

2.2 Toelichting op de karakteristiek

In de karakteristiek wordt beschreven wat het leergebied kenmerkt en wat de positie van het leergebied is in het so en vso. Ook is beschreven hoe het leergebied zich tot verwante leergebieden verhoudt. De karakteristiek maakt daarmee deel uit van de geactualiseerde kerndoelen.

Het leergebied Nederlandse Gebarentaal is in de loop van de jaren veranderd, mede ingegeven door de wettelijke erkenning van deze taal in 2021. In de nieuwe karakteristiek is de meest recente visie op het leergebied beschreven. Hiervoor zijn verschillende bronnen geraadpleegd en geanalyseerd, waaronder rapporten van het College voor de Rechten van de mens (Hogeboom & Scholten, 2022), de World Federation of the Deaf (World Federation of the Deaf, z.d.) en het Adviescollege NGT (Wesemann, 2023).

Bij het opstellen van de karakteristiek is daarnaast gebruik gemaakt van:

- de conceptkerndoelen Nederlands voor po, onderbouw vo en (v)so (SLO, 2023);
- de definitieve conceptkerndoelen Nederlands voor po, onderbouw vo en (v)so (SLO, 2025);

- de conceptkerndoelen Friese taal en cultuur (Terpstra et al., 2024);
- de huidige kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (OCW, 2010).

Daarnaast zijn er ook algemene punten gehanteerd bij het opstellen van de karakteristiek. Deze staan hieronder genoemd.

- De wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal wordt expliciet genoemd in de karakteristiek om het belang van de Nederlandse Gebarentaal en de status ervan te benoemen (wetten.overheid.nl, z.d.; Hogeboom & Scholten, 2022; Wesemann, 2023). In combinatie met de bepaling dat onderwijs plaatsvindt in de taal en via communicatiemethoden die voor leerlingen met auditieve beperking het meest geschikt zijn (VN-verdrag Handicap, Artikel 24, derde lid), benadrukt dit dat het leergebied Nederlandse Gebarentaal een volwaardig leergebied is. Dit leergebied vertoont weliswaar overlap met het leergebied Nederlands, maar mag niet gezien worden als 'hulpmiddel' voor het behalen van de kerndoelen Nederlands.
- De visueel-manuele modaliteit van de Nederlandse Gebarentaal wordt ook in de karakteristiek uitgelegd om verwarring over de vorm van gebarentaal te voorkomen en de verschillen met het Nederlands (en andere gesproken talen) duidelijk aan te geven (Baker et al., 2016; Schermer & Koolhof, 2009).
- Eén van de kenmerken van het leergebied is om de rol van Nederlandse Gebarentaal binnen de talige identiteit expliciet te onderzoeken. Dat taal en identiteit onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, komt terug in de karakteristiek. Identiteit is dynamisch en beweegt mee met de verschillende situaties en periodes waarin de leerling zich bevindt. Bij het onderzoeken van de eigen talige identiteit speelt ook het perspectief op de Nederlandse Gebarentaal van de directe omgeving en samenleving als geheel een grote rol (Hinderks, 2019).
- In de karakteristiek is gekozen voor termen die losstaan van de hoorstatus van DSH-leerlingen. De termen staan ook los van het feit of ze eerste- of tweedetaalleerders zijn, en van de onderwijssetting waarin ze het onderwijs genieten. Er is zowel in het (v)so alsook in het regulier onderwijs ruimte om de Nederlandse Gebarentaal aan te bieden en de kerndoelen te behalen. Wanneer horende klasgenoten van DSH-leerlingen in het regulier onderwijs ook de Nederlandse Gebarentaal leren, komt dat tegemoet aan een inclusievere omgeving voor de DSH-leerlingen (Krausneker, 2022; De Meulder & Murray, 2021; Murray et al., 2020; Ormel et al., 2023).

- De doelgroep voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal is heel divers wat betreft hoorstatus, taalachtergrond, leervermogen en/of onderwijssetting. Het gaat hierbij bijvoorbeeld niet alleen om het verschil tussen eerste- en tweedetaalleerders van de Nederlandse Gebarentaal, maar ook om DSH-nieuwkomers die in het land van herkomst wel of geen onderwijs hebben genoten. In de karakteristiek wordt aandacht besteed aan het beschrijven van deze verschillen in achtergronden, beginsituaties en Nederlands Gebarentaal-niveau van leerlingen.
- De plek van de tolk gebarentaal binnen onderwijs aan DSH-leerlingen wordt niet in de karakteristiek genoemd omdat dit buiten de scope van de kerndoelen valt. De Nederlandse Gebarentaal-vaardigheid van een leerling is echter wel een belangrijke basis om een tolk te kunnen inzetten. Het leergebied Nederlandse Gebarentaal biedt hiertoe wel kaders.

2.2.1 Doeldomeinen

Het funderend onderwijs beoogt een breed onderwijsaanbod voor alle leerlingen. Dat brede aanbod wordt onder andere geborgd door aandacht voor de drie doeldomeinen van onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming (Ağirdağ et al., 2021). In de karakteristiek is beschreven hoe de Nederlandse Gebarentaal in het so en vso bijdraagt aan die doeldomeinen, zoals beschreven in de rationale van het funderend onderwijs. In goed onderwijs komen de verschillende doeldomeinen veelal gezamenlijk aan bod. Dit geldt evenzeer voor de kerndoelen, die veelal bijdragen aan meerdere doeldomeinen en daardoor niet expliciet zijn toe te wijzen aan één specifiek doeldomeinen. Hieronder wordt desalniettemin de bijdrage van het leergebied aan de afzonderlijke doeldomeinen zo goed mogelijk beschreven.

Kwalificatie

De Nederlandse Gebarentaal is volledig toegankelijk voor alle DSH-leerlingen en een goede beheersing van Nederlandse Gebarentaal draagt bij aan het verwerven van meer kennis en begrip over de wereld om hen heen. Voor de groep DSH-leerlingen die niet of nauwelijks toegang hebben tot gesproken taal is Nederlandse Gebarentaal essentieel om informatie te verkrijgen en om zich te uiten. Maar ook voor andere DSH-leerlingen die wel een bepaalde mate van toegang hebben tot gesproken taal draagt vaardigheid in de (Nederlandse) Gebarentaal bij aan het verwerven van kennis en begrip van de wereld. Daarmee is vaardigheid in (Nederlandse) Gebarentaal een voorwaarde om zichzelf te ontwikkelen en mee te doen binnen het onderwijs en latere arbeid (Murray et al., 2020).

Een vroeg en kwalitatief hoogwaardig taalaanbod van (Nederlandse) Gebarentaal is van belang om taaldeprivatie te voorkomen. De kans op taaldeprivatie voor DSH-leerlingen is groot, als gevolg van de verminderde

toegang tot gesproken taal en weinig tot geen aanbod in (Nederlandse) Gebarentaal. De gevolgen hiervan voor de ontwikkeling op vele gebieden, waaronder het schoolse leren, zijn evident (Hall et al., 2019; Humphries et al., 2016). Het leren en gebruiken van (Nederlandse) Gebarentaal draagt bij aan kansengelijkheid voor DSH-leerlingen.

Vanuit een metalinguïstisch perspectief biedt het leren van verschillende talen, en dus ook Nederlandse Gebarentaal, de leerling mogelijkheden om talen te vergelijken en zijn of haar talenkennis uit te breiden.

Socialisatie

(Nederlandse) Gebarentaal biedt mogelijkheden om contact te hebben met andere gebarentalen in maatschappelijke en sociale situaties. De leerlingen kunnen met behulp van (Nederlandse) Gebarentaal informatie geven en krijgen en hun gevoelens uiten (Hintermair, 2015). Ze kunnen daardoor als actieve kritische burgers deelnemen aan de maatschappij.

Door het inzetten van een tolk (Nederlandse) Gebarentaal komt er ook ruimte om te participeren op plekken waar (Nederlandse) Gebarentaal niet als primaire voertaal wordt gebruikt. Voor het inzetten van een tolk (Nederlandse) Gebarentaal is eigen vaardigheid in (Nederlandse) Gebarentaal van de leerling essentieel (Murray et al., 2020).

In het leergebied is er ook aandacht voor dovencultuur. Aan (Nederlandse) Gebarentaal zijn verschillende creatieve taaluitingen verbonden die gekoppeld kunnen worden aan cultuuruitingen, zoals visueel-manuele literatuur (Sutton-Spence, 2005). Ook de geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal en talige omgangsvormen wordt gezien als een cultuuruiting, die in dit leergebied aandacht krijgt.

Persoonsvorming

Taal en identiteit zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daarom is er in dit leergebied aandacht voor het onderzoeken van de talige identiteit van de leerlingen en de rol van Nederlandse Gebarentaal hierin. Hoe de directe omgeving en de samenleving als geheel tegen Nederlandse Gebarentaal aankijken speelt hierin ook een grote rol.

Identiteit is dynamisch en beweegt mee met de verschillende situaties en periodes waarin de leerling zich bevindt. Hierdoor doet de leerling ervaringen, inzichten en vaardigheden op, waarmee hij of zij autonoom keuzes kan maken rondom de inzet en het gebruik van (Nederlandse) Gebarentaal en talige identiteit. De leerlingen krijgen de mogelijkheid om rolmodellen en bondgenoten te leren kennen en te ervaren dat er anderen zijn met dezelfde ervaringen (De Meulder & Murray, 2021; Hinderks, 2019). Ze leren om in (Nederlandse)

Gebarentaal hun eigen gevoelens, ervaringen, meningen en feiten te uiten, te interpreteren, te evalueren, vast te leggen en/ of te nuanceren.

2.2.2 Interne samenhang van het leergebied

De karakteristiek Nederlandse Gebarentaal gaat uit van één overkoepelend domein: *rijke gebarentaalomgeving* en drie inhoudelijke domeinen, te weten: *communicatie*, *taal* en *visueel-manuele literatuur*.

In de karakteristiek wordt beschreven hoe deze domeinen met elkaar samenhangen. Vanuit een rijke taalomgeving, waarin aanbod en gebruik van Nederlandse Gebarentaal een expliciete rol hebben, krijgen de leerlingen een basis om Nederlandse Gebarentaal-vaardigheden te leren en uit te breiden. Een variëteit aan rijke Nederlandse Gebarentaal-teksten komt terug bij alle domeinen. Binnen het domein *communicatie* verwerven de leerlingen kennis over en vaardigheden in de Nederlandse Gebarentaal en kunnen hun gevoelens, meningen en inzichten erin uitdrukken. Ze krijgen meer kennis van de wereld om hen heen. Daarmee ontwikkelen ze zich ook in het verbeteren van hun kennis over de manier waarop ze taal (creatief) kunnen gebruiken. Ze ontdekken dat taal invloed heeft op hun identiteit en dat taal en cultuur met elkaar verbonden zijn. Ze leren reflecteren op het gebruik van Nederlandse Gebarentaal van zichzelf en de ander. En worden ze zich bewust van de vorm en structuur van de Nederlandse Gebarentaal en de creatieve mogelijkheden ervan. De kennis van inhoud en vorm van de Nederlandse Gebarentaal is nodig om verschillende genres binnen het domein *visueel-manuele literatuur* te verkennen.

In de karakteristiek wordt ook de samenhang beschreven als een doorlopende leerlijn tussen het so en het vso. Het leren en gebruiken van de Nederlandse Gebarentaal begint bij jonge leerlingen dicht bij hun eigen leefwereld. Binnen de verschillende domeinen gebruiken ze formele en informele communicatieve contexten, die steeds complexer worden. In de loop van de jaren wordt daarmee hun wereld groter en daarmee worden ook hun Nederlandse Gebarentaal-kennis en -vaardigheden uitgebreid. In het so ligt de nadruk op het verwerven van de eigen vaardigheid in het begrijpen en produceren van teksten in de Nederlandse Gebarentaal. Dit zet zich voort in het vso, waar het belangrijk blijft de Nederlandse Gebarentaal aan te bieden in een rijke context. Deze teksten worden gedurende de schoolloopbaan steeds complexer qua inhoud, vorm en communicatieve doelen. Daardoor worden de kennis over en uitingen in Nederlandse Gebarentaal uitgebreid, verfijnd en verdiept en verbonden met de schoolloopbaan en plek in de maatschappij.

2.2.3 Externe samenhang van het leergebied

Taal, in dit geval de Nederlandse Gebarentaal, is zowel doel als middel en speelt in alle leergebieden een rol bij het verwerven van kennis en vaardigheden.

Samenhang tussen Nederlandse Gebarentaal en andere leergebieden is er vanuit beide kanten. Zo is de Nederlandse Gebarentaal van belang als instructietaal bij het leren in andere leergebieden. Denk hierbij aan het aanleren van leergebiedspecifieke school- en vaktaal binnen de desbetreffende leergebieden. Bij alle leergebieden kan men gebruik maken van Nederlandse Gebarentaal om kennis te verwerven, gesprekken te voeren en te debatteren. Zo kunnen leerlingen binnen het leergebied rekenen en wiskunde zich vakgerelateerde termen en concepten eigen maken met de Nederlandse Gebarentaal als instructietaal. Omgekeerd zorgen kennis, vaardigheden en inzichten in het leergebied rekenen en wiskunde, door verbreding van de toepassingen van de taal, tevens voor een ontwikkeling in het leergebied Nederlandse Gebarentaal.

Met de ontwikkeling en uitbreiding van de gebarentaalvaardigheden wordt ook de kennis van de wereld vergroot en daarmee ook de participatie van de leerlingen in de (gebarentalige) maatschappij, wat tevens samenhang vertoont met het leergebied burgerschap. Nederlandse Gebarentaal biedt een context voor het bespreken van maatschappelijke contexten, waaronder de inzet van de Nederlandse Gebarentaal in het publieke domein.

Communiceren via beeld en het gebruiken van gebarentaalfilmpjes vragen ook digitale vaardigheden voor het opzoeken, maken en delen van informatie. Het leergebied digitale geletterdheid helpt leerlingen eveneens kijken naar en kritisch omgaan met digitale middelen en de relevantie daarvan in hun eigen situatie.

Het vaardig leren worden in Nederlandse Gebarentaal door de leerling zelf, wat binnen de scope van de conceptkerndoelen valt, hangt sterk samen met de mogelijkheid om Nederlandse Gebarentaal als middel te kunnen gebruiken voor het verwerven van kennis en vaardigheden die gekoppeld zijn aan andere leergebieden. Dat geldt zeker ook voor leerlingen van wie Nederlandse Gebarentaal de eerste taal is, leerlingen die geen of nauwelijks toegang hebben tot gesproken taal en leerlingen die gebruik maken van een tolk gebarentaal binnen het regulier onderwijs.

De leergebieden Nederlandse Gebarentaal, Nederlands en andere moderne vreemde talen besteden aandacht aan taaldiversiteit en dragen zo bij aan de ontwikkeling van identiteit en metalinguïstisch bewustzijn. Leerlingen ontdekken dat taalkennis en vaardigheden opgedaan binnen de Nederlandse Gebarentaal bruikbaar zijn voor het leren van andere talen. Hieraan gerelateerd is het fenomeen 'translanguaging', zoals dat beschreven is in het toelichtingsdocument van het leergebied Nederlands (pag. 20): "Met translanguaging wordt bedoeld dat leerlingen al hun talenkennis kunnen benutten bij het leren van nieuwe talen." In een omgeving van DSH-personen die gebarentaalvaardig zijn wordt de term 'translanguaging' met enige scepsis bekeken. Dit heeft te maken met een

associatie met het begrip 'totale communicatie', wat lange tijd als oplossing werd gezien in de communicatie tussen horende en DSH-persoon. Deze situatie is eigenlijk altijd ten nadele van de DSH-persoon, omdat de horende persoon vaak niet vaardig is in gebarentaal. Het is dus met name de DSH-persoon die zich moet aanpassen (Chen Pichler & Lillo-Martin, 2025). Binnen het leergebied van de Nederlandse Gebarentaal is de docent Nederlandse Gebarentaal wel vaardig genoeg om de leerling hierin te begeleiden.

2.3 Toelichting op het raamwerk

Het raamwerk is een schetsmatige indeling van de inhoud (kennis, vaardigheden en houdingen) van het leergebied in domeinen voor het so en vso. Doel van het raamwerk is om de set kerndoelen te structureren en om consistentie in die structuur te realiseren, zowel binnen het leergebied zelf als tussen verwante leergebieden. Het raamwerk bestaat uit twee samenhangende sets kerndoelen: een voor het so en een voor het vso.

Uitgangspunt is dat de domeinen en de doelzinnen voor het so en vso zoveel mogelijk gelijk zijn. Het leren van Nederlandse Gebarentaal kent immers een concentrische opbouw, waar in de opeenvolgende leerjaren de kerndoelen terugkomen en de bestaande kennis en vaardigheden verder worden uitgediept en uitgebreid. In de uitwerking in kerndoelen is, waar nodig, onderscheid gemaakt in de beschrijvingen bij 'Het gaat hierbij om' en 'Te denken valt aan', met een verschillende uitwerking voor het so en vso.

Aansluiting bij raamwerk kerndoelen Nederlands en Fries

Bij de ontwikkeling van het raamwerk en de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn de huidige kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (OCW, 2010) als basis gebruikt, in combinatie met de conceptkerndoelen van andere leergebieden die ontwikkeld zijn voor po, vo en (v)so. Zo zijn het raamwerk en de (definitieve) conceptkerndoelen Nederlands (SLO, 2023, 2025) en de conceptkerndoelen Friese taal en cultuur (Terpstra et al., 2024) belangrijke brondocumenten voor het opstellen van het raamwerk en de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal. Er is gekeken naar de Friese taal en cultuur omdat het Fries dezelfde wettelijke status heeft als de Nederlandse Gebarentaal. De [bestaande leerlijn](#) Nederlandse Gebarentaal, die gebaseerd is op de kerndoelen van 2010, is ook van invloed geweest op de keuzes binnen het raamwerk van de Nederlandse Gebarentaal.

In de keuze van de domeinen voor het raamwerk Nederlandse Gebarentaal is aangesloten bij het raamwerk van de definitieve conceptkerndoelen Nederlands. Het raamwerk kent daarmee dezelfde opbouw qua doeldomeinen en opbouw van doelen. Dat is een logische keuze, omdat het hier gaat om twee volwaardige talen waarmee deze doelen te behalen zijn en de Nederlandse Gebarentaal voor sommige DSH-leerlingen de eerste/enige taal is waarmee ze deze doelen kunnen behalen. Voor andere leerlingen (de tweedetaalleerders) zijn de

Nederlandse Gebarentaal-doelen ook te behalen, maar zullen er ook overlappende doelen vanuit het leergebied Nederlands zijn.

Er is overwogen om, zoals bij het raamwerk van het leergebied Friese taal en cultuur, alle aspecten rondom 'cultuur' op te nemen in het raamwerk van de Nederlandse Gebarentaal. Dat is niet volledig overgenomen. Culturele aspecten die gerelateerd zijn aan de Nederlandse Gebarentaal zelf, zoals het onderdeel visueel-manuele literatuur, zijn wel opgenomen in de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal. Andere aspecten rondom belangrijke kennis voor DSH-leerlingen, zoals de geschiedenis van het dovenonderwijs of het kennismaken met het Kinderrechtenverdrag van de VN, kunnen mogelijk ook aangeboden worden vanuit het leergebied Burgerschap.

Raamwerk Nederlandse Gebarentaal

Het raamwerk Nederlandse Gebarentaal is verdeeld over drie inhoudelijke domeinen, te weten: communicatie, taal en visueel-manuele literatuur. Daarnaast is er een overkoepelend domein, rijke gebarentaalomgeving.

Overkoepelend

Dit overkoepelende domein – *rijke gebarentaalomgeving* – is van groot belang. Het gaat daarbij het om het creëren en stimuleren van de ontwikkeling van de Nederlandse Gebarentaal op school en de inzet daarvan binnen diverse (school)contexten. Het is essentieel om DSH-leerlingen een omgeving te bieden waarin ze Nederlandse Gebarentaal leren en deze te gebruiken als voertaal, zodat het hen stimuleert om zich te uiten in de Nederlandse Gebarentaal, deze te blijven gebruiken en zich hierin te ontwikkelen. Dit is een belangrijk domein, omdat school waarschijnlijk één van de weinige plekken (zo niet de enige plek) is waar DSH-leerlingen gebarentaal kunnen leren en ontwikkelen.

Taalverwerving is voor DSH-leerlingen niet vanzelfsprekend in een omgeving waar overwegend gesproken taal (Nederlands) wordt gebruikt. Veel leerlingen komen uit een omgeving waarin (Nederlandse) Gebarentaal niet of weinig gebruikt wordt. Een omgeving waarin (Nederlandse) Gebarentaal op een natuurlijke manier wordt gebruikt, biedt leerlingen de mogelijkheid om incidenteel te leren en op een natuurlijk manier informatie te verkrijgen. Ze pakken informatie op, en krijgen ze, door middel van de taal, gedachtes en gevoelens mee wat van invloed is op hun sociaal-emotionele ontwikkeling (Hall et al., 2019; Hogeboom & Scholten, 2022; Murray et al., 2019).

Communicatie

Het domein *communicatie* gaat over het verwerven en beheersen van taalvaardigheden en het opdoen van ervaringen met het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal. Door de Nederlandse Gebarentaal aangeboden te krijgen als doeltaal leert de leerling de taal door begrijpend te kijken naar informatie en teksten. Daarnaast ontwikkelt hij of zij de taalvaardigheid om zich

correct en begrijpelijk uit te drukken. Een aspect daarvan is het fonologisch en grammaticaal correct produceren van gebaren (Baker et al., 2016). Het uitbreiden van het gebarenlexicon is ook een belangrijk aandachtspunt, met name in het bieden van variatie van soorten gebaren en gebarentaalidiomen. Leerlingen leren communiceren in de Nederlandse Gebarentaal in verschillende contexten en met verschillende doelen. Daarnaast is er aandacht voor creatief taalgebruik, waar de Nederlandse Gebarentaal op veel verschillende manieren mogelijkheden toe biedt. Ook is er aandacht voor het onderzoeken en verwerken van bronnen waarin de informatie in Nederlandse Gebarentaal wordt aangereikt. Tot slot leren leerlingen reflecteren op de eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal en taalactiviteiten.

Taal

Het domein *taal* is voor Nederlandse Gebarentaal uitgewerkt naar taalbeschouwing, talige identiteit, inclusief de positie van Nederlandse Gebarentaal hierin, en aspecten rond taalvariatie en -verandering. De Nederlandse Gebarentaal heeft een eigen grammatica, die hier specifieke aandacht krijgt. Daarnaast wordt er gekeken naar de vorm van de Nederlandse Gebarentaal zelf, naar de taalkundige begrippen die geleerd worden en naar de relatie tussen de vorm en de betekenis van Nederlandse Gebarentaal. Bij het kijken naar de Nederlandse Gebarentaal zelf en het toepassen daarvan in eigen uitingen wordt aangestuurd op het gebruik van metalinguïstische vaardigheden (Baker et al., 2016; Schermer & Koolhof, 2009). Er is expliciet aandacht voor de talige identiteit van de leerling (Hintermair, 2015; Knoors & Marschark, 2014). In de maatschappij is communiceren in Nederlandse Gebarentaal niet vanzelfsprekend en ook niet altijd geaccepteerd. Aan de orde komt het communiceren met niet-gebarentaligen en het nadenken over de rol van Nederlandse Gebarentaal binnen het eigen talige repertoire van de leerling. Het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal, zeker ook binnen onderwijs, heeft in de loop van de geschiedenis een ontwikkeling doorgemaakt. De leerlingen leren hierover en worden zich bewust van de Nederlandse Gebarentaal en de invloeden die in de ontwikkeling van de taal hebben meegespeeld (Tijsseling, 2014, 2015).

Visueel-manuele literatuur

Het derde domein heet *visueel-manuele literatuur* en dat is een tamelijk onbekend woord. Het gaat hier om inzicht in verhalende teksten en het verkennen van genres, kenmerken en voorkeuren binnen de visueel-manuele literatuur. De term is bewust gekozen om onderscheid te maken met het domein *literatuur* bij het leergebied Nederlands. Er is hierover veel overleg geweest met verschillende groepen, zoals de advieskring, externe wetenschappers en de expertisegroep Sprong Vooruit. Zowel het leergebied Nederlands als Friese taal en cultuur kennen het domein *literatuur*. Deze term is theoretisch gezien heel breed, maar roept een associatie op met geschreven taal. Aangezien de Nederlandse Gebarentaal geen geschreven vorm kent in die

zin, is de term 'literatuur' niet passend. Er is overwogen om te kiezen voor 'creatief taalgebruik', zoals die in de eerste versie van het raamwerk van Friese taal en cultuur was opgenomen. Maar dat bleek geen duidelijke overkoepelende term voor de doelen die daar ondergebracht zouden worden. Uiteindelijk is er gekozen voor de huidige term visueel-manuele literatuur, die recht doet aan de verschillende literaire genres binnen de Nederlandse Gebarentaal (en andere gebarentalen). Daarnaast specificeert de term de modaliteit van de taal en maakt daarmee ook duidelijk onderscheid met het domein *literatuur* binnen het leergebied Nederlands (Napoli, 2017; Small, 2017).

2.4 Toelichting op de kerndoelen

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn voor alle DSH-leerlingen gelijk. Dit betekent dat voor leerlingen in het so en vso, ongeacht hun hoorstatus, dezelfde kerndoelen gelden en dat ze ook geschikt zijn voor leerlingen die eerste- of tweedetaalleerder zijn. Het is aan de school om met het leren van de Nederlandse Gebarentaal aan te sluiten bij de beginsituatie van elke leerling en te streven naar het door de leerling verwerven van kennis, vaardigheden en houdingen zoals beschreven in de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept). De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) zijn daarmee zo opgesteld dat scholen ruimte behouden voor een eigen schoolvisie en keuzes voor accenten op basis van de leerlingpopulatie of identiteit.

2.4.1 Keuzes in inhoud en opbouw

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal omvatten doelen gericht op het aanleren van taalvaardigheid in Nederlandse Gebarentaal, zodat het als onderdeel van het onderwijsaanbod voor leerlingen die doof of slechthorend zijn, helpt om te communiceren en tot leren te komen. Zo kunnen zij zich voorbereiden op vervolgonderwijs en op het actief meedoen in de samenleving. Bij het opstellen van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal voor alle DSH-leerlingen, ongeacht de plek waar zij onderwijs volgen, zijn diverse rapporten geraadpleegd van onder andere het College voor de Rechten van de mens (Hogeboom & Scholten, 2022), de World Federation of the Deaf (World Federation of the Deaf, z.d.) en het Adviescollege NGT (Wesemann, 2023). De kerndoelen zijn zo opgesteld dat scholen ruimte behouden voor een eigen schoolvisie en keuzes voor accenten op basis van de leerlingpopulatie of identiteit.

Bij de ontwikkeling van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) zijn de huidige kerndoelen voor Nederlandse Gebarentaal (OCW, 2010) als basis gebruikt, in combinatie met de (definitieve) conceptkerndoelen van andere leergebieden die zijn ontwikkeld voor po, vo en (v)so. Zo zijn de kerndoelen Nederlands en Friese Taal belangrijke brondocumenten voor het opstellen van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept).

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn op vergelijkbare manier opgebouwd als bijvoorbeeld de kerndoelen Nederlands. De opbouw van de doelen van beide leergebieden zijn identiek, maar bij het bepalen van de inhoud is er een gewogen oordeel gemaakt hoe deze doelen te specificeren voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal. Dit biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen in overeenkomst en verschillen, wat helpt om redundantie te voorkomen. De vaste structuur maakt het werken in een doorgaans lijn in een samenhangend aanbod mogelijk.

Gebruik van het woord 'tekst' bij de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal

In verschillende kerndoelen en de uitwerking ervan wordt het woord 'tekst' gebruikt. Omdat de gebarentaal geen geschreven vorm kent, brengt dit wat verwarring met zich mee. De definitie van 'tekst' zoals die in de Van Dale (Van Dale.nl, z.d.) staat is: (1.) de woorden van een geschreven tekst; (2.) Bijbelpassage; (3.) de woorden bij een muzikale compositie. Op Wikipedia wordt de volgende definitie gegeven: 'Een reeks talige tekens, zoals letters, symbolen of klanken, die in een communicatieve situatie als een geheel wordt ervaren', en wordt aangegeven dat een tekst zowel geschreven als ongeschreven kan zijn. Op de website van SLO (leerlijn teksten; SLO, z.d.) wordt onder teksten verstaan 'geschreven en gesproken tekst, bijvoorbeeld een gesprek of een mondelinge voordracht'.

Er is besloten om ook binnen de kerndoelen van de Nederlandse Gebarentaal de term 'tekst' aan te houden. Daar waar in de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal het woord 'tekst' staat, wordt dus een geheel van gebaren bedoeld, die samen een tekst in de Nederlandse Gebarentaal vormen. Het gaat dus bij Nederlandse Gebarentaal-teksten om elke vorm van een combinatie van de Nederlandse Gebarentaal-uitingen die samen een geheel vormen, waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie worden weergegeven.

Er is wel een mogelijkheid om gebarentekeningen te maken. Maar deze zijn niet geschikt om Nederlandse Gebarentaal-teksten in vast te leggen. Gebarentekeningen laten alleen losse gebaren zien en niet het gebruik van zinnen, waarin meerdere manuele gebaren en non-manuele elementen samengevoegd worden tot een bron van informatie. Je kunt ook de betekenis van gebaren opschrijven via glossen (aangegeven in KLEINE HOOFDLETTERS) of de vorm van gebaren opschrijven door middel van signwriting. Dit laatste wordt gebruikt om gebaren te transcriberen en wordt toegepast in speciale situaties, bijvoorbeeld voor taalwetenschappelijke doelen of om iets uit te leggen (SignWriting, z.d.). Signwriting is dan ook geen doel voor de DSH-leerlingen. Dit is geen tekst zoals bedoeld wordt met het begrip tekst in de Nederlandse Gebarentaal. Het vastleggen van Nederlandse Gebarentaal kan wel door middel van filmpjes. Dit is de vorm die wordt bedoeld met 'teksten' binnen de verschillende kerndoelen van het leergebied van de Nederlandse Gebarentaal.

Overlap tussen de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal en de geactualiseerde kerndoelen Nederlands

Het raamwerk voor de Nederlandse Gebarentaal heeft eenzelfde opbouw qua doeldomeinen en doelen als dat van het leergebied Nederlands. Dat is een logische keuze, omdat het hier gaat om twee volwaardige talen waarmee dezelfde soort doelen te behalen zijn. In beide talen leren de leerlingen zich binnen hun eigen mogelijkheden te uiten en te communiceren met anderen die ook vaardig zijn in Nederlandse Gebarentaal of Nederlands. Ook wordt er in beide leergebieden een beroep gedaan op taal-denken.

Maar de taal waarin ze dat doen en de modaliteit verschilt van elkaar. De visueel-manuele modaliteit van de Nederlandse Gebarentaal is taaleigen. Dit vraagt voor het leren van de Nederlandse Gebarentaal specifieke vaardigheden, waaronder het kunnen produceren van bepaalde handvormen en bewegingen en het gebruik van de gebarenruimte. Voor DSH-leerlingen die de Nederlandse Gebarentaal al vanaf jonge leeftijd aangeboden krijgen, is het gebruik van deze vaardigheden vanzelfsprekend en leren ze deze op een natuurlijke manier. Voor leerlingen die de Nederlandse Gebarentaal niet vanaf jonge leeftijd geleerd hebben, zullen deze vaardigheden extra aandacht nodig hebben en geoefend moeten worden. Toch heeft de Nederlandse Gebarentaal ook voor veel van deze leerlingen een natuurlijke en logische basis en kunnen zij deze goed leren.

Hoewel de kerndoelen voor de Nederlandse Gebarentaal qua vorm ongeveer hetzelfde kunnen zijn als die van Nederlands, kan de inhoud ervan duidelijk anders zijn. Een voorbeeld hiervan is het kerndoel bij Taalvariatie bij Nederlands en Taalvariatie en taalverandering bij Nederlandse Gebarentaal. Binnen beide leergebieden leert de leerling over dit aspect, alleen zal het bij het leergebied Nederlands gaan om variatie in en tussen gesproken talen en bij het leergebied Nederlandse Gebarentaal om variatie in en tussen gebarentalen.

Bij de kerndoelen Nederlands zijn bijvoorbeeld doelen rondom geschreven taal opgenomen. Deze zijn niet van toepassing op de Nederlandse Gebarentaal, omdat deze geen schriftelijke vorm van teksten kent. Binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal zijn doelen opgenomen die zich specifiek richten op het gebruik van de gebarenruimte binnen de grammatica van de Nederlandse Gebarentaal (Baker et al., 2016; Klomp, 2021). En die hebben weer geen plek bij Nederlands.

Daarnaast speelt een rol dat (Nederlandse) Gebarentaal voor sommige DSH-leerlingen de eerste/enige taal is waarin ze zich voldoende kunnen ontwikkelen (Baker et al., 2016; Knoors, 2015; Murray et al., 2019; Ormel et al., 2023).

2.4.2 Aanbod, beheersing en ervaring

De inhouden van de Nederlandse Gebarentaal zijn beschreven in aanbods-, ervarings- of beheersingsdoelen (zie paragraaf 1.2.3). In onderstaande tabel geven we aan hoeveel aanbodsdoelen, beheersingsdoelen, ervaringsdoelen of hybride doelen er per uitwerking zijn.

Type doel	Kerdoel so
Aanbodsdoel	1A. Rijke gebarentaalomgeving
Beheersingsdoelen	2A. Begrijpend kijken naar informatie in de Nederlandse Gebarentaal 3A. Begrijpelijk en correct uitdrukken in de Nederlandse Gebarentaal 4A. Doelgericht gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal 4B. Gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal om te leren 6A. Vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal beschouwen 8A. Inzicht in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal
Ervaringsdoelen	3B. Creatief gebruik van de Nederlandse Gebarentaal 7A. Talige identiteit in de Nederlandse Gebarentaal
Hybride doelen	2B. Onderzoeken en verwerken van bronnen in de Nederlandse Gebarentaal 5A. Reflecteren op taalactiviteiten en de ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal 7B. Taalvariatie en taalverandering in de Nederlandse Gebarentaal 8B. Genres en voorkeur binnen visueel-manuele literatuur

Kerdoel 1A is een **aanbodsdoel**. Het gaat erom dat de school zorgt voor een rijke taalomgeving, die ruimte biedt aan leerlingen om in aanraking te komen met de Nederlandse Gebarentaal. Vanuit een rijke taalomgeving, waarin het aanbod en het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal een expliciete rol hebben, krijgen leerlingen een basis om gebarentaalvaardigheden te leren en uit te breiden. Dit is voor Nederlandse Gebarentaal een belangrijk doel in een omgeving/samenleving waarin deze taal nauwelijks zichtbaar is. De school is één van de weinige plekken (voor een aantal leerlingen zelfs de enige plek) waar zij gebarentaal kunnen leren en ontwikkelen. Vanwege de diversiteit binnen de doelgroep DSH-leerlingen en de verschillende onderwijssettings waarbinnen zij onderwijs volgen, is dit conceptdoel van belang. Dit betekent niet dat de Nederlandse Gebarentaal de enige taal moet zijn binnen de school. Wel moet de taal er een volwaardige plaats en rol krijgen. Dit doel heeft ook een

duidelijke relatie met artikel 24 van het VN-verdrag Handicap, waarin onder andere staat dat onderwijs moet plaatsvinden in de taal die voor de DSH-leerling het meest geschikt is (wetten.overheid.nl, z.d.; World Federation of the Deaf, z.d.).

Daarnaast is gekeken naar essentiële **beheersingsdoelen** die uitdagend genoeg zijn voor de leerlingen voor wie Nederlandse Gebarentaal de eerste taal is, maar ook haalbaar zijn voor leerlingen die het als tweede taal leren. Bij deze doelen gaat het om het beheersen van kennis en het verweven van de eigen taalvaardigheden met het begrijpen en produceren van de Nederlandse Gebarentaal. Een voorbeeld hiervan is kerndoel 3A: *'De leerling drukt zich naar vorm en inhoud begrijpelijk en correct uit in de Nederlandse Gebarentaal'*, met als één van de uitwerkingen 'Fonologisch en grammaticaal correct gebaren'. De leerling moet correct kunnen gebaren om begrepen te worden. Dit correct gebaren gebeurt onder andere door het gebruiken van de juiste handvorm, op de juiste plaats en met de juiste oriëntatie, met de juiste beweging en eventueel met toevoeging van niet-manuele elementen, zoals een mondbeweging of mimiek. Deze verschillende elementen waaruit een gebaar is opgebouwd worden in de gebarentaal fonologie genoemd (Baker et al., 2016). Het gaat dus om het goed en duidelijk gebruiken van de verschillende parameters van een gebaar. Zo gaat het bij het beheersingsdoel kerndoel 6A om het beschouwen van de relaties tussen vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal. Het is bij dit doel belangrijk dat de leerlingen niet alleen de Nederlandse Gebarentaal leren als taal om in te communiceren, maar ook dat ze vanuit een metalinguïstisch perspectief leren over de taal zelf. Dit blijkt uit de uitwerking van het kerndoel in bijvoorbeeld de vaardigheid 'Het benoemen van gebaarvolgorde en zinsopbouw'. Een ander voorbeeld van een beheersingsdoel is kerndoel 8A – *'De leerling toont inzicht in verhalende teksten in Nederlandse Gebarentaal'*. Bij dit doel wordt gekeken naar de technische aspecten van de visueel-manuele literatuur. Hierbij gaat het om het benoemen van feitelijke kenmerken en de effecten van visuele verteltechnieken hierop.

Ten slotte zijn er de **ervaringsdoelen**: aspecten binnen en verbonden aan de Nederlandse Gebarentaal waarmee de leerlingen moeten kennismaken. Voor Nederlandse Gebarentaal zijn dat er twee: de kerndoelen 3B en 7A. Kerndoel 3B – *'De leerling gebruikt de Nederlandse Gebarentaal op een creatieve manier'* – is verbonden aan creatieve vormen van Nederlandse Gebarentaal. Het kerndoel laat leerlingen experimenteren met Nederlandse Gebarentaal om zo tot creatieve taaluitingen komen. Bij kerndoel 7A – *'Verkennen van de eigen talige identiteit'* – leren de leerlingen hun eigen identiteit leren vormen op basis van alle opgedane kennis, vaardigheden en ervaringen door het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal.

Tot slot zijn er de **hybride** doelen, waarbij de opgedane kennis wordt toegepast in actieve vaardigheden. Een voorbeeld van een hybride doel is kerndoel 8B.

Hierin komt het benoemen van genres en kenmerken aan bod, alsook de persoonlijke beleving en de eigen voorkeuren binnen de visueel-manuele literatuur.

2.4.3 Vakspecifiek verloop van de actualisatie

De kerndoelen in deze publicatie zijn het eindproduct van de ontwikkelfase en de fase van beproeven. De doelen zijn daarmee een weloverwogen en goed onderbouwd voorstel, gebaseerd op de kwaliteitscriteria uit de werkopdracht van het ministerie van OCW en beproefd op verwachte bruikbaarheid in de schoolpraktijk. Met deze set start het ministerie van OCW het wetgevingstraject. Daar is ongeveer een jaar mee gemoeid, waarna ze landelijk worden ingevoerd.

2.4.4 Doorlopende leerlijn

Bij de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn twee uitwerkingen beschikbaar: een set kerndoelen voor het so en een set voor het vso. De domeinen en doelzinnen zijn voor beide sets gelijk (met uitzondering van kerndoel 8B). Dat is ook logisch, want het leergebied gaat uit van een concentrische benadering: in de opeenvolgende leerjaren komen dezelfde kerndoelen terug, maar worden de bestaande kennis en vaardigheden verder uitgediept en uitgebreid. Voor enkele doelzinnuitwerkingen zijn er, daar waar relevant, voor het so en het vso verschillende beschrijvingen gegeven bij 'Het gaat hierbij om' en aangepaste voorbeelden bij 'Te denken valt aan'.

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) kennen een doorlopende lijn, waarbij in het so de nadruk ligt op het verwerven van de Nederlandse Gebarentaal. In het vso gaat het om het gebruiken van de reeds verworven taalvaardigheden en het verder ontwikkelen ervan in complexere contexten en op een hoger niveau. Waar in het so bijvoorbeeld staat 'enkelvoudige zinnen en verhalen met daarin lokalisatie, gebruik van classifiers, non-manuele signalen, etc. bekijken' wordt dit in het vso uitgebreid met het bekijken en bespreken van complexe zinnen en verhalen.

Hoewel de doelgroep van DSH-leerlingen zeer divers is wat betreft hoorstatus, taalachtergrond, leervermogen en/of onderwijssetting, is er wel uitgegaan van dezelfde domeinen en kerndoelen. De conceptkerndoelen van het leergebied Nederlandse Gebarentaal moeten voor een brede groep leerlingen bruikbaar zijn. Uitgangspunt is dus dat alle DSH-leerlingen aan de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal moeten werken, van leerlingen die van jongs af aan opgroeien met Nederlandse Gebarentaal als eerste taal tot leerlingen voor wie Nederlandse Gebarentaal een tweede (of zelfs derde of vierde etc.) taal is.

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) zijn als streefdoelen geformuleerd en bieden daarmee mogelijkheden om ze beredeneerd aan te passen op basis van specifieke onderwijsbehoeften. Het is daarmee aan de

school om de vertaling te maken die past bij de verschillende achtergronden en beginsituaties van de Nederlandse Gebarentaal-leerders.

De doelgroep DSH-leerlingen is qua achtergronden, beginsituaties en auditieve vermogens zeer divers. Deze groep bestaat uit leerlingen met licht tot zeer ernstig gehoorverlies. De meeste leerlingen maken gebruik van hoorapparatuur, zoals hoortoestellen of een cochleair implantaat (CI). Een (zeer) klein deel van de leerlingen maakt geen gebruik van hoorapparatuur (Van der Straaten et al., 2021). De mate van gehoorverlies heeft een grote invloed op in hoeverre er toegang is tot gesproken taal of niet (Rijke et al., 2021). Ongeveer 95% van de DSH-kinderen heeft horende ouders die zelf een gesproken taal als moedertaal hebben en die niet vaardig zijn in (Nederlandse) Gebarentaal. Dat betekent dat ze aan de ene kant een verminderde toegang hebben tot de gesproken thuistaal en aan de andere kant een verminderd aanbod in de taal die in principe wel toegankelijk is voor hen: (Nederlandse) Gebarentaal. Al deze factoren hebben een grote invloed op de taalontwikkeling (in zowel het Nederlands/andere thuistaal als de Nederlandse Gebarentaal) van het jonge DSH-kind en daarmee op het taalniveau waarmee ze hun schoolcarrière starten. Deze factoren blijven ook van invloed. Ook gedurende hun schoolcarrière krijgen de leerlingen in de thuissituatie niet altijd voldoende (Nederlandse) Gebarentaal aangeboden en vaak is de school de enige plek waar zij (Nederlandse) Gebarentaal kunnen leren en gebruiken (Knoors & Marschark, 2014; Murray et al., 2019).

Binnen de doelgroep DSH-leerlingen zijn echter ook leerlingen voor wie de Nederlandse Gebarentaal wel de thuistaal is. Dat zijn voornamelijk DSH-kinderen van dove ouders die thuis Nederlandse Gebarentaal als eerste taal krijgen aangeboden. Deze leerlingen hebben bij de start van hun schoolcarrière in principe geen achterstand in de taalontwikkeling. Wel hebben ze vaak een achterstand in het gesproken Nederlands.

2.4.5 Aandacht voor samenhang

Samenhang is een belangrijk onderdeel in de actualisatie van het gehele curriculum. Samenhang staat in verband met het tegengaan van overladenheid, wat binnen een bimodale tweetalige situatie (Nederlandse Gebarentaal en Nederlands) een extra aandachtspunt is. Binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal is er samenhang tussen verschillende doelen.

De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) zijn zodanig opgesteld dat vaardigheden die zijn opgedaan binnen het ene domein gebruikt kunnen worden binnen een ander domein. Er is binnen de kerndoelen relatief veel aandacht voor het verwerven en verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden in de Nederlandse Gebarentaal (kerndoelen 2 tot en met 6), als gevolg van de diverse taalachtergronden van de leerlingen. De opgedane taalvaardigheid kan dan weer toegepast worden binnen andere kerndoelen (kerndoelen 7 en 8).

Zo leren de leerlingen in kerndoel 2A zich begrijpelijk en correct uitdrukken in een gebarentaaltekst. Dit kan samenhangen met kerndoel 7A, waarin de leerlingen de betekenis van de Nederlandse Gebarentaal en haar positie in de samenleving in relatie tot de eigen talige identiteit onderzoeken en bespreken.

Er is ook samenhang te zien tussen kerndoel 3B en de kerndoelen 8A en 8B, waarin creatieve taaluitingen zichtbaar worden in de visueel-manuele literatuur. Zo zijn er meer voorbeelden van samenhang te vinden, die zichtbaar worden gemaakt in de vertaling van de kerndoelen naar de onderwijspraktijk.

In het domein *visueel-manuele literatuur* staan twee doelen, een beheersingsdoel en een hybride doel, die in elkaars verlengde liggen. In kerndoel 8A - '*De leerling toont inzicht in verhalende teksten in Nederlandse Gebarentaal*' (beheersingsdoel), worden de technische aspecten van de visueel-manuele literatuur benadrukt (Small, 2017; Sutton-Spence, 2005). Hierbij gaat het om het benoemen van feitelijke kenmerken en de effecten van visuele verteltechnieken hierop. In kerndoel 8B komt het benoemen van genres en kenmerken aan bod, alsook de persoonlijke beleving en de eigen voorkeuren binnen die visueel-manuele literatuur (hybride doel).

Er worden in het leergebied Nederlandse Gebarentaal vaardigheden geleerd die binnen meerdere leergebieden inzetbaar zijn. Door deze vaardigheden op verschillende manieren en op verschillende plekken in te zetten wordt tijd effectief gebruikt. Doordat leerlingen vaardigheden binnen meerdere contexten inzetten, wordt het leren ervan versterkt. Voorbeelden daarvan zijn:

- Tijdens een uitleg over de zinsbouw van het Nederlands wordt de bestaande kennis over de zinsbouw van de Nederlandse Gebarentaal ernaast gelegd. De leerlingen worden zich op deze manier bewust van het verschil en de overlap tussen beide talen. Ze kunnen, afhankelijk van de taal die ze moeten gebruiken, kennis van de zinsbouw van de Nederlandse Gebarentaal of van het Nederlands bewust inzetten.
- Bij een aardrijkskundeles is er een gesprek over het klimaat rondom de evenaar en de invloed daarvan op mensen die daar leven. Hierin kunnen de vaardigheden die geleerd zijn binnen kerndoel 4B - '*Gesprekken om te leren*' worden gebruikt. Binnen een groep waarin alle leerlingen Nederlandse Gebarentaal-vaardig zijn kunnen de gesprekken over dit onderwerp door alle leerlingen in Nederlandse Gebarentaal plaatsvinden. In een groep waarin de DSH-leerling de enige is die Nederlandse Gebarentaal-vaardig is en voor wie de Nederlandse Gebarentaal de taal is waarin hij/zij zich het best kan uitdrukken, kan hij of zij Nederlandse Gebarentaal gebruiken. Er is dan eventueel een tolk Nederlandse Gebarentaal aanwezig die dit kan vertalen naar het gesproken Nederlands.

Bij de kerndoelen worden onder het kopje 'Te denken valt aan' bij meerdere kerndoelen voorbeelden genoemd waarin samenhang met andere leergebieden duidelijk is.

2.5 Toelichting op leergebiedoverstijgende kwaliteitseisen

In de werkopdracht is een aantal kwaliteitseisen benoemd die in de kerndoelen terug moeten komen. In eerdere paragrafen is een deel daarvan al aan de orde geweest, namelijk de doeldomeinen, ontwerpruimte en opbouw van de doelen. De overige eisen volgen hier.

2.5.1 Verbindende vaardigheden

Bij de kerndoelen hanteren we de volgende definitie voor vaardigheden: *een vaardigheid is een vermogen om door middel van denken en handelen op basis van bepaalde kennis problemen op te lossen of taken adequaat uit te voeren*. Vaardigheden zijn dus altijd gebaseerd op kennis. Dat betekent dat vak- of leergebiedvaardigheden zijn gebaseerd op vak- of leergebiedkennis.

Niet alle vaardigheden zijn uniek voor één leergebied. Deze vaardigheden noemen we dan ook geen vakvaardigheden, maar verbindende vaardigheden. In de kerndoelen voor de Nederlandse Gebarentaal zijn ook verbindende vaardigheden opgenomen. Van de verschillende categorieën verbindende vaardigheden gaat het met name om:

1. leervoorwaardelijke vaardigheden. Hieronder vallen: sociaal handelen, leren leren en samenwerken;
2. denkvaardigheden. Hieronder vallen: analytisch denken, kritisch denken en creatief denken;
3. samengestelde vaardigheden. Hieronder vallen: onderzoeken, ontwerpen en loopbaanvaardigheden.

Binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal vergroten en versterken leerlingen ook de verbindende vaardigheden. De vaardigheden die leerlingen in de Nederlandse Gebarentaal ontwikkelen, kunnen ze inzetten en toepassen in andere leergebieden.

Voor het formuleren van de doelzin en de uitwerking in het deel 'Het gaat hierbij om' van de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn de door SLO voorgeschreven handelingswerkwoorden gebruikt en is rekening gehouden met de verbindende vaardigheden. De handelingswerkwoorden zijn zorgvuldig gekozen en horen bij zowel de leergebiedspecifieke vaardigheden als bij een of meer verbindende vaardigheden.

De voorgeschreven handelingswerkwoorden zijn op een paar uitzonderingen na ook goed toe te passen bij de Nederlandse Gebarentaal. De handelingswerkwoorden die voor de Nederlandse Gebarentaal niet of minder

gebruikelijk zijn, zijn 'verwoorden' en 'beschrijven'. Dit heeft ermee te maken met dat deze woorden een associatie hebben met gesproken en geschreven taal. Als vervanging van 'verwoorden' zijn handelingswerkwoorden als 'zich uiten', 'uitdrukking geven aan' of 'gebaren' wel passend en deze worden dan ook gebruikt in de kerndoelen voor Nederlandse Gebarentaal. Na overleg binnen het expertteam is er besloten om het handelingswerkwoord 'beschrijven' wel te blijven gebruiken, omdat beschrijven een meer neutrale term is, die zowel kan passen bij gesproken en geschreven taal als gebarentaal.

Het handelingswerkwoord 'aanwijzen' heeft in de (Nederlandse) Gebarentaal een andere benadering: het letterlijk aanwijzen heeft daarin een grammaticale functie als een persoonlijk of aanwijzend voornaamwoord (Baker et al., 2016). Als vervanging van 'aanwijzen' is gekozen voor het handelingswerkwoord 'benoemen'.

Het werkwoord 'kijken', als equivalent van 'luisteren' bij gesproken talen, wordt in de conceptkerndoelen aangevuld met een extra bijvoeglijk naamwoord als 'begrijpend'. Dit is belangrijk omdat dit een speciale vaardigheid is die past bij de Nederlandse Gebarentaal.

Leervoorwaardelijke vaardigheden

Het leergebied van de Nederlandse Gebarentaal biedt leerlingen de kans om Nederlandse Gebarentaal te leren en te gebruiken. Ze leren communiceren in sociale situaties. In de kerndoelen 2A en 2B leren de leerlingen vaardigheden om te communiceren en daarin ook rekening te houden met de gesprekspartner. Door deze vaardigheden in te zetten ontwikkelen leerlingen vaardigheden om te overleggen en samen te werken.

In kerndoel 4B gebruiken de leerlingen vaardigheden om te leren en vergroten ze hun kennis van de wereld, die ze nodig hebben voor het begrijpen van informatie in andere leergebieden.

Doordat leerlingen in kerndoel 5A leren reflecteren op de eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal, ontwikkelen ze een lerende houding ten aanzien van toekomstige taalactiviteiten. Hun sociaal en maatschappelijk functioneren wordt ook versterkt doordat ze zich verdiepen in communicatie met anderstaligen (kerndoel 7B).

Denkvaardigheden

Binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal krijgen leerlingen de kans om verschillende denkvaardigheden te ontwikkelen.

Het analytisch denken wordt geleerd in onder andere kerndoel 6A en kerndoel 7B. In kerndoel 6A analyseren de leerlingen de Nederlandse Gebarentaal zelf en in kerndoel 7B vergelijken ze de contexten waarin de verschillende talen en

taalvariëteiten worden gebruikt. De leerlingen analyseren de ontwikkeling van de gebaren in de tijd.

In kerndoel 8A komt het analytisch denken ook aan de orde als de leerlingen inzicht tonen in verhalende teksten in Nederlandse Gebarentaal met behulp van kennis over visuele verteltechnieken.

In kerndoel 4B zijn de leerlingen bezig met kritisch denken als zij in gesprekken vragen om toelichting, verklaring en verificatie. Ze beargumenteren standpunten, beslissingen en gekozen aanpak. Deze vaardigheden zijn van belang voor bijvoorbeeld het leergebied Mens en maatschappij en de kerndoelen van Burgerschap.

Ook in kerndoel 7A wordt de leerlingen gevraagd kritisch na te denken over de betekenis van de Nederlandse Gebarentaal en haar positie in de samenleving in relatie tot de eigen talige identiteit.

Creatief denken krijgt aandacht in kerndoel 3B, waarin de leerlingen op verschillende manieren uitdrukking geven aan ideeën, gedachten, ervaringen, gevoelens en fantasieën in verschillende soorten taalcreaties. Ze experimenteren daarbij met gebaren en visuele vormen.

Samengestelde vaardigheden

Deze vaardigheden ontwikkelen de leerlingen bijvoorbeeld in kerndoel 2B bij het onderzoeken en verwerken van bronnen waarin de informatie wordt aangereikt in de Nederlandse Gebarentaal.

Tijdens het voorbereiden van presentaties (bijvoorbeeld in kerndoel 4A) komen de vaardigheden onderzoeken en ontwerpen ook aan de orde in het bepalen van het doel, publiek en context en in het opstellen en houden van de presentatie.

De leerlingen ontwikkelen in verschillende kerndoelen loopbaanvaardigheden. Ze zijn bezig met communicatieve vaardigheden (kerndoel 2B en 4A), kennis over de relatie tussen taalgebruik, identiteit en (sub)cultuur en kennis over meertaligheid (kerndoel 7B). Ook de andere kerndoelen bieden een basis aan vaardigheden waaruit keuzes gemaakt kunnen worden voor de verdere loopbaan (zie ook paragraaf 2.5.5).

2.5.2 Diversiteit

De werkopdracht van OCW aan SLO stelt het volgende: "De kerndoelen doen recht aan de diversiteit in de samenleving (diversificatie) door de keuze van inhouden, perspectieven bij die inhouden en de formulering/het gebruik van begrippen in kerndoelen."

Ten aanzien van de keuze van inhoud en heeft het expertiseteam van de Nederlandse Gebarentaal nagedacht over de rol die taal speelt in de pluriforme Nederlandse samenleving. In de karakteristiek wordt gesteld dat DSH-leerlingen verschillen in de talige ontwikkeling die ze doormaken voordat ze naar school gaan. De verschillende achtergronden van de leerlingen die de Nederlandse Gebarentaal verwerven zorgen voor verschillende beginsituaties en verschillende manieren en aanpakken om Nederlandse Gebarentaal te leren. Het gaat hierbij om het verschil tussen eerste- en tweedetaalleerders van de Nederlandse Gebarentaal. Maar bijvoorbeeld ook om DSH-nieuwkomers die in het land van herkomst wel of geen onderwijs hebben genoten. Vertrekkend vanuit de eigen taalvaardigheid ontwikkelen leerlingen in het leergebied Nederlandse Gebarentaal binnen het domein Communicatie hun gebarentaalvaardigheden.

DSH-leerlingen ervaren dagelijks verschillen en obstakels in (de toegang tot) taal en communicatie. Ze zijn voortdurend bezig met zich aanpassen in de communicatie en rekening houden met de (gebaren)taalvaardigheid van de mensen om hen heen. DSH-leerlingen moeten gebruik maken van 'code switching' (van [Nederlandse] Gebarentaal naar het Nederlands en/of de gesproken thuistaal en andersom) of 'code blending' (een combinatie van gesproken taal en [delen van] gebarentaal) voor zowel het verkrijgen als het zelf geven van informatie. Hierbij moeten ze hun taalgebruik aanpassen aan de (gebaren)taalvaardigheden van hun gesprekspartner. De mate waarin ze dat kunnen doen is grotendeels afhankelijk van hun eigen taalvaardigheid in de verschillende taalmodaliteiten (Wolbers et al., 2023).

In de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal leren de leerlingen de inhoud van de informatie die ze geven af te stemmen op doel, publiek en context. Andersom ontdekken ze voor wie en met welk doel bijvoorbeeld een gebarentaaltekst gemaakt is en wat de context hiervan is. Ook in de creatieve taaluitingen en visueel-manuele literatuur is er aandacht voor verschillende perspectieven bij het laten zien van ervaringen en gevoelens waarin ze zich mogelijk herkennen.

Vanuit een metalinguïstisch perspectief biedt het leren van verschillende talen, en dus ook Nederlandse Gebarentaal, de leerling mogelijkheden om talen te vergelijken en zijn of haar talenkennis uit te breiden (meertaligheid).

In de drie inhoudelijke domeinen in de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal is er aandacht voor het bestaan van verschillende perspectieven en diversiteit. Binnen de conceptkerndoelen is er ruimte om vanuit verschillende perspectieven te kijken naar de Nederlandse Gebarentaal zelf en naar de relatie van de Nederlandse Gebarentaal met de eigen (talige) identiteit. Dit wordt vooral zichtbaar in kerndoelen 7A en 7B, waarin leerlingen de betekenis van de Nederlandse Gebarentaal voor zichzelf en anderen onderzoeken en taalvariëteiten en taalverandering van de Nederlandse Gebarentaal verkennen. De leerlingen zullen ontdekken dat de Nederlandse Gebarentaal beïnvloed is

door regionale verschillen, maar ook door taalverandering over de verschillende generaties heen en de historische ontwikkelingen rondom het gebruik van Nederlandse Gebarentaal.

2.5.3 Inclusiviteit

Het uitgangspunt is dat de kerndoelen haalbaar zijn voor zo veel mogelijk leerlingen. De kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) zijn in de eerste plaats bedoeld voor alle DSH-leerlingen, onafhankelijk van de hoorstatus, de taalachtergrond, het leervermogen en/of de onderwijssetting. Het uitgangspunt dat de kerndoelen voor zoveel mogelijk leerlingen haalbaar moeten zijn, geldt formeel gezien ook voor de DSH-leerlingen. Dit betekent dat de conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal zo inclusief geformuleerd zijn dat ze bruikbaar zijn voor een brede groep leerlingen binnen de DSH-doelgroep, van leerlingen die van jongs af aan opgroeien met Nederlandse Gebarentaal als eerste taal, tot leerlingen voor wie Nederlandse Gebarentaal een tweede (of derde of vierde etc.) taal is.

De kerndoelen (definitief concept) voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal dragen bij aan vaardigheden en kennis die DSH-leerlingen helpen de wereld om hen heen te begrijpen, waaronder ook de wereld van de horende mensen, waar zij dagelijks mee in aanraking komen. In het kader van inclusiever onderwijs gaat een deel van de DSH-leerlingen in het po of vo naar school, soms direct en soms na een periode in het (v)so. Binnen het regulier onderwijs kunnen de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal ook worden ingezet. Een goed beheersingsniveau van de Nederlandse Gebarentaal helpt de leerlingen een tolk Nederlandse Gebarentaal te volgen en in te zetten en zo deel te nemen aan de samenleving. DSH-leerlingen in het po en vo met een goede taalvaardigheid in de Nederlandse Gebarentaal zullen daarmee het onderwijs beter kunnen volgen. De conceptkerndoelen Nederlandse Gebarentaal bieden ook de mogelijkheid aan leerlingen die horend zijn om gebarentaal te leren. Wanneer horende leerlingen de Nederlandse Gebarentaal leren, draagt dat bij aan inclusiever onderwijs. De communicatie met medeleerlingen zal dan toegankelijker zijn, wat ook de deelname van DSH-leerlingen aan het onderwijs vergemakkelijkt. Wanneer de leerlingen (basis)vaardig zijn in Nederlandse Gebarentaal draagt dit bij aan een inclusieve onderwijsomgeving en samenleving.

2.5.4 Taaldenkfuncties

Leerlingen ontwikkelen in het leergebied Nederlandse Gebarentaal een samenhangend geheel aan kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van communicatie, taal en visueel-manuele literatuur. Alle drie de functies van taal zijn daarbij van belang: de communicatieve, expressieve en conceptualiserende functie. Er is sprake van taaldenkfuncties wanneer je taal gebruikt om denkstappen onder woorden te brengen. Bijvoorbeeld om te beschrijven of benoemen (eenvoudigere taaldenkfuncties), of om te vergelijken, redeneren of concluderen (meer complexe taaldenkfuncties).

Taaldenkfuncties zijn door SLO beschreven in een specifieke set aan handelingswerkwoorden: werkwoorden die een handeling uitdrukken die een talig én cognitief aspect in zich dragen. Denk hierbij aan werkwoorden als 'verklaren', 'benoemen' en 'vergelijken'.

Van der Leeuw en Meestringa (2014) delen de taaldenkfuncties in drie categorieën in: verhalend, feitelijk en waarderend (gebaseerd op Britton, 1978; Rijlaarsdam, 1989). Onder elke categorie vallen een of meer van de acht hoofdfuncties, ook wel genres genoemd:

- verhalend: vertellen;
- feitelijk: beschrijven, rapporteren, instrueren, verklaren;
- waarderend: betogen, beschouwen, reageren (respons).

In de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal (definitief concept) worden taaldenkfuncties met passende werkwoorden geformuleerd. Bijvoorbeeld: leerlingen ontwikkelen *verhalende* taaldenkfuncties in onder meer kerndoel 2A, als ze zich begrijpelijk en correct leren uit te drukken. Dit kan door het vertellen van verhalen, waarbij ze gebruik maken van het structureren van gedachten en de juiste verhaalopbouw. Ook in kerndoel 2B krijgt dit aandacht, als leerlingen Nederlandse Gebarentaal gebruiken in creatieve taaluitingen.

Het ontwikkelen van *feitelijke* taaldenkfuncties wordt zichtbaar in bijvoorbeeld kerndoel 4B, als leerlingen gesprekken voeren om tot kennisopbouw, begrip en een aanpak te komen. Ze zijn dan bezig met het verwerken van informatie en standpunten. Ook als de leerlingen bezig zijn met het ontwikkelen van inzicht in visueel-manuele literatuur benoemen ze feitelijke kenmerken en het effect van visuele verteltechnieken hierop (kerndoel 8A).

Waarderende taaldenkfuncties ontwikkelen leerlingen in bijvoorbeeld kerndoel 7A, als ze de betekenis van de Nederlandse Gebarentaal voor zichzelf en anderen in relatie tot de eigen talige identiteit onderzoeken. In kerndoel 8B benoemen leerlingen een persoonlijke voorkeur voor een bepaald genre binnen de visueel-manuele literatuur en lichten deze toe, waarbij ze hun waardering beschrijven.

2.5.5 Loopbaanontwikkeling en -begeleiding

Om richting en sturing te kunnen geven aan de eigen loopbaan is het van belang dat leerlingen een goed zelfbeeld ontwikkelen. Leerlingen moeten zelf ontdekken waar hun talenten, eigenschappen en interesses liggen. Dit proces vindt plaats in interactie met de omgeving. Leerlingen doen die ontdekkingen door in of buiten de schoolse situatie ervaringen op te doen en het gesprek hierover aan te gaan. Omdat leerlingen in de gelegenheid moeten zijn om in

contact te treden met een breed netwerk (Kuijpers & Scheerens, 2006) is het belangrijk dat ze daar toegang toe hebben.

In de werkopdracht aan SLO staat: "Loopbaanleren/LOB-vaardigheden krijgt in de (...) leergebieden een passende plek als ervaringsdoelen in po en onderbouw vo." LOB wordt vaak uitgewerkt in vijf competenties: kwaliteitenreflectie, motievenreflectie, werkexploratie, loopbaansturing en netwerken (Kuijpers, 2003). Om richting en sturing te kunnen geven aan de eigen loopbaan is het van belang dat leerlingen een goed zelfbeeld ontwikkelen.

In de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal ziet het team verschillende aanknopingspunten om aan deze competenties te werken. Nederlandse Gebarentaal helpt de leerlingen de kennis en informatie te verkrijgen die ze nodig hebben om de wereld om hen heen te begrijpen. Deze kennis van de wereld is van grote invloed op hun toekomstige loopbaanontwikkeling. In de karakteristiek staat beschreven dat vaardigheid in de Nederlandse Gebarentaal een essentieel is om zichzelf te ontwikkelen en mee te doen binnen het onderwijs en latere arbeid.

Leerlingen moeten ontdekken waar hun talenten, eigenschappen en interesses liggen. Het onderzoeken en ontwikkelen van een eigen talige identiteit voor nu en in de toekomst is daarbij van belang (kerndoel 7A). In gesprekken (kerndoel 4B) in Nederlandse Gebarentaal delen de leerlingen ervaringen die ze hebben opgedaan in of buiten de schoolse situaties, wat een goede voorbereiding is op hun loopbaan. Nederlandse Gebarentaal-vaardige rolmodellen kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren.

3. Slotopmerkingen en adviezen

3.1 Impuls voor het leergebied

In paragraaf 2.1 van dit toelichtingsdocument zijn de maatschappelijke en curriculaire uitdagingen genoemd die het uitgangspunt vormden voor de bijstelling van de kerndoelen voor het leergebied Nederlandse Gebarentaal.

Met deze set kerndoelen krijgt het onderwijs in Nederlandse Gebarentaal een stevige basis in het onderwijs aan alle DSH-leerlingen. Het is een diverse groep voor wie de Nederlandse Gebarentaal van belang is om te leren en daarmee toegang te krijgen tot informatie en communicatie. Waar de vorige kerndoelen Nederlandse Gebarentaal alleen gericht waren op leerlingen in het speciaal onderwijs, kan de nieuwe set kerndoelen ook gebruikt worden voor het Nederlandse Gebarentaal-aanbod aan DSH-leerlingen in het reguliere onderwijs. Dat is belangrijk in het kader van de ontwikkelingen richting inclusiever onderwijs. De kerndoelen zijn ook bruikbaar voor horende leerlingen die Nederlandse Gebarentaal leren. Dit zou van grote invloed zijn op inclusief onderwijs voor DSH-leerlingen binnen de reguliere onderwijssetting. In de uitwerking van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal in de dagelijkse onderwijspraktijk, blijvend de verschillende taalachtergronden en leermogelijkheden van DSH-leerlingen wel een uitdaging.

Met name voor het vso zijn deze kerndoelen een nieuwe en belangrijke stap voor het ontwikkelen en aanbieden van lessen in de Nederlandse Gebarentaal. De huidige kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn alleen ontwikkeld voor het so. Met deze kerndoelen wordt voorgesteld om ook doelen in een doorgaande lijn voor het so en vso vast te leggen.

De motivatie van DSH-leerlingen om de Nederlandse Gebarentaal te leren en gebruiken is geen vanzelfsprekendheid. Dat heeft mede te maken met de manier waarop er door de horende omgeving aangekeken wordt tegen de rol en functie van Nederlandse Gebarentaal binnen het onderwijs en in de maatschappij. De geactualiseerde kerndoelen Nederlandse Gebarentaal staan los van de kerndoelen Nederlands en worden ook niet als hulpmiddel gezien voor het behalen ervan. De volwaardige set doelen, de waardering en positie van de Nederlandse Gebarentaal in het aanbod binnen de school en de mogelijkheden binnen het onderwijs om Nederlandse Gebarentaal in te zetten, zullen ten goede komen aan de motivatie van leerlingen om Nederlandse Gebarentaal te leren en te gebruiken.

Een duidelijk aanbod van de Nederlandse Gebarentaal als doeltaal, met vooruitstrevende kerndoelen, heeft invloed op het gebruiken van de Nederlandse Gebarentaal als voertaal binnen de school. Een goede beheersing van de Nederlandse Gebarentaal zal ten goede komen aan het vermogen van de leerling om vaardigheden in andere leergebieden te ontwikkelen.

Nu de Nederlandse Gebarentaal een erkende taal is, wordt vanuit de onderwijspraktijk ook de wens uitgesproken te onderzoeken of het ook een examenvak moet worden.

3.2 Implementatie

De kerndoelen (definitief concept) in deze publicatie zijn het eindproduct van de ontwikkelfase en fase van beproeven. De doelen zijn daarmee een weloverwogen en goed onderbouwd voorstel, gebaseerd op de kwaliteitscriteria uit de werkopdracht van het ministerie van OCW en beproefd op de verwachte bruikbaarheid in de schoolpraktijk. Met deze set start het ministerie van OCW het wetgevingstraject. Daar is ongeveer een jaar mee gemoeid, waarna ze landelijk worden ingevoerd.

Kerndoelen hebben een functie in de kwaliteitszorg van scholen en vormen het startpunt van curriculumontwikkeling op school. Om leraren en scholen te ondersteunen bij de implementatie zijn ook adequate leerlijnen en ondersteunende materialen nodig. Deze zijn niet wettelijk vastgelegd, maar bieden wel het passende concretiseringsniveau voor vertaling en uitwerking van het landelijk curriculum op alle niveaus van het funderend onderwijs. Het expertisenetwerk Sprong Vooruit is reeds bezig de huidige leerlijn voor de Nederlandse Gebarentaal te laten aansluiten op de kerndoelen.

Referenties

Ağırdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., & Van Tartwijk, J. (2021a). *Doel en ruimte. Tussenadvies 2 Wetenschappelijke curriculumcommissie*. Curriculumcommissie.

Ağırdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., & Van Tartwijk, J. (2021a). *Bijlage 2 Tussenadvies 3 Rationale van het funderend onderwijs*. Curriculumcommissie.

Baker, A., Van den Bogaerde, B., Pfau, R., & Schermer, T. (Eds.). (2016). *Gebarentaalwetenschap. Een inleiding*. John Benjamins Publishing Company.

Beuling, H., De Nood, B., & Van Noorel, A. (2024). *Data-analyse. Fase van beproeven. Nederlandse Gebarentaal*. SLO.

Britton, J. (1978). The functions of writing. In: C. Cooper & L. Odell (Eds.), *Research on composing* (pp. 13-28). National Council of Teachers of English.

Chen Pichler, Deborah (2022). Challenging the oral-only narrative: enhancing early signed input for deaf children with hearing parents. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 58 (Special Issue), 6-26.

<http://dx.doi.org/10.31299/hrri.58.si.1>

Chen Pichler, D., & Lillo-Martin, D. (2025). Translanguaging in sign language communities. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, v15n1(20250206): 55-60.

<https://doi.org/10.1075/lab.24076.che>

Hall, M. L., Hall, W. C., & Caselli, N. K. (2019). Deaf children need language, not (just) speech. *First Language*, 39(4) 367-395.

<https://dx.doi.org/10.1177/0142723719834102>

Hinderks, Lisa (2019). *"Ik wil niet dat ze me lastig vinden."* *Subjectiviteitsvorming en beleving van dove en slechthorende jongeren in Nederland*. [Master thesis]. Universiteit van Amsterdam.

Hintermair, M. (2015). The role of language in deaf and hard-of hearing children's social-emotional development. In: Marc Marschark & Patricia Elizabeth Spencer (eds), *The Oxford Handbook of Deaf Studies in Language*.

<http://dx.doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190241414.013.5>

Hogeboom, L., & Scholten, C. (2022). *Recht op onderwijs voor dove en slechthorende leerlingen. Verkenning naar knelpunten en oplossingsrichtingen*

voor onderwijs voor dove en slechthorende leerlingen in Nederland. DSP-groep in opdracht van het College voor de Rechten van de Mens.

<https://publicaties.mensenrechten.nl/publicatie/ff983d9a-f708-4536-b184-c680a7ba5346>

Humphries, T., Kushalnagar, P., Mathur, G., Napoli, D. J., Padden, C., Rathmann, C., & Smith, S. (2016). Avoiding Linguistic Neglect of Deaf Children. *Social Service Review*, 90(4), 589-619.

Klomp, U. (2021). *A descriptive grammar of Sign Language of the Netherlands*. Universiteit Utrecht-LOT [proefschrift].

Knoors, H. (2015). Foundations for Language Development in Deaf Children and the Consequences for Communication Choices. In: Marc Marschark & Patricia Elizabeth Spencer (eds), *The Oxford Handbook of Deaf Studies in Language*. <https://dx.doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190241414.013.2>

Knoors, H., & Marschark, M. (2014). *Teaching Deaf learners. Psychological and developmental foundations*. Oxford University Press.

Knoors, H., & Marschark, M. (Eds.). (2019). *Evidence-based practices in deaf education*. Oxford University Press.

Krausneker, V., Becker, C., Audoud, M., & Tarcsiova, D. (2022). Bilingual school education with spoken and signed languages in Europe. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 25(5), 1794-1810
<https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1799325>

Kuijpers, M. (2003). *Loopbaanontwikkeling. Onderzoek naar 'competenties'*. Twente University Press.

Kuijpers, M. A. C. T., & Scheerens, J. (2006). Career Competencies for the Modern Career. *Journal of Career Development*, 32(4), 303-319.
<https://doi.org/10.1177/0894845305283006>

Lillo-Martin, D., & Henner, J. (2021). Acquisition of Sign Languages. *Annual Review of Linguistics*, 7(1), 395-419.
<https://doi.org/10.1146/annurev-linguistics-043020-092357>

De Meulder, M., & Murray, J.M. (2021). The illusion of choice in inclusive education, *International Journal of Inclusive Education*, 28(2), 1-15.
<https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1956607>

Ministerie van OCW (2010). *Kerndoelen speciaal onderwijs*.

Ministerie van OCW (2022). *Ontwikkeling kerndoelen Nederlands, rekenen/wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Opdracht aan SLO.*

Murray, J. J., Hall, W. C., & Snoddon, K. (2019). Education and health of children with hearing loss: the necessity of signed languages. *Bulletin of the World Health Organization*, 97(10), 711-716.
<http://dx.doi.org/10.2471/BLT.19.229427>

Murray, J. J., Snoddon, K., De Meulder, M., & Underwood, K. (2020). Intersectional inclusion for deaf learners: moving beyond General Comment no. 4 on Article 24 of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *International Journal of Inclusive Education*, 24(7), 691-705.
<https://doi.org/10.1080/13603116.2018.1482013>

Napoli, D. J. (2017). Introducing Sign Language Literature: Folklore and Creativity. *Sign Language Studies*, 17(4), 515-518.
<https://www.proquest.com/scholarly-journals/introducing-sign-language-literature-folklore/docview/1923654422/se-2>

Nijen Twilhaar, J. (2009). *Lexicon van de gebarentaalwetenschap*. Uitgeverij van Twicht.

Ormel, E., Kerkhoff, A., Baker, M., & Van der Aa, B. (2023). Introducing inclusive bimodal bilingual mainstream education in the Netherlands using best practices from Australia. *Signo*, 48(93), 9-23.
<https://doi.org/10.17058/signo.v48i92.18809>

Oyserman, J., Terpstra, A., Van Deijn, M., Boers-Visker, E., Van Kampen, A., Kielstra, L., & Van Zon, W. (2013). *Europees referentiekader voor talen; gebarentalen*. Kenniscentrum Educatie Hogeschool Utrecht.

Prenger, J. Pleumeekers, J., Van Zanten, M., Schmidt, V., Teunis, B., Brand M., & Born, J. (2023). *Conceptkerndoelen Nederlands en rekenen en wiskunde*. SLO.

Pontecorvo, E. et al. (2022). Learning a sign language does not hinder acquisition of a spoken language. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 66(4), 1291-1308.
https://doi.org/10.1044/2022_JSLHR-22-00505

Rietveld-van Wingerden, M., & Tijsseling, C. . (2010). *Ontplooiing door communicatie: geschiedenis van het onderwijs aan doven en slechthorenden in Nederland*. Garant.

Rijke, W. J., Vermeulen, A. M., Wendrich, K., Mylanus, E., Langereis, M. C., & Van der Wilt, G. J. (2021). Capability of deaf children with a cochlear implant. *Disability and rehabilitation*, 43(14), 1989-1994.

Rijlaarsdam, G. (1989). *Basisvorming: Nederlands*. Stenfert Kroese/Martinus Nijhoff.

Schermer, T., & Koolhof, C. (eds). (2009). *Van Dale Basiswoordenboek Nederlandse Gebarentaal*. Van Dale Uitgevers/Nederlands Gebarencentrum.

SLO (2022). *Verdeling van ontwerpruimte voor ontwikkeling van kerndoelen. Kaders voor teams die de kerndoelen actualiseren*. SLO.

SLO. (2023). Conceptkerndoelen Nederlands en toelichtingsdocument. SLO.

SLO. (2025). Definitieve conceptkerndoelen Nederlands en toelichtingsdocument. SLO

Small, A. (2017). Introduction to NGT Performing Arts in the Netherlands through the Work of Poet Wim Emmerik. *Sign Language Studies*, 17(4), 481-514. <https://doi.org/10.1353/sls.2017.0015>

Sutton-Spence, R. (2005). What is Sign Language Poetry? In: *Analysing Sign Language Poetry*. Palgrave Macmillan, London.
https://doi.org/10.1057/9780230513907_2

Terpstra, F., De Jager, B., Attema, E., & Visser, F. (2024) *Conceptkerndoelen Friese Taal & Cultuur*. CEDIN.

Tijsseling, C. (2014). *School, waar? Een Onderzoek naar de Betekenis van het Nederlandse Dovenonderwijs voor de Nederlandse Dovengemeenschap, 1790-1990*. Universiteit Utrecht [proefschrift].

Tijsseling, C. (2025), 'When You're Not Average, Be(come) Excellent: Barriers and Opportunities for Deaf Students', in Harry Knoors, and Marc Marschark (eds), *Educating Deaf Learners: Creating a Global Evidence Base, Perspectives on Deafness*. Oxford Academic.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190215194.003.0003>

Van der Leeuw, B., & Meestringa, T. (2014). *Genres in schoolvakken: Taalgerichte didactiek in het voortgezet onderwijs*. Coutinho.

Van der Straaten, T.F.K., Briare, J.J., Dirks, E., Soede, W., Rieffe, C. & Frijns, J.H.M. (2021). The School Career of Children With Hearing Loss in Different Primary Educational Settings—A Large Longitudinal Nationwide Study. *Journal of*

Deaf Studies and Deaf Education, 26(3), 405–416.

<https://doi.org/10.1093/deafed/enab008>

Wesemann, J. (2023). *Nota: 'Plaats maken voor de Nederlandse Gebarentaal'*.

In opdracht van het Adviescollege NGT en het Nederlandse Gebarencentrum.

<https://www.gebarencentrum.nl/plaatsmaken-ngt>

Wolbers, K., Holcomb, L., & Hamman-Ortiz, L. (2023). Translanguaging Framework for Deaf Education. *Languages*, 8(1), 59.

<https://doi.org/10.3390/languages8010059>

Online bronnen

Nederlandse Taalunie (2022). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Talen: leren, onderwijzen, beoordelen. Aangevulde uitgave.*

Oorspronkelijke titel: Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume – Council of Europe (2020). ISBN 978-92-871- 8621-8.

<https://taalunie.org/dossiers/47/europees-referentiekader-erk>

SignWriting (z.d.) *Sign Puddle online.*

<https://www.signbank.org/signpuddle2.0/index.php?ui=1&sgn=68>

SLO (z.d.). *Leerlijn teksten.*

<https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/nederlands/leerlijn-begrippen-taalbeschouwing/teksten/>

SLO (z.d.). *Kerdoelen so.*

<https://www.slo.nl/sectoren/so/kerndoelen/>

Sprong Vooruit (z.d.). *Leerlijn NGT.*

<https://sprongvooruit.nl/leerlijnen-and-tips/leerlijnen/leerlijn-ngt>

Sprong Vooruit (z.d.). *CIDS.*

<https://sprongvooruit.nl/leermiddelen/cids>

Van Dale (z.d.). *Tekst.* van <https://www.vandale.nl/>

Wesemann, J. et al. (2022). *Advies aanbod Nederlandse Gebarentaal.*

<https://www.adviescollegengt.nl/advies/aanbod-ngt>

Wetten.overheid.nl (z.d.). *Wet op de expertisecentra.*

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0003549/2024-05-01>

Wetten.overheid.nl (z.d.). *Wet erkenning Nederlandse Gebarentaal*.

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0045012/2021-07-01>

Wetten.overheid.nl (z.d.). *Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, New York, 13-12-2006*.

<https://wetten.overheid.nl/BWBV0004045/2016-07-14>

Wikipedia (z.d.). *Tekst*.

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Tekst#:~:text=Een%20tekst%20is%2C%20ruim%20gedefinieerd,%C3%A9%C3%A9n%20teken%20of%20klank%20bestaan.>

World Federation of the Deaf (z.d.). *Declaration on the Rights of Deaf Children*.

<https://wfdeaf.org/rightsdeafchildren/>

Bijlagen

1. Samenstelling team

Het team bestaat uit twee experts Nederlandse Gebarentaal, twee curriculumexperts inclusiever onderwijs/(v)so en een curriculumexpert Nederlands.

Experts Nederlandse Gebarentaal

Vanuit netwerk Sprong Vooruit hebben twee experts de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal ontwikkeld.

Leraar po

Corina Burggraaf-Maljers

Vakexpert

Belinda van der Aa

Curriculumexperts

Drie curriculumexperts hebben vanuit de curriculaire en vakinhoudelijke expertise meegekeken bij het schrijven van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal.

Curriculumexpert so/vso

Annette van der Laan

Iris Verbruggen

Curriculumexpert Nederlands

Jantien Dhont

2. Samenstelling advieskring Nederlandse Gebarentaal

- Dr. Corrie Tijsseling - senior onderzoeker van Kentalis op verschillende gebieden rondom opvoeding en geschiedenis van doven en slechthorenden/Nederlandse Gebarentaal. Daarnaast is zij nauw betrokken geweest bij de weg naar de erkenning van Nederlandse Gebarentaal.
- Corine Brandwijk - docent Nederlandse Gebarentaal met ervaring in het so en vso en ambulante begeleiding. Betrokken bij verschillende projecten van Deelkracht. Daarbuiten ook ervaring binnen Dovenschap.
- Lenny Vos - docent Nederlandse Gebarentaal met ervaring in het so en buiten het onderwijs.
- Alice van der Garde - docent vso met ervaring in het lesgeven in Nederlandse Gebarentaal en betrokken bij Dovengemeenschap.
- Adrie Jonkman - docent Nederlandse Gebarentaal in het so. Ervaring in het werken met leerlingen met CMB (Communicatieve Meervoudige Beperking). Betrokken bij verschillende projecten van Deelkracht.

3. Geraadpleegde experts

- Leden van het expertisenetwerk Sprong Vooruit.
- Dr. Corrie Tijsseling - senior onderzoeker van Kentalis op verschillende gebieden rondom opvoeding en geschiedenis van doven en slechthorenden van de Nederlandse Gebarentaal. Daarnaast is zij nauw betrokken geweest bij de weg naar de erkenning van Nederlandse Gebarentaal.
- Prof. dr. Beppie van de Bogaerde - emeritus hoogleraar Nederlandse Gebarentaal aan de Universiteit van Amsterdam en van 2007 tot 2019 lector Dovenstudies aan de Hogeschool Utrecht.
- Prof. dr. Floris Roelofsen - hoogleraar in Formal Semantics bij het Institute for Logic, Language and Computation (Universiteit van Amsterdam) met speciale nadruk op maatschappelijke impact.
- Richard Cockart - senior onderzoeker/Nederlandse Gebarentaal-deskundige bij het Nederlands Gebarencentrum en tolk Nederlandse Gebarentaal - American Sign Language/International Sign.

4. Aanpassingen conceptkerndoelen na fase van beproeven

Hieronder zijn de belangrijkste aanpassingen beschreven die gedaan zijn aan de conceptkerndoelen (2024) naar aanleiding van de fase van beproeven. Hierin zijn de oude nummers gehandhaafd. De omnummeringstabel (bijlage 5) geeft een overzicht tussen de oude en nieuwe nummering.

Karakteristiek

Tijdens de fase van beproeven is er geen feedback ontvangen over de karakteristiek. Hierin zijn dan ook geen aanpassingen gemaakt ten opzichte van de conceptversie van 2024.

Raamwerk

In het raamwerk zijn ook geen aanpassingen gemaakt in domeinen of opbouw. Er zijn twee tekstuele aanpassingen gemaakt in kerndoelen (kerndoel 3 – *Begrijpelijk en correct uitdrukken in Nederlandse Gebarentaal* en kerndoel 6 – *Reflecteren op taalactiviteiten en ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal*) die geen invloed hebben op het raamwerk en de inhoud van het kerndoel. De toelichting op deze wijzigingen volgt hieronder bij het kerndoel zelf.

Kerndoelen

Tijdens de fase van beproeven is er geen feedback ontvangen over de kerndoelen 2 en 8. Hierin zijn dan ook geen aanpassingen gemaakt ten opzichte van de versie van september 2024.

NB In de tabellen hieronder staat HGHO voor 'Het gaat hierbij om' en TDVA voor 'Te denken valt aan'.

Kerndoel 1 - Rijke gebarentaalomgeving

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
HGHO bullet 1: <i>stimuleren van de ontwikkeling van de Nederlandse Gebarentaal van de leerlingen bij alle leergebieden</i>	HGHO bullet 1: <i>stimuleren van de ontwikkeling van de Nederlandse Gebarentaal van leerlingen <u>in diverse (school)contexten</u></i>
HGHO bullet 4: <i>ruimte bieden aan het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal en andere taalvariëteiten</i>	HGHO bullet 4: <i>weggehaald</i>

Het belang van dit aanbodsdoel blijkt uit de reacties die gegeven zijn tijdens de fase van beproeven, zeker in het kader van de wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal. Men geeft aan dat in de huidige praktijk de Nederlandse Gebarentaal nog onvoldoende zichtbaar is binnen de scholen. Opmerkingen hierover hebben geen invloed op de inhoud van dit kerndoel, maar bevestigen het belang van dit doel.

Dit kerndoel gaat erover dat leerlingen de Nederlandse Gebarentaal schoolbreed kunnen gebruiken als voertaal; niet alleen in de communicatie, maar bijvoorbeeld ook bij het geven van een presentatie. Dit is zeker het geval als de gebarentaal de enige communicatievorm is waarin de leerling zich volledig kan uiten. Het gaat hier dus niet om het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal als instructietaal.

In dit kerndoel gaat het ook om toegankelijkheid en het zichtbaar maken van informatie door middel van Nederlandse Gebarentaal-teksten. Er is een aanpassing gedaan bij de eerste bullet van HGHO: 'alle leergebieden' is aangepast naar 'in diverse (school)contexten'. Dit geeft de school meer vrijheid in de keuze om de Nederlandse Gebarentaal wel of niet te stimuleren in andere leergebieden.

Vanuit juridisch oogpunt zou de formulering 'ruimte bieden aan gebruik van de Nederlandse Gebarentaal en andere taalvariëteiten' (bullet 4 van HGHO) niet passend zijn bij Algemene Maatregelen van Bestuur. Het leergebied Nederlands heeft bij dit overkoepelende kerndoel een bullet waarin staat: 'ruimte bieden aan verschillende talen en taalvariëteiten van leerlingen'. Een van die talen zou ook de Nederlandse Gebarentaal kunnen zijn. Na overleg is besloten dat het curriculum hiermee al voorziet in de mogelijkheid tot het gebruik van Nederlandse Gebarentaal door de leerling. Binnen de kerndoelen (definitief concept) van de Nederlandse Gebarentaal is deze uitwerking daarom niet opnieuw opgenomen. Hiermee is het juridische punt rondom het risico op interpretatie van de Nederlandse Gebarentaal als instructietaal ook opgelost.

Kerndoel 3 - Begrijpelijk en correct uitdrukken in Nederlandse Gebarentaal

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
Doelzin: <i>De leerling drukt zich naar vorm en inhoud correct en begrijpelijk uit in de Nederlandse Gebarentaal.</i>	Doelzin: <i>De leerling drukt zich naar vorm en inhoud begrijpelijk en correct uit in de Nederlandse Gebarentaal.</i>

Bij kerndoel 3 zijn op basis van feedback, opgehaald tijdens de fase van beproeven, de onderdelen *correct* en *begrijpelijk* in de doelzin omgedraaid op basis van de relatieve waarde van deze twee onderdelen. Men vindt de begrijpelijkheid van wat de leerlingen produceren in de Nederlandse Gebarentaal belangrijker dan de correctheid ervan. Veel DSH-leerlingen komen binnen het speciaal onderwijs pas voor het eerst in aanraking met een formeel aanbod wat betreft Nederlandse Gebarentaal. Dat maakt dat het onderdeel 'begrijpelijk' zwaarder weegt dan het onderdeel 'correct'. Correctheid moest volgens de respondenten wel behouden blijven als onderdeel van dit doel. Het streven is om de lat niet te laag te leggen, dus leerlingen ook correcte Nederlandse Gebarentaal-uitingen te laten maken.

Kerndoel 4 – Creatief gebruik van de Nederlandse Gebarentaal

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
TDVA bullet 2 (so) <i>'gedicht maken in de Nederlandse Gebarentaal'</i>	Toevoegen aan Begrippenlijst: <i>Idiomatische uitdrukkingen</i> TDVA bullet 2 (so)

TDVA bullet 3 (so)	<i>'gedicht maken <u>als onderdeel van poëzie</u> in de Nederlandse Gebarentaal'</i>
<i>'verhaal vertellen in de Nederlandse Gebarentaal bij een vertelwedstrijd of in een voorstelling'</i>	TDVA bullet 3 (so) <i>verhaal vertellen bij een leesvertelwedstrijd <u>met gebruik van wisseling in ritme en figuurlijk taalgebruik om spanning weer te geven</u></i>

Tijdens de fase van beproeven is door deelnemers met name gevraagd om verheldering over wat er allemaal onder creatief taalgebruik valt en om verduidelijking van begrippen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de vraag of 'poëzie' en 'gedicht' hetzelfde omvatten. Dit is nu aangepast door bullet 2 van TDVA (so) aan te passen naar: 'Gedicht maken als onderdeel van poëzie in de Nederlandse Gebarentaal'. Ook was er de vraag of 'straattaal' valt onder het begrip creatief taalgebruik. Ondanks dat er binnen de cultuur van straattaal soms creatieve aanpassingen gemaakt worden op gestandaardiseerde gebaren, beoordelen we straattaal als variant binnen de Nederlandse Gebarentaal. In het online gebarenwoordenboek van het Nederlands Gebarencentrum wordt straattaal-lexicon ook aangegeven als taalvariant. Daarmee valt straattaal onder kerndoel 11 – *Taalvariatie en taalverandering in de Nederlandse Gebarentaal*. Bij kerndoel 11 hebben we straattaal nu expliciet benoemd bij bullet 1 van HGHO. Het begrip 'idiomatische uitdrukkingen' bij bullet 3 van HGHO in kerndoel 4 bleek tijdens fase van beproeven niet bij alle deelnemers duidelijk genoeg. Op basis van een voorbeeld is de inhoud ervan wel bekend, maar de term zelf niet. We hebben ervoor gekozen om dit begrip daarom op te nemen in de begrippenlijst, waarbij ook een voorbeeld wordt gegeven. Het voorbeeld bij TDVA bullet 3 (so) hebben we meer specifiek gemaakt voor Nederlandse Gebarentaal.

Kerndoel 5 - Bronnen in de Nederlandse Gebarentaal

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
Doelzin: <i>De leerling onderzoekt en verwerkt informatie uit verschillende bronnen in Nederlandse Gebarentaal.</i>	Doelzin: <i>Handhaven</i>

Er zijn aan dit conceptkerndoel geen aanpassingen gedaan. Tijdens de fase van beproeven was er waardering voor dit kerndoel, maar werd ook de vraag gesteld in hoeverre dit doel haalbaar is. De zorg over haalbaarheid hangt met name samen met onduidelijkheid over welke bronnen allemaal gebruikt mogen worden binnen dit doel. De hoeveelheid bronnen die primair in de Nederlandse Gebarentaal worden gemaakt, is beperkt. Vaker gaat het om (Nederlandse) bronnen die vertaald zijn naar de Nederlandse Gebarentaal. De curriculumexperts geven aan dat officieel vertaalde bronnen die openbaar beschikbaar zijn (bijvoorbeeld het jeugdjournaal met een tolk Nederlandse Gebarentaal), ook vallen onder de noemer 'bronnen in Nederlandse Gebarentaal'. Dat maakt het aantal beschikbare bronnen een stuk groter.

Wat betreft de formulering van het kerndoel is er overleg geweest met het programmateam van de vaksectie Nederlands. De formulering zoals in de conceptkerndoelen van september 2024 roept

soms wat verwarring op. Men zou de formulering kunnen interpreteren als het gebruiken van informatie uit verschillende bronnen in allerlei talen/vormen, waarbij de verwerking ervan wordt gedaan in de Nederlandse Gebarentaal. Het gaat echter om bronnen waarbij de informatie aangereikt wordt in de Nederlandse Gebarentaal.

Op basis van overleg met de curriculumexperts en de visie van het programmateam is besloten de huidige formulering van het kerndoel aan te houden. Bij aanpassing naar het voorstel van 'Nederlandse Gebarentaal-bronnen' is het niet meer mogelijk vertaalde bronnen naar Nederlandse Gebarentaal te gebruiken. Ook het aanpassen van de tekst naar 'bronnen waarin de Nederlandse Gebarentaal gebruikt wordt' biedt niet de juiste invulling, omdat het hierbij ook zou kunnen gaan over een bron waarin in één zin de Nederlandse Gebarentaal gebruikt wordt. We verwachten dat de bullets van 'Het gaat hierbij om' de verwarring wegnemen.

Kerndoel 6 - Reflecteren op ontwikkeling

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
Doelzin: <i>De leerling reflecteert op de eigen Nederlandse gebarentaalontwikkeling en evalueert het product van een taalactiviteit.</i>	Doelzin: <i>De leerling reflecteert op de <u>eigen ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal</u> en evalueert het product van een taalactiviteit.</i>
HGHO bullet 2 (so): <i>benoemen van waarnemingen en gedachten bij de uitvoering van een taalactiviteit in de Nederlandse Gebarentaal</i>	HGHO bullet 2: <i>benoemen van waarnemingen en gedachten <u>over</u> de uitvoering van een taalactiviteit in de Nederlandse Gebarentaal</i>
HGHO bullet 3: <i>reflecteren op en bijstellen van gekozen aanpak <u>en strategieën</u> tijdens en na de uitvoering van een taalactiviteit</i>	HGHO bullet 3: <i>reflecteren op en bijstellen van gekozen aanpak tijdens en na de uitvoering van een taalactiviteit</i>
TDVA bullet 2: <i>portfolio opbouwen met eigen Nederlandse Gebarentaal-producten, waarin de ontwikkeling van de Nederlandse Gebarentaal zichtbaar is</i>	TDVA bullet 2: <i>digitaal portfolio opbouwen <u>met filmpjes en foto's van</u> eigen Nederlandse Gebarentaal-producten, waarin de ontwikkeling van de Nederlandse Gebarentaal zichtbaar is</i>
TDVA bullet 3 (so): <i>eigen aanpak bespreken bij het uitvoeren van een taalactiviteit</i>	TDVA bullet 3 (so): <i>eigen aanpak <u>met betrekking tot onbekende gebaren</u> bespreken bij het uitvoeren van een taalactiviteit</i>
TDVA bullet 3 (vso) <i>elkaars <u>strategische</u> aanpak bij een taalactiviteit bespreken en evalueren</i>	TDVA bullet 3 (vso): <i>elkaars aanpak <u>met betrekking tot gebruik van meer complexe zinnen</u> bij een taalactiviteit bespreken en evalueren</i>

Bij kerndoel 6 is er in de doelzin een tekstuele aanpassing gedaan van *Nederlandse Gebarentaalontwikkeling* naar *ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal*. Om het onderscheid met de ontwikkeling in het (gesproken) Nederlands duidelijk te maken, was in eerste instantie gekozen voor de term 'Nederlandse Gebarentaalontwikkeling'. Men gebruikt echter ook niet de term 'Nederlandsontwikkeling'. Op basis van die vergelijking is een aanpassing gemaakt naar de formulering 'ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal'.

In de formulering van bullet 2 bij HGHO bedoelen we met het woord 'bij' eigenlijk 'over'. Het is de bedoeling dat leerlingen leren kijken naar hoe ze een taalactiviteit uitvoeren en welke factoren daarop van invloed zijn, zodat ze meer bewust veranderingen kunnen maken ter verbetering/verduidelijking van de taaluiting.

Bij bullet 3 van HGHO bleek een betekenisoverlap tussen 'aanpak' en 'strategie' (een plan van aanpak). Bij dit doel gaat het met name om de aanpak tijdens en na een taalactiviteit, bijvoorbeeld watje doet wanneer je merkt dat je bepaalde gebaren niet kent, of hoe je ervoor zorgt dat je rustig blijft doorgebaren tijdens een spannende presentatie, etc.

Het begrip 'strategie' wordt gebruikt in de vorm van een 'visuele strategie' in gebarentaal: bedenken hoe je iets duidelijk kunt uitgeleggen in de Nederlandse Gebarentaal. Dit aspect komt echter terug bij andere kerndoelen (bijvoorbeeld kerndoel 3, 4 en 9). Het woord 'strategie' is daarom uit de formulering gehaald.

Daarnaast zijn er bij TDVA (bullet 3) aanpassingen gedaan aan de tekst om bovenstaande te verduidelijken.

In bullet 2 van TDVA werd het opbouwen van een portofolio genoemd. Uit de reacties tijdens de fase van beproeven blijkt dat men bij dit begrip vooral dacht aan een geschreven of papieren variant. Op basis van die feedback hebben we een verduidelijking gemaakt. Aangezien gebarentaal geen geschreven variant heeft, hebben we nu het begrip 'digitaal portofolio' genoemd, met daarbij het voorbeeld van filmpjes en foto's.

Kerndoel 7 - Doelgericht gesprekken voeren in Nederlandse Gebarentaal

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
Doelzin: <i>De leerling voert gesprekken in Nederlandse Gebarentaal afgestemd op doel, gesprekspartner(s) en context.</i>	Doelzin: <i>Handhaven</i>

Er zijn aan dit conceptkerndoel geen aanpassingen gedaan. Bij een DSH-ervaringsdeskundige zonder onderwijservaring was er wat onduidelijkheid over wat de term 'doelgericht' precies inhoudt. Het gaat hier om het communicatieve doel van het gesprek (bijvoorbeeld informeren, overtuigen, etc.) en het aanpassen van de taalvorm daarop. Omdat de term 'communicatief doel' wel al genoemd is bij bullet 1 van HGHO kan de huidige formulering van het kerndoel blijven bestaan.

Kerndoel 9 - Vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal beschouwen

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
Doelzin: <i>De leerling beschouwt de relatie tussen vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal.</i>	Doelzin: <i>De leerling beschouwt de relatie tussen vorm en betekenis van de Nederlandse Gebarentaal.</i>
HGHO bullet 2: <i>'benoemen van de gebaarvolgorde, enkelvoudige zinsopbouw (so)/complexere zinsbouw (vso)'</i>	HGHO bullet 2: <i>'benoemen van de gebaarvolgorde <u>in</u> enkelvoudige zinsopbouw (so)/complexere zinsbouw (vso)'</i>
HGHO bullet 3 (so): <i>'benoemen <u>en gebruiken</u> van grammaticale regels'</i>	HGHO bullet 3 (so): <i>'benoemen van grammaticale regels'</i>
TDVA bullet 2 (so) <i>'rolnemen gebruiken bij het vertellen van een verhaal met verschillende personages'</i>	TDVA bullet 2 (so): <i>'het verschil tussen een duratieve en frequentatieve vorm van een werkwoordgebaar bespreken'</i>

Tijdens de fase van beproeven is geen inhoudelijke feedback gegeven op de formulering van de doelzin. Wel wordt genoemd dat er nog weinig aandacht is voor taalkundige begrippen en taalbeschouwing zoals genoemd in bullet 1 van HGHO. Dit benadrukt het belang van dit kerndoel. Een van de experts gaf aan dat 'gebaarvolgorde' en 'enkelvoudige zinsopbouw' in bullet 2 van HGHO samenhangend zijn. Wij zijn het eens met die feedback, maar zijn de termen niet hetzelfde. Om duidelijk te maken dat het gaat over het benoemen van de gebaarvolgorde in een bepaalde type zin en daarmee het onderscheid tussen het te behalen doel in het so ten opzichte van het vso te verhelderen, is een aanpassing gemaakt in de formulering door toevoeging van het woord 'in'. Tevens werd aangegeven dat in bullet 3 van HGHO het handelingswerkwoord 'gebruiken' staat, maar dat het gebruiken van de grammaticale regels ook al genoemd staat bij kerndoel 3 – *Begrijpelijk en correct uitdrukken in Nederlandse Gebarentaal*. Dit is een terechte opmerking en omdat het bij dit kerndoel gaat om het beschouwen van de Nederlandse Gebarentaal, is het woord 'gebruiken' uit de formulering gehaald. In relatie tot deze aanpassing is er bij bullet 2 van TDVA een ander voorbeeld geformuleerd.

Kerndoel 10 - Talige identiteit in de Nederlandse Gebarentaal

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
HGHO bullet 1: 'verkennen en waarderen van het eigen talige repertoire en dit verbinden met de positie van de Nederlandse Gebarentaal'	HGHO bullet 1: 'verkennen en waarderen van het eigen talige repertoire en dit verbinden met de positie van de Nederlandse Gebarentaal'
HGHO bullet 5 (so): 'verkennen van de rol van de Nederlandse Gebarentaal binnen huidige en toekomstige onderwijscontexten'	HGHO bullet 5 (so): 'verkennen van de rol van de Nederlandse Gebarentaal <u>binnen eigen</u> huidige en toekomstige <u>onderwijscontexten</u>'
HGHO bullet 5 (vso): 'verkennen van de rol van de Nederlandse Gebarentaal binnen huidige en toekomstige onderwijs- en beroepscontexten'	HGHO bullet 5 (vso): 'verkennen van de rol van de Nederlandse Gebarentaal binnen <u>eigen</u> huidige en toekomstige onderwijs- en beroepscontexten'
TDVA bullet 3 (so): 'in gesprek gaan over het eventueel inzetten van een tolk Nederlandse Gebarentaal bij de overstap naar het voortgezet onderwijs'	TDVA bullet 3 (so): 'in gesprek gaan over de relatie tussen de Nederlandse Gebarentaal als onderdeel van de talige identiteit en het zichtbaar inzetten van een tolk'
	TDVA bullet 4 (vso): 'Door middel van eigen 'taalportretten' in gesprek gaan over de waardering van de verschillende gebruikte talen binnen het eigen talenrepertoire.'

Tijdens de fase van beproeven is door een deelnemer het voorstel gedaan voor een extra bullet in HGHO: 'Wat is je voorkeurstaal'. Het ontwikkelteam heeft hier kanttekeningen bij: een voorkeurstaal kan pas benoemd worden als de verschillende talen zijn aangeboden en worden gebruikt. Daarbij komt de vraag wat de invloed van de omgeving bij deze keuze is. Dit ligt gevoelig en is gekoppeld aan verschillende visies. Het gaat in dit conceptkerndoel om de talige identiteit en alle talen die een leerling tot zijn of haar beschikking heeft. Welke taal een leerling gebruikt is vooral afhankelijk van context, situatie en achtergrond. Het gesprek hierover kan wel een onderdeel zijn van dit doel. We nemen het voorstel niet over en voegen geen extra bullet toe.

Tijdens de fase van beproeven is in de feedback over dit kerndoel ook het vertalen van Nederlands naar Nederlandse Gebarentaal genoemd. Het ontwikkelteam heeft besloten dat binnen het leergebied Nederlandse Gebarentaal het geen doel is om te leren 'vertalen'.

In de opgehaalde feedback is een opmerking gemaakt over het bewust zijn van de waarde van Nederlandse Gebarentaal. In HGHO bullet 1 gaat het om het waarderen van de Nederlandse

Gebarentaal binnen het hele talige repertoire dat een leerling tot zijn of haar beschikking heeft. Ook de positie van de Nederlandse Gebarentaal zoals die in de formulering bij deze bullet staat, zegt iets over de waarde van de Nederlandse Gebarentaal voor de leerling zelf. Door middel van deze twee elementen wordt het zich bewust zijn van de waarde van de Nederlandse Gebarentaal voor de leerling zelf zichtbaar. De waarde van de Nederlandse Gebarentaal in het algemeen, als een vorm van cultureel erfgoed, staat los van dit kerndoel. Overigens kan dit in de gesprekken met betrekking tot dit kerndoel wel aandacht krijgen, zeker als het gaat om de verschillende perspectieven over de Nederlandse Gebarentaal in onze samenleving. De formulering van deze bullet behoeft daarom geen aanpassing.

Dit conceptkerndoel bleek tijdens de fase van beproeven vragen op te roepen over de plaats van vreemde talen. De aandacht voor vreemde talen past binnen het leergebied moderne vreemde talen (MVT). De samenhang met dit leergebied is beschreven in de karakteristiek. In HGHO bullet 4 van vso wordt kennis over meertaligheid genoemd. Dit heeft betrekking op het eventuele gebruik van meerdere talen door een leerling. Het gaat daarbij niet over het leren van een vreemde taal. Om meertaligheid en de plaats van Nederlandse Gebarentaal daarin duidelijker te maken is bij TVDA een vierde bullet toegevoegd.

Tijdens de fase van beproeven is vanuit juridisch perspectief verduidelijking gevraagd van HGHO bullet 5. Hoe is dit doel gerelateerd aan de onderwijsinhoudelijke doelstelling voor Nederlandse Gebarentaal? Dit concept kerndoel is gericht op het verkennen van de *eigen* talige identiteit en de rol van Nederlandse Gebarentaal daarin. Om duidelijk te maken dat het gaat om de onderwijs- en beroepscontexten van de individuele leerling is het woordje 'eigen' toegevoegd aan de formulering. Wanneer leerlingen een beeld krijgen van de rol van Nederlandse Gebarentaal binnen de eigen onderwijs- en beroepscontexten, nu en later, krijgen ze ook een beter beeld van welke mate van vaardigheid in de Nederlandse Gebarentaal ze daarvoor nodig hebben.

Tijdens de fase van beproeven bleek dat de rol en de positie van de tolk gebarentaal wordt gemist. Dit is echter een onderwerp dat losstaat van het leergebied Nederlandse Gebarentaal en dat beter past in het leergebied Burgerschap. De vraag is wel of dit daarin voldoende geborgd is. We denken dat de rol van de docent Nederlandse Gebarentaal hier van belang is, omdat deze voldoende kennis heeft van de taal en het taalvermogen in Nederlandse Gebarentaal van de leerling. Daarom is het gesprek over het inzetten van de tolk in TDVA bullet 3 wel genoemd, maar is dit gekoppeld aan de persoonlijke talige behoefte van de leerling. De aanpassing van de formulering van deze bullet maakt duidelijk dat de leerling zelf moet beslissen welke rol Nederlandse Gebarentaal heeft als onderdeel van zijn/haar (talige) identiteit en hoe de inzet en zichtbaarheid van een tolk daarin een rol speelt. Er is een link met kerndoel 6, omdat het inzetten van een tolk Nederlandse Gebarentaal ook een bepaalde mate van gebarentaalvaardigheid vraagt. In het lespakket CIDS (Culturele Vorming en Identiteitsontwikkeling voor Doven en Slechthorenden), gekoppeld aan het leergebied Burgerschap, is wel aandacht voor de rol en de positie van de tolk Gebarentaal.

Kerndoel 11 - Taalvariatie en taalverandering in de Nederlandse Gebarentaal

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
HGHO bullet 1: ' <i>verkennen van de meest voorkomende</i>	HGHO bullet 1: ' <i>verkennen van de meest voorkomende taalvariëteiten van de Nederlandse Gebarentaal:</i>

<i>taalvariëteiten van de Nederlandse Gebarentaal: school- en thuistaal, regionale varianten'</i>	<i>school- en thuistaal, straattaal, regionale varianten'</i>
TDVA bullet 3 (so): <i>'opname bekijken van taalgebruik van een ouder gebarentalig doof persoon en kijken welke gebaren er nog gebruikt worden'</i>	TDVA bullet 3 (so): <i>'opname bekijken van taalgebruik van een ouder gebarentalig doof persoon en kijken welke gebaren er nog gebruikt worden'</i>

In HGHO bullet 1 is straattaal als variant toegevoegd. Zie hiervoor de opmerkingen bij kerndoel 4.

Gerelateerd aan HGHO bullet 1 kwam tijdens de fase van beproeven ook feedback met betrekking tot het vergelijken van taalvariëteiten, waaronder de thuistaal. Veel ouders zijn niet echt gebarentaalvaardig. De meeste ouders kennen echter wel (een aantal) gebaren en gebruiken een vorm van Nederlands ondersteund met gebaren. Ook dat is een vorm van 'thuistaal' en kan met de leerling besproken worden in relatie tot schooltaal. Het gaat bij dit doel ook om het verschil en/of de overlap tussen dagelijks taalgebruik en schooltaal-gebaren.

Sommige gezinnen hebben bij gebrek aan een gezamenlijke taal eigen gebaren bedacht en gebruiken deze. Andere gezinnen die juist wel Nederlandse Gebarentaal-vaardig zijn hebben vaak ook eigen 'familie'-gebaren. Het is waardevol dit te verkennen en de leerlingen hiervan bewust te maken. Ondanks dat misschien niet alle gezinnen van een DSH-kind gebarentaalvaardig zijn kan de formulering van deze bullet in de huidige vorm behouden blijven.

Een specifiek feedbackpunt was of docenten Nederlandse Gebarentaal zich zelf ook bewust zijn van de taalvarianten binnen de Nederlandse Gebarentaal. Op basis van deze feedback zullen we geen aanpassingen doen aan de formulering van de doelzin. Naar ons weten krijgen docenten Nederlandse Gebarentaal tijdens hun opleiding in ieder geval wel de verschillende varianten van gebaren aangeboden en zijn ze zich hier ook bewust van.

Bij TDVA bullet 3 is tijdens de fase van beproeven feedback gegeven dat live ontmoetingen met oudere gebarentaalgebruikers prettiger is dan ze op film te zien. Daar zijn we het mee eens. We hebben hier echter gekozen voor een voorbeeld dat makkelijker haalbaar is voor scholen. Het staat scholen natuurlijk vrij om het wel live te doen door bijvoorbeeld een ouder gebarentalig doof persoon uit te nodigen. De formulering van deze bullet wordt niet aangepast.

Kerndoel 12 - Inzicht in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
TDVA bullet 1: <i>'Personages in een verhaal beschrijven'</i>	TDVA bullet 1: <i>'Bespreken hoe je personages aan het begin van een verhalende tekst in NGT kunt beschrijven'</i>

Tijdens de fase van beproeven is feedback gekomen of de term 'visueel-manuele literatuur' beter zou passen in de doelzin dan de term 'verhalende teksten'. Het gaat hier om een tekstuele aanpassing die grote invloed zou hebben op de inhoud/invulling van het kerndoel. We hebben hier

bewust gekozen voor 'verhalende teksten in NGT', omdat het gaat om een beheersingsdoel waarvoor we echt alleen verhalende teksten uitgevoerd in Nederlandse Gebarentaal kunnen gebruiken. De term 'visueel-manuele literatuur' is breder dan alleen verhalende teksten in Nederlandse Gebarentaal, daarvoor is een ervaringsdoel meer geschikt.

Tijdens de fase van beproeven is aangegeven dat er behoefte is aan meer voorbeelden. In het kerndoel, de doelzin en HGHO kunnen geen voorbeelden genoemd worden. In TDVA zijn wel al expliciete Nederlandse Gebarentaal-voorbeelden genoemd die de doelen in HGHO verduidelijken. Omdat het zo'n nieuw begrip is en er een limiet zit aan het aantal bullets bij TDVA, zal het in de uitwerking van de kerndoelen naar een leerlijn Nederlandse Gebarentaal voor de praktijk duidelijker moeten worden. Voor nu is in TDVA -bullet 1 het voorbeeld iets specifieker gemaakt.

Kerndoel 13 - Genres en voorkeur binnen visueel-manuele literatuur

Conceptkerndoelen 2024	Kerndoelen (definitief concept) 2025
Doelzin so: 'De leerling verkent genres, kenmerken en eigen voorkeuren van de visueel-manuele literatuur.'	Doelzin so: 'De leerling verkent genres, kenmerken en eigen voorkeuren van de visueel-manuele literatuur.'
Doelzin vso: 'De leerling toont inzicht in genres, kenmerken en eigen voorkeuren van de visueel-manuele literatuur.'	Doelzin vso: 'De leerling toont inzicht in genres, kenmerken en eigen voorkeuren van de visueel-manuele literatuur.'
TDVA bullet 2 (vso): 'boodschap die in poëzie kan zitten ontdekken'	TDVA bullet 2 (vso): 'boodschap die in poëzie kan zitten ontdekken en de invloed van gebaarvormen en mimiek hierop'
	TDVA bullet 5 (vso): 'twee genres naast elkaar leggen en de stijl van gebaren vergelijken'

Visueel-manuele literatuur is een nieuw begrip. Deze term wordt op dit moment nog niet als zodanig gebruikt, in ieder geval niet binnen het onderwijs. Tijdens de fase van beproeven kwam dan ook de vraag of dit door iedereen op dezelfde manier wordt geïnterpreteerd. Bij de implementatie van de kerndoelen binnen de onderwijspraktijk is uitleg nodig. Er is wel voor gekozen om deze term te gebruiken, omdat alleen de term 'literatuur' te veel connotatie heeft met geschreven literatuur. Zonder de term 'visueel-manuele literatuur' zouden we telkens een opsomming moeten maken van soorten visueel-manuele literatuur. Daarom is de keuze gemaakt om wel een overkoepelende term te gebruiken. Deze term is door ons uitgebreid besproken met verschillende experts. In de begrippenlijst is de term ook uitgelegd.

Tijdens de fase van beproeven is ook feedback geuit of alleen het 'kennismaken met...' niet erg kwetsbaar is. Dit doel komt in de plaats van een ervaringsdoel. Voor het so is het naar ons idee passend om eerst kennis te maken met de verschillende genres en vormen binnen de visueel-manuele literatuur.

Binnen de doelen voor het vso is wel een beheersingselement toegevoegd, maar niet in de vorm dat leerlingen de verschillende vormen van visueel-manuele literatuur zelf moeten kunnen uitvoeren. Het beheersingselement komt naar voren in het tonen van inzicht in bijvoorbeeld het verschil en/of overeenkomsten tussen verschillende genres van visueel-manuele literatuur.

Voor het so en vso is er binnen kerndoel 4 ruimte om te experimenteren met verschillende talige elementen die gebruikt worden binnen genres van visueel-manuele literatuur. Het is een bewuste keuze om verschil tussen het so (ervaring) en het vso (beheersing) aan te brengen. De huidige formulering van de doelzinnen blijft bestaan.

Ook bij dit kerndoel is behoefte aan meer Nederlandse Gebarentaal-specifieke voorbeelden. Bij het vso is TDVA bullet 2 aangepast en bullet 5 toegevoegd. Bij de implementatie van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal in de onderwijspraktijk moet hier voldoende aandacht voor zijn. Ook in de uitwerking van de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal naar de uitwerking in de leerlijn Nederlandse Gebarentaal zal dit worden meegenomen.

5. Omnummeringstabel kerndoelen Nederlandse Gebarentaal

Domein	Doellabel	Concept (2024)	Nieuw (2025)
		so/vso	so/vso
Overkoepelend	Rijke gebarentaalomgeving	1	1A
Communicatie	Begrijpend kijken naar informatie in de Nederlandse Gebarentaal	2	2A
	Onderzoeken en verwerken van bronnen in de Nederlandse Gebarentaal	5	2B
	Zich begrijpelijk en correct uitdrukken in de Nederlandse Gebarentaal	3	3A
	Creatief gebruik van de Nederlandse Gebarentaal	4	3B
	Doelgericht gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal	7	4A
	Gesprekken voeren in de Nederlandse Gebarentaal om te leren	8	4B
	Reflecteren op taalactiviteiten en ontwikkeling in de Nederlandse Gebarentaal	6	5A
Taal	Vorm en betekenis beschouwen	9	6A
	Talige identiteit	10	7A
	Taalvariatie en taalverandering	11	7B
Visueel-manuele literatuur	Inzicht in verhalende teksten in de Nederlandse Gebarentaal	12	8A
	Genres en voorkeur binnen visueel-manuele literatuur	13	8B

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)